

Huwelijkse voorwaarden in het agrarisch bedrijf

Afstudeerscriptie

M.C. Wolthuis
Emmen, juni 2019

Huwelijkse voorwaarden in het agrarisch bedrijf

Een onderzoek naar het huwelijksvermogensrecht voor agrariërs en de rol van de accountant hierin.

Auteur: M.C. (Christel) Wolthuis
Studentnummer: 3022364
Email: MChristelW@gmail.com

Afstudeerorganisatie: Flynth accountants en adviseurs te Emmen
Stagebegeleider: Dhr. J.Trip

Onderwijsinstelling: Aeres Hogeschool te Dronten
Opleiding: Bedrijfskunde in de agri- en food business
Afstudeerdocent: Dhr. T.Geersing

Datum: 6 juni 2019
Plaats: Emmen

DISCLAIMER

Dit rapport is gemaakt door een student van Aeres Hogeschool als onderdeel van zijn/haar opleiding. Het is géén officiële publicatie van Aeres Hogeschool. Dit rapport geeft niet de visie of mening van Aeres Hogeschool weer. Aeres Hogeschool aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor enige schade voortvloeiend uit het gebruik van de inhoud van dit rapport.

Voorwoord

Geachte lezer,

Deze afstudeerscriptie, getiteld "Huwelijkse voorwaarden in het agrarisch bedrijf", heb ik geschreven ter afronding van mijn opleiding bedrijfskunde in de agri- en food business aan de Aeres Hogeschool te Dronten.

De scriptie is tot stand gekomen tijdens mijn afstudeerstage bij Flynth accountants en adviseurs te Emmen. Dit was een leuke en leerzame periode en een mooie afsluiting van mijn opleiding. Hiervoor zou ik graag al mijn collega's willen bedanken en met name mijn stagebegeleider, de heer Jan Trip.

Daarnaast zou ik mijn afstudeerdocent de heer Tjerk Geersing willen bedanken voor de waardevolle ondersteuning en betrokkenheid tijdens dit onderzoeksproces.

Tot slot wil ik de specialisten bedanken die ik heb mogen interviewen voor dit onderzoek:

- De heer F.A. Bergman en mevrouw G.H.E. Bergman van DJB Notarissen
- Mevrouw G. Bijlsma van Notariskantoor Oosterhesselen
- Mevrouw C. Pot van Van Engelen Notarissen
- Mevrouw J.C.M. Hermesen van Flynth
- Mevrouw R. Schepers van Flynth
- De heer J. Trip van Flynth
- De heer M. Kluijtmans van Mazars
- De heer C. Mentink van Accon AVM

Ik wens u veel plezier met het lezen van dit onderzoek.

Christel Wolthuis
Emmen, juni 2019

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting.....	5
Resume	6
1. Inleiding	7
2. Onderzoeksmethoden.....	10
3. Resultaten.....	11
3.1 Hoe is het huwelijksvermogensrecht op dit moment in de wet bepaald?	11
3.2 Waarin onderscheidt de agrarische sector zich met betrekking tot het huwelijksvermogensrecht?	21
3.3 Wat is volgens de (partner van de) agrarische ondernemer de rol van de accountant in het huwelijksvermogensrecht?	26
3.4 Wat is volgens de notaris de rol van de accountant in het agrarische huwelijksvermogensrecht?	32
3.5 Welke activiteiten ondernemen agrarische accountants op dit moment om de klanten te adviseren op het gebied van huwelijksvermogensrecht?	35
4. Discussie	37
5. Conclusies en aanbevelingen	40
5.1 Conclusie	40
5.2 Aanbevelingen.....	42
Bijlage 1 Interviewvragen Notaris	44
Bijlage 2 Interviewvragen Agrarisch accountant.....	45
Bijlage 3 Enquête.....	46
Bijlage 4 Uitslagen enquête.....	48
Bijlage 5 Interview DJB Notarissen	57
Bijlage 6 Interview Notariskantoor Oosterhesselen	60
Bijlage 7 Interview Van Engelen notarissen	63
Bijlage 8 Interview Jurist Flynth.....	65
Bijlage 9 Interview Fiscalist en bedrijfsadviseur Flynth.....	67
Bijlage 10 Interview Accountant Flynth	69
Bijlage 11 Interview Accountant Mazars.....	71
Bijlage 12 Interview Accountant Accon AVM.....	73
Bijlage 13 Interview DJB Notarissen - getranscribeerd	74
Bijlage 14 Interview Accountant Mazars.....	82
Bijlage 15 Excelblad selectief coderen deelvraag 2.....	90

Bijlage 16 Excelblad selectief coderen deelvraag 4.....	94
Bijlage 17 Excelblad selectief coderen deelvraag 5.....	98
Geciteerde werken	104

Samenvatting

Op 1 januari 2018 is de ‘beperkte gemeenschap van goederen’ het nieuwe standaard huwelijksvermogensregime geworden. Deze verandering heeft bij agrarische accountants de vraag opgeroepen wie verantwoordelijk is voor het advies rondom de wetswijziging en daarmee hoe deze accountants hun advisering in het huwelijksvermogensrecht kunnen verbeteren. De hoofdvraag die in dit rapport beantwoord is dan ook:

Op welke manier kunnen agrarische accountants hun advies in het huwelijksvermogensrecht verbeteren?

Om antwoord te krijgen op deze vraag is gebruik gemaakt zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek. Voor dit onderzoek zijn accountants, notarissen en een fiscaal jurist geïnterviewd, is er een enquête afgenomen bij agrarische ondernemers en hun partners en is literatuurstudie gedaan. Het antwoord op de hoofdvraag zal de agrarische accountant inzicht geven in de huidige advisering in het huwelijksvermogensrecht en een praktisch advies aanrijken om hun advies hierin te verbeteren.

Het huwelijksvermogensrecht is te vinden in boek 1 van het Burgerlijk Wetboek. Een aantal bepalingen hierin zijn dwingend, maar door het keuzestelsel kunnen partners bepaalde aspecten naar eigen wens invullen. Zo kan een paar trouwen in gemeenschap van goederen of op huwelijkse voorwaarden.

Uit onderzoek is gebleken dat de continuïteit van het bedrijf en de aansprakelijkheid van de niet-ondernemende partner aspecten zijn waarin het agrarische huwelijksvermogensrecht zich onderscheidt. Van de agrarische ondernemers en hun partners vindt ruim 60% het belangrijk om op de hoogte te zijn van het huwelijksvermogensrecht. Slechts 28% hiervan geeft aan daarvan op de hoogte te zijn. Het informeren hierover wordt door 64% van de ondervraagden gezien als de taak van de accountant.

Ook volgens de notaris is het van belang dat de agrarische accountant de taak op zich neemt de klant te informeren, signalen te herkennen en processen rondom het huwelijksvermogensrecht te begeleiden.

De accountant geeft echter aan niet zo veel aandacht aan het huwelijksvermogensrecht te besteden als hij eigenlijk zou willen.

De conclusie die getrokken kan worden uit dit onderzoek is dat agrarische accountants hun advies kunnen verbeteren door de interne processen in het bedrijf te verbeteren en door de informatievoorziening uit te breiden. Aanbevolen wordt om hiervoor een protocol te implementeren waarbij de dossiervorming van klanten verbeterd wordt en waardoor accountants structureler aandacht besteden aan de huwelijkse voorwaarden van de klant. Daarnaast kan de accountant zijn informatievoorziening uitbreiden door een (digitale) flyer te maken die naar de klanten gestuurd kan worden en door informatieavonden te geven aan de jongere generatie agrarische ondernemers.

Resume

On the first of January 2018 the 'limited community of property' became the new standard matrimonial regime. This change has made accountants questioning about who is responsible for the advice regarding the amendment of the law and therefore how these accountants can improve their advice in matrimonial property law. The main question answered in this report is therefore: **How can agricultural accountants improve their advice in matrimonial property law?**

In order to answer this question, qualitative as well as quantitative research was used. For this research, accountants, notaries and a tax lawyer were interviewed, a survey was conducted among agricultural entrepreneurs and their partners and a literature study was conducted. The answer of the research will give the agricultural accountant insight into the current advice in the matrimonial property law and provides practical advice to improve their advice.

The matrimonial property law can be found in Book 1 of the Dutch Civil Code. Some of the provisions are binding, but the choice system allows partners to fill in certain aspects according to their own wishes. For example, a couple can get married in community of goods or on marital conditions. Research has shown that the continuity of the company and the liability of the non-entrepreneurial partner are aspects in which the agricultural matrimonial property right differs. About 60% of agricultural entrepreneurs and their partners find it important to be aware of the matrimonial property law. Only 28% of the respondents say that they are aware of this. Informing about this is seen by 64% of the respondents as the task of the accountant. According to the notaries, it is also important that the agricultural accountant takes on the task of informing the customer, recognizing signals and supervising processes relating to matrimonial property law. However, the accountant states that he does not pay as much attention to matrimonial property law as he would actually like.

The conclusion is that agricultural accountants can improve their advice by improving the internal processes in the company and by expanding the information they give. It is recommended to implement a protocol for this in which the dossier-making of customers is improved and which make accountants pay more attention to the marital conditions of the client. In addition, the accountant can expand his information provision by creating a (digital) flyer that can be sent to the customers and by giving information evenings to the younger generation of agricultural entrepreneurs.

1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt het onderwerp van deze scriptie verantwoord. Eerst wordt de probleemanalyse uiteengezet, vervolgens wordt het onderzoeksdoel opgesteld, worden de onderzoeks- en deelvragen gegeven en wordt het onderzoek afgebakend. Ook worden in dit hoofdstuk de maatschappelijke en de wetenschappelijke relevantie gegeven.

Een huwelijk is een bij de wet geregelde verbintenis tussen twee personen (Uitgevers, 2018). In boek 1 van het Burgerlijk Wetboek wordt het Nederlandse huwelijksvermogensrecht uiteengezet met daarin het huwelijksgoederengemeenschap. Als echtgenoten trouwen zonder huwelijkse voorwaarden op te stellen, ontstond van rechtswege een gemeenschap van goederen (Kolkman M. J., 2014). Dit was tot 1 januari de algehele gemeenschap van goederen waarin zowel de bezittingen die voor als tijdens het huwelijk verkregen zijn tot het gemeenschappelijk huwelijksvermogen behoorden. Dit is een systeem dat enkel in Nederland, Suriname en Zuid-Afrika gehanteerd werd (R.C. Van der Wel, 2017).

Op 11 juli 2014 hebben drie leden van de Tweede kamer, Swinkels (D66), Recourt (PvdA) en Van Oosten (VVD), een wetsvoorstel ingediend omtrent een wijziging in het huwelijksvermogensrecht (Eerste kamer der Staten-Generaal, 2018). De voornaamste reden hiervoor is om het Nederlands huwelijksvermogensrecht te moderniseren (Mellama-Kranenburg, 2016). Daarnaast zou het vernieuwde huwelijksvermogensrecht beter aansluiten bij de internationale huwelijken. Het nieuwe huwelijksvermogensrecht dat vanaf 1 januari 2018 is ingegaan zorgt ervoor dat de standaard 'algehele gemeenschap van goederen' wordt vervangen door 'beperkte gemeenschap van goederen' waarbij de aanbrengsten (bezittingen en schulden), erfelijke verkrijgingen, schenkingen en giften in beginsel niet meer onder het gemeenschappelijk vermogen vallen (Staatscourant 2018 Nr. 18050, 2018). Op de nieuwe wet is de overgangswet van toepassing, dit houdt in dat de nieuwe wet enkel voor huwelijken geldt die gesloten zijn vanaf 1 januari 2018. Huwelijken die hiervoor gesloten zijn behouden de standaard gemeenschap van goederen (Brinkman, 2016).

In 2017 traden er in totaal 64,4 duizend stellen in het huwelijk en sloten er 17,9 duizend stellen een geregistreerd partnerschap. Dit stelde het Centraal Bureau Statistiek vast op de voorlopige cijfers (CBS, 2018). Volgens onderzoek van Freek Schols, hoogleraar notarieel recht, trouwden 25% van de Nederlanders in 2013 met huwelijkse voorwaarden en trouwden 75% in gemeenschap van goederen (Rianne Oosterom, 2016). In de agrarische sector wijken deze cijfers af. Naar schatting van notaris Hulleman trouwt 40% van de agrarische ondernemers in gemeenschap van goederen en trouwt 60% van de stellen op huwelijkse voorwaarden (NotarisHulleman, sd). Agrarische ondernemers trouwen vaker op huwelijkse voorwaarden om onder andere de partner te beschermen tegen schuldeisers of om bij een scheiding als ondernemer het ondernemingsvermogen te behouden (VASN, 2012). De huwelijkse voorwaarden waarop een paar getrouwd is heeft invloed op de manier waarop de voorwaarden onderhouden dienen te worden en op hoe een paar bij scheiding het gemeenschappelijk vermogen(indien aanwezig) dienen te verdelen. Het is essentieel om de voorwaarden dan ook zo op te stellen dat ze aan de verwachtingen van de partners voldoen en ze de risico's zo goed mogelijk inperken. Hiervoor zal het nieuwe standaard huwelijksvermogensregime niet voldoende zijn (Guichelaar, 2017).

Ook in de accountancy is er sprake van veranderingen. Zo'n dertig jaar geleden schreven boekhouders de stukken allemaal op papier om ze door een computerteam op de computer uit te laten werken. Inmiddels heeft elke boekhouder een eigen computer en wordt er alleen nog maar meer geautomatiseerd. Tegenwoordig worden veel boekstukken gescand en automatisch verwerkt. Er werd verwacht dat het beroep boekhouder na een aantal jaar zelfs niet meer zou bestaan. Dat verandert de rol van de accountancy, doordat er minder tijd besteed wordt aan het inboeken en verwerken van gegevens is er nu meer tijd voor het advies. De communicatie naar de klant wordt steeds belangrijker (Driestedenbusiness, 2018). Er is al een accountantskantoor dat gratis belastingaangiftes doet, jaarrekeningen maakt en salarisstroken maakt en van de advisering een heel ander businessmodel maakt. Dit maakt dat de accountant nóg meer de rol van adviseur krijgt. Deze rol biedt nieuwe kansen doordat de adviseur over steeds meer real time informatie kan beschikken (Graydon, 2017).

Het nieuwe huwelijksvermogensrecht zal voor de meeste mensen niet voor meer duidelijkheid zorgen (Tolsma, 2015). Wat onduidelijk is, is wie de verantwoordelijkheid heeft over het advies rondom het nieuwe huwelijksvermogensrecht. De overheid heeft de wet gewijzigd en de notaris stelt de huwelijksvoorwaarden op, wat is dan de rol van de accountant? Is het de taak van de accountant om enkel te bemiddelen bij het opstellen van de huwelijksvoorwaarden of wordt er ook advies verwacht van de accountant? Zo ja, dan zal de accountant ook kennis van zaken moeten hebben. Agrarische ondernemers trouwen vaker op huwelijksvoorwaarden, maar waar komt dit door? Dit zal invloed hebben op het advies van de accountant betreffende het huwelijksvermogensrecht.

Het doel dat met dit afstudeerwerkstuk behaald dient te worden is allereerst het opstellen van een analyse van het veranderde huwelijksvermogensrecht om duidelijk te maken wat er precies veranderd is. Daarnaast wordt er een analyse gemaakt van de aspecten rond het huwelijksvermogensrecht waarin de agrarische ondernemer zich onderscheidt van andere ondernemers of particulieren en die dus van belang zijn voor het advies van de agrarische accountant. Tot slot wordt gekeken wat de rol van de accountant in het huwelijksvermogensrecht is volgens de notaris en de klant en wat de accountant op dit moment aan advisering doet.

Uit deze analyses zal een conclusie getrokken worden waaruit een praktisch advies wordt opgesteld waarmee accountants hun advisering op het gebied van agrarisch huwelijksvermogensrecht kunnen verbeteren naar de adviesbehoefte van de klant en naar het veranderde huwelijksvermogensrecht. Het advies zal praktisch en toepasbaar zijn en geschikt zijn voor iedere agrarische accountant met (binnenkort) gehuwde ondernemers. Daarnaast kunnen (assistent-) accountants en cliëntadviseurs dit rapport gebruiken om hun kennis omtrent het agrarisch huwelijksvermogensrecht op te frissen of uit te breiden. Het rapport zal online openbaar worden gemaakt.

De onderzoeksvraag die aan de hand van de probleemanalyse gesteld wordt luidt:
Op welke manier kunnen agrarische accountants hun advies in het huwelijksvermogensrecht verbeteren?

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

1. *Hoe is het huwelijksvermogensrecht op dit moment in de wet bepaald?*
Om te onderzoeken wat de verandering in het advies is ten gevolge van de wetswijziging in het huwelijksvermogensrecht van 1 januari 2018, is het belangrijk om eerst een beter beeld te krijgen van wat die wetswijziging precies inhoudt. Met deze deelvraag wordt onderzocht hoe het huwelijksvermogensrecht op dit moment in de wet bepaald is, welke aspecten middels de wetswijziging zijn aangepast en wat het verschil is met het oude huwelijksvermogensrecht.
2. *Waarin onderscheidt de agrarische sector zich met betrekking tot het huwelijksvermogensrecht?*
Om te onderzoeken waarin de agrarische accountant bij het advies voor agrariërs specifiek op moet letten, wordt met deze vraag gekeken naar de aspecten waarin de agrarische sector zich onderscheidt op het gebied van huwelijksvermogensrecht. Aspecten die hier bij meegenomen worden zijn het ondernemingsvermogen en de meewerkende partner.
3. *Wat is volgens de (partner van) de agrarische ondernemer de rol van de accountant in het huwelijksvermogensrecht?*
Om te onderzoeken wat de klant van de agrarische accountant verwacht aan advisering wordt nagegaan wat de adviesbehoefte en de kennishiaat van de klant is en hoe de klant de advisering ervaart.

4. *Wat is volgens de notaris de rol van de accountant in het agrarische huwelijksvermogensrecht?*
Om te onderzoeken wat voor rol de agrarische accountant speelt in het huwelijksvermogensrecht wordt onderzocht wat de visie van de notaris hierover is.
5. *Welke activiteiten ondernemen agrarische accountants op dit moment om de klanten te adviseren op het gebied van huwelijksvermogensrecht?*
Om een advies uit te kunnen brengen over de advisering door accountants moet eerst gekeken worden welke activiteiten er op dit moment op gebied van advies door de accountant gedaan worden. Aan de hand daarvan kunnen aspecten gekozen worden waarin er ruimte voor verbetering is.

In dit afstudeerwerkstuk zal de advisering van de accountant voor de agrarische klanten omtrent het huwelijksvermogensrecht onderzocht worden. Hierbij worden dus enkel de aspecten besproken die voor de agrarische klant van belang zijn. Daarnaast worden in interviews en enquêtes enkel de personen benaderd die in de agrarische sector werkzaam zijn.

Er wordt onderzoek gedaan naar en op basis van agrarische cijfers die niet representatief hoeven te zijn voor particulieren of andere soorten ondernemers. Dat sluit echter niet compleet uit dat het niet voor andere sectoren gebruikt kan worden. Het advies dat uitgebracht zal worden wordt toepasbaar gemaakt voor de accountant en zijn agrarische klanten. Andere dienstverlenende partijen worden in dit onderzoek niet meegenomen.

Voor zowel de agrarische accountant als voor zijn klant is het van belang om de huwelijksvoorwaarden goed op te stellen en te onderhouden. Agrarische ondernemers zijn erbij gebaat om middels de huwelijksvoorwaarden de continuïteit van het bedrijf te waarborgen. Hun partners, die wel of niet mee ondernemen, zijn erbij gebaat om niet aansprakelijk te zijn voor de schulden en om in geval van scheiding niet met lege handen het erf te verlaten. Voor agrarische accountants is het van belang om middels goed advies de klant zo goed mogelijk van dienst te zijn.

Door het nieuwe huwelijksvermogensrecht wordt verwacht dat de advisering verandert en dat er meer administratie nodig is om de vermogens gescheiden te houden. Dit zou een taak kunnen zijn voor de accountant, maar het is nog niet duidelijk of dit daadwerkelijk zo gezien wordt. Daarnaast is het niet duidelijk of accountants wel de juiste kennis hebben om hierover te adviseren. Met dit onderzoek worden deze vragen beantwoord en een advies uitgebracht hoe de accountant zijn/haar advisering kan verbeteren ten aanzien van de wensen van de klanten en kan aanpassen aan het veranderde huwelijksvermogensrecht.

Hiermee kan de accountant op een vrij simpele manier het advies verbeteren en aanpassen aan de wensen van de klant. Daarnaast kunnen accountants en diens assistenten dit rapport gebruiken om hun kennis van het veranderde huwelijksvermogensrecht en de belangrijkste aspecten hierin voor de agrarische ondernemers en hun partners opfrissen en/of uitbreiden.

2. Onderzoeksmethoden

Voor het beantwoorden van de deelvragen is per deelvraag een plan van aanpak gegeven waardoor de informatie voor het afstudeerwerkstuk efficiënt, systematisch en correct verzameld kon worden. In het onderzoek is gebruik gemaakt van literatuurstudie, diepte-interviews en een enquête.

Het beantwoorden van de eerste deelvraag is door middel van literatuurstudie gedaan. Hiervoor zijn wetstukken, vakliteratuur, wetenschappelijke artikelen en boeken met dit onderwerp geraadpleegd. Voor het beschrijven van het huidige huwelijksvermogensrecht is vooral gebruik gemaakt van kamerstukken, de Groene serie en de Asser serie. Deze bronnen geven objectief weer hoe de wet op dit moment in elkaar steekt. Om de veranderde elementen te omschrijven zijn de vakliteratuur en de wetenschappelijke artikelen de belangrijkste bronnen. Hierbij is enkel gebruik gemaakt van artikels geschreven door wetenschappers en vakmensen. Daarnaast zijn er boeken gebruikt die door professoren of meesters in recht geschreven zijn.

Voor het beantwoorden van de tweede deelvraag is gebruik gemaakt van vakliteratuur, wetenschappelijke artikelen en betrouwbare onderzoekinstellingen als Agrimatie en het CBS. Enkel de stukken die door wetenschappers, professoren of meesters in recht zijn geschreven of waarin deze als bron gebruikt zijn, zijn gebruikt. Daarnaast zijn er interviews afgenomen met notarissen, accountants en een jurist, waarin gevraagd is naar de specifieke aspecten die voor agrarische huwelijksvoorwaarden belangrijk zijn. De interviewvragen die gebruikt zijn staan in bijlage 2.

Om de derde deelvraag te beantwoorden is er een enquête gehouden onder agrarische ondernemers. Alle getrouwde agrarische ondernemers en hun partners mochten deelnemen aan de enquête. Daarnaast konden ondernemers en hun partners die een relatie hebben, maar nog niet getrouwd zijn ook mee doen aan de enquête. Het doel was om de enquête minimaal door 50 (partners van) agrarische ondernemers in te laten vullen. Dit minimum is gekozen omdat er in dit onderzoek meerdere onderzoeksmethoden gebruikt zullen worden en er verwacht werd dat dit aantal passend zal zijn binnen het tijdsbestek van het onderzoek. Ook werd verwacht dat dit aantal een representatief beeld kon geven omdat er geen systematisch verschil zit tussen de deelnemers aan de enquête en de niet-deelnemers aan de enquête. De deelnemers die de enquête hebben ingevuld zijn per toeval gekozen, er is dus geen samenhangend verband onder de deelnemers. Daarnaast werd verwacht dat dit aantal ondervraagden behaald kon worden binnen de eigen connecties van de schrijver en het delen van dit onderzoek op facebook. Voor de enquête is gekozen om zowel open als gesloten vragen te stellen zodat de ondervraagde goed al zijn/haar informatie kwijt kan. De enquêtevragen zijn te vinden in bijlage 1. In de enquête werden vragen gesteld waaruit naderhand geconcludeerd kon worden wat voor informatie de ondervraagden (destijds) voor hun huwelijk van hun accountant gekregen hebben. Daarnaast kon er worden geconcludeerd op welke aspecten van de huwelijksvoorwaarden de klant over een kennishiaat beschikt. Ook kon er worden geconcludeerd wat de vraag van de klant is betreffende het advies van de accountant. Tot slot kon er een beeld gevormd worden van de aspecten waar de klant graag over geadviseerd wil en zou moeten worden en wat volgens de klant de taak van de accountant hierin is.

De vierde deelvraag is beantwoord door middel van interviews met notarissen. Hiervoor werden drie verschillende notarissen van verschillende kantoren geïnterviewd. De vragen die gesteld werden gingen over de rol van de accountant in het agrarisch huwelijksvermogensrecht, over eventuele samenwerkingen en over hoe de notaris die samenwerking graag zou zien.

Ook de vijfde deelvraag is beantwoord door middel van interviews. Er zijn drie accountants van verschillende accountantskantoren geïnterviewd om een representatief beeld te krijgen van wat de agrarische accountants op gebied van advies over het huwelijksvermogensrecht ondernemen. Er werden hierin vragen gesteld die duidelijk maakten wat de accountant onderneemt op het gebied van huwelijksvermogensrecht voor, tijdens en na het huwelijk en wat de motieven erachter zijn. Tot slot werd aan de hand van de uitkomsten van deze deelvragen een conclusie getrokken waaruit een advies is gegeven aan de accountants.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten per deelvraag uiteengezet.

3.1 Hoe is het huwelijksvermogensrecht op dit moment in de wet bepaald?

De rechten en plichten van echtgenoten

Titel 6 in Boek 1 BW geeft de rechten en verplichtingen van echtgenoten weer. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de bepalingen voor elk huwelijk gelden, ongeacht of een paar op huwelijkse voorwaarden is getrouwd of niet. De bepalingen zijn dus van dwingend recht, er kan dan niet van de wet worden afgeweken tenzij de wet dit anders bepaalt. Van art 1:84 BW en art 1:87 BW kan wel worden afgeweken (Nuytinck, 2018).

In art. 1:81 BW staat dat echtgenoten elkander getrouwheid, hulp en bijstand verschuldigd zijn, ze zijn verplicht elkander het nodige te verschaffen. Dit is de basis van het huwelijk, wat vooral een symbolische waarde heeft. Getrouwheid kan immers moeilijk door de wet worden afgedwongen (Kolkman M. J., 2014). Daarnaast dienen echtgenoten volgens art. 1:82 BW de tot het gezin behorende minderjarige kinderen te verzorgen en op te voeden en de kosten van de verzorging en opvoeding te dragen. Volgens art 1:83 BW dienen echtgenoten elkaar desgevraagd inlichtingen te verschaffen over het door hen gevoerde bestuur alsmede over de stand van hun goederen en schulden (Prof. mr. dr. W. Burgerhart, 2017). Als verlenging van art. 1:81 BW wordt in art. 1:84 BW gegeven dat echtgenoten tegenover elkaar verplicht zijn om bij te dragen in de kosten van de huishouding. De kosten die hieronder vallen zijn zowel de uitgaven voor het dagelijks bestaan als de bijzondere uitgaven. Hierbij horen de kosten van de opvoeding van de kinderen en de boodschappen, maar ook de kosten van een nieuwe fiets of auto. De kosten per partner zijn afhankelijk van de draagplicht van elke partner. Daarnaast dienen de echtgenoten op basis van fourneerplicht middelen ter beschikking te stellen voor de kosten van de huishouding. Echter kan de rechtbank, op verzoek van beide of één van de echtgenoten, een gegeven beschikking of onderling getroffen regeling wijzigen op grond van veranderde omstandigheden. In dat geval kan het zo zijn dat één van de partners alle kosten van de huishouding zal dragen en de ander weinig tot niets (De Overheid, 2019). In art 1:85 BW wordt gesproken over de aansprakelijkheid van de kosten van de gewone gang van huishouding. De aansprakelijkheid zal daarin niet alleen voor degene zijn die de schulden zijn aangegaan, maar ook voor diens partner. De schuldeiser kan in dat geval aanspraak maken op zowel het gemeenschappelijk vermogen als op het privévermogen van beide partners. Dit artikel kan tevens door veranderde omstandigheden aangepast worden volgens art. 1:86 BW (Het huwelijksvermogensrecht: art. 1:85 en 1:87 BW, 2012).

In art. 1:87 BW is een regeling opgenomen omtrent de vergoedingsrechten. Indien één van de partners met het privévermogen van de andere partner een buiten de gemeenschap vallend goed verkrijgt of als er hiermee een verbetering van een goed uit zijn privévermogen wordt gebracht, ontstaat er een vergoedingsvordering. Dit kan tevens ontstaan indien een partner een in zijn vermogen vallende schuld aflost met het privévermogen van zijn/haar partner.

Het toestemmingsvereiste is in art. 1:88 BW vastgelegd en regelt dat voor bepaalde rechtshandelingen door de ene partner toestemming nodig is van de andere partner. De toestemming kan bijvoorbeeld nodig zijn bij de verkoop van de echtelijke woning, grote giften, borgstellingen of koopovereenkomsten op afbetaling. In art. 1:89 is een vernietigingsbevoegdheid opgenomen waardoor bij schending van de toestemmingsvereiste de andere partner de rechtshandeling met terugwerkende kracht kan vernietigen (WVTAdvocaten, sd). Daaropvolgend stelt art. 1:90 dat een partner alleen is bevoegd tot bestuur van de eigen goederen en goederen van de gemeenschap. Indien één van de partners door afwezigheid of door andere redenen niet in staat is om zijn goederen te besturen, kan de rechtbank op basis van art. 1:91 en op verzoek van de andere partner beslissen om de partner zijn of haar bevoegdheid te ontfemen. Als het voor een derde niet kenbaar is wie van de echtgenoten bevoegd is over het bestuur van een goed dat geen registergoed is, mag de derde de echtgenoot die de zaak of het papier aan toonder onder zich heeft tot bevoegd achten (De Groene Serie, 2019).

De genoemde bepalingen van titel 1.6 hoeven niet noodzakelijk te zijn gedurende het hele huwelijk. Indien een echtpaar gescheiden van tafel en bed willen leven, apart willen leven, zullen de bepalingen niet meer werken. Als een echtpaar op grond van art. 1:99 een echtscheiding aanvraagt zullen de bepalingen blijven gelden tot de echtscheiding volledig is voltrokken (Nuytinck, 2018).

Keuzestelsel

De Nederlandse wetgeving kent al sinds lange tijd een aantal keuzestelsels met betrekking tot het huwelijksvermogensrecht. Tot 1 september 2002 kon men kiezen uit drie wettelijke keuzestelsels; 'het wettelijke deelgenootschap', 'de gemeenschap van vruchten en inkomsten' en 'de gemeenschap van winst en verlies'. Bij het wettelijk deelgenootschap wordt door de partners geen gebruik gemaakt van een gemeenschappelijk vermogen. Dit keuzestelsel is op 1 september 2002 afgeschaft. Hiervoor kwamen regels voor verrekenbedingen in de plaats. Daaropvolgend werden op 1 januari 2012 de keuzestelsels met gemeenschap van vruchten en inkomsten en van winst en verlies vervangen door de Wet aanpassing wettelijke gemeenschap van goederen (Kolkman M. J., 2014).

In de praktijk werden deze keuzestelsels wegens praktische bezwaren echter nauwelijks gebruikt. Dat is dan ook de reden waarom deze keuzestelsels zijn afgeschaft. De huwelijken die tot 1 januari 2012 gebruik hebben gemaakt van één van deze keuzestelsels behouden deze huwelijkse voorwaarden wel.

De wettelijke gemeenschap van goederen

Het standaard huwelijksregime was tot 2018 de wettelijke gemeenschap van goederen. Indien stellen bij het aangaan van het huwelijk niet anders overeen kwamen waren ze op basis van dit regime getrouwd (Nuytinck, 2018). De wettelijke gemeenschap van goederen wordt in de volksmond ook wel de algehele gemeenschap van goederen genoemd. In het Burgerlijk Wetboek wordt deze uitdrukking echter niet gebruikt.

Goederen

Op grond van art. 1:94 lid 2 BW omvat de gemeenschap alle tegenwoordige en alle toekomstige goederen. De hoofdregel hierbij is dat alles wat tijdens de gemeenschap wordt verkregen onder de gemeenschap valt, ongeacht door wie het goed verkregen is (Nuytinck, 2018).

In datzelfde lid worden echter ook een aantal goederen omschreven die niet tot de gemeenschap behoren, namelijk:

- *“Goederen ten aanzien waarvan bij uiterste wilsbeschikking van de erflater of bij de gift is bepaald dat zij buiten de gemeenschap vallen.*
- *Pensioenrechten waarop de Wet vererving pensioenrechten bij scheiding van toepassing is, alsmede met die pensioenrechten verband houdende rechten op nabestaandenpensioen.*
- *Rechten op het vestigen van vruchtgebruik als bedoeld in art 4:29 BW en 4:30 BW, vruchtgebruik dat op grond van die bepalingen is gevestigd, alsmede hetgeen wordt verkregen ingevolge artikelen 34 van het vierde Burgerlijk Wetboek.”* (Prof. mr. dr. W. Burgerhart, 2017)

Daarnaast zijn er in art. 1:94 BW nog een paar bepalingen te vinden over goederen die niet onder de gemeenschap vallen, namelijk:

- *“Goederen en schulden die aan één van de echtgenoten op enigerlei bijzondere wijze verknocht zijn, vallen slechts in de gemeenschap voor zover die verknochtheid zich hiertegen niet verzet.”* (art. 1:94 lid 4 BW)
Door de aard van een bepaald goed kan het zijn dat het er zich tegen verzet in het gemeenschappelijk vermogen te vallen. Een voorbeeld hiervan zijn persoonlijke voorwerpen zoals sierraden, maar ook

bijzondere gelden als een invalidenuitkering of een letselschade uitkering (Evelien Geerings, 2012).

- *“Vruchten van goederen die niet in de gemeenschap vallen, vallen evenmin in de gemeenschap. Buiten de gemeenschap valt hetgeen wordt geïnd op een vordering die buiten de gemeenschap valt, alsmede een vordering tot vergoeding die in de plaats van een eigen goed van een echtgenoot treedt, waaronder begrepen een vordering ter zake van waardevermindering van zulk een goed.”*(art 1:94 lid 6 BW)
- *“Een goed dat een echtgenoot anders dan om niet verkrijgt, blijft buiten de gemeenschap indien de tegenprestatie bij de verkrijging van dit goed voor meer dan de helft ten laste komt van zijn eigen vermogen. Voor zover de tegenprestatie ten laste van de gemeenschap komt, is de echtgenoot gehouden tot een vergoeding aan de gemeenschap. Het beloop van de vergoeding wordt bepaald overeenkomstig art. 1:87 lid twee en drie.”* (art 1:95 lid 1 BW) (Prof. mr. dr. W. Burgerhart, 2017)

Schulden

Op grond van art. 1:94 lid 5 omvat de gemeenschap wat haar lasten betreft alle schulden van ieder der echtgenoten, zowel van voor als tijdens het huwelijk. Ook hier heeft de wet een paar uitzonderingen op gemaakt. De schulden die niet onder de gemeenschap vallen zijn:

- *“Schulden die aan een der echtgenoten op enigerlei bijzondere wijze verknocht zijn (art 1:94 lid 3 BW).*
- *Schulden betreffende van de gemeenschap uitgezonderde goederen.*
- *Schulden uit door een der echtgenoten gedane giften, gemaakte bedingen en aangegane omzettingen als bedoeld in art. 4:126 lid 1 en lid 2 onder a en c BW.”* (De Groene Serie, 2019).

Voorbeelden van verknochte goederen die buiten de gemeenschap vallen zijn de advocaatkosten bij de scheiding. Onder de categorie ‘schulden betreffende van de gemeenschap uitgezonderde goederen’ vallen bijvoorbeeld schulden die zijn aangegaan voor het onderhoud of de verbouwing van een eigen goed, dat dus buiten de gemeenschap valt. Schulden die tot een nalatenschap behoren waartoe een echtgenoot gerechtigd is kunnen bestaan uit een erfbelasting. Art. 4:126 BW bespreekt de ‘quasi-legaten’, dit zijn contractuele bevoordelingen met werking bij overlijden. Een voorbeeld hiervan is een schenking die tijdens iemands leven is gedaan, maar pas na overlijden zijn uitgevoerd (Daniëlle van Riessen advocaat, sd).

Privéschuldeisers kunnen zich verhalen op de tot de gemeenschap behorende goederen. Het is hierbij niet van belang of de schuld wordt aangemerkt als eigen schuld of als gemeenschapsschuld. Een eigen schuld van de ene echtgenoot kan niet verhaald worden op het eigen vermogen van de andere echtgenoot. In art. 1:96 BW zijn deze bepalingen opgenomen. Op basis van lid 2 kan de echtgenoot zonder schulden beschermd worden voor de echtgenoot met schulden. De echtgenoot zonder schulden kan privégoederen van de echtgenoot met schulden aanwijzen waarop de privéschuldeiser allereerst verhaal kan halen. Andersom is ook de privéschuldeiser beschermd, hij kan, indien de echtgenoot met schulden onvoldoende eigen vermogen heeft, verhaal halen op het gemeenschappelijk vermogen (Nuytinck, 2018).

Als een gemeenschapsschuldeiser aanspraak doet op het privévermogen van een echtgenoot of als een echtgenoot een gemeenschapsschuld met privévermogen voldoet ontstaat er op basis van art. 1:96 lid 3 BW een reprise ten laste van de gemeenschap. Er is dan een verrijking van de gemeenschap, die de echtgenoot uit wiens vermogen de verrijking voortvloeit terug kan vorderen. Het omgekeerde is het geval als privéschulden met het gemeenschapsvermogen voldaan worden. Dit is opgenomen in art. 1:96 lid 4 BW en wordt ook wel récompense ten bate van de gemeenschap genoemd (Kolkman M. J., 2014).

Bestuur

Goederen kunnen dus tot het gemeenschappelijk vermogen of tot het privévermogen van één van de echtgenoten behoren. Het art. 1:97 BW bepaalt dat de echtgenoot op wiens naam het goed staat het bestuur

van dit goed heeft. De goederen die in het gemeenschappelijk vermogen vallen worden bestuurd door beide echtgenoten. Deze regeling is op 1 januari 2012 in werking getreden, voorheen had enkel de echtgenoot van wiens zijde het goed in de gemeenschap kwam het bestuur over het goed. De nieuwe bepaling is in de wet opgenomen zodat ook de echtgenoot die geen kostwinner is de bevoegdheid heeft om te besturen over een goed. Tevens is het nu duidelijker wie bestuur bevoegd is over de gemeenschappelijke goederen (Kolkman M. J., 2014).

Huwelijkse voorwaarden

Als de partners die in het huwelijk treden het niet wenselijk vinden om in gemeenschap van goederen te trouwen, kunnen ze op basis van art. 1:114 BW zowel voorafgaand als tijdens het huwelijk huwelijkse voorwaarden opstellen. Hierbij is het noodzakelijk dat het paar de huwelijkse voorwaarden 'op straffe van nietigheid bij notariële akte' worden aangegaan. Volgens dit artikel, art. 1:115 BW, kunnen de voorwaarden dus alleen geldig tot stand komen bij de notaris. De akte wordt vervolgens ingeschreven in het huwelijksgoederenregister ter griffie van de rechtbank binnen welk rechtsgebied het huwelijk is voltrokken. Hierdoor kunnen derden (schuldeisers) inzien welke huwelijkvermogensregime van toepassing is (Kolkman M. J., 2014).

Bij het aangaan van huwelijkse voorwaarden dienen echtgenoten zich binnen de kaders van het regeland en het dwingend recht te houden. Krachtens art. 1:121 BW is het niet mogelijk om voorwaarden op te stellen die in strijd zijn met de dwingende wetsbepalingen, de goede zeden of de openbare orde. Daarnaast kan niet afgeweken worden van de rechten die uit ouderlijk gezag voortvloeien of van de rechten die de wet aan een langstlevende echtgenoot toekent.

In art. 1:117 BW is bepaald dat huwelijkse voorwaarden die voor het huwelijk zijn gemaakt pas in werking treden op het tijdstip van de huwelijksvoltrekking. Indien de huwelijkse voorwaarden tijdens het huwelijk aangepast of opgesteld worden treden zij, krachtens art. 1:120 BW, in werking op de dag waarop de notariële akte door de notaris en de echtgenoten zijn ondertekend. Ontbindende tijdsbepalingen kunnen niet op de huwelijkse voorwaarden toegepast worden. Opschortende tijdsbepalingen kunnen niet op huwelijkse voorwaarden voorafgaande het huwelijk worden toegepast, maar wel bij het aanpassen van de huwelijkse voorwaarden tijdens het huwelijk (De Groene Serie, 2019).

Doordat huwelijkse voorwaarden op verschillende manieren opgesteld kunnen worden kan het vele vormen aannemen. De belangrijkste vormen zullen in deze paragraaf besproken worden.

Koude uitsluiting

Onder koude uitsluiting wordt verstaan; een overeenkomst van huwelijkse voorwaarden waarin elke huwelijkvermogensrechtelijke gemeenschap is uitgesloten. Hierbij hoeven geen verrekenbedingen voor inkomen of vermogen gemaakt te worden. Als een echtpaar bepaalt om wel de inboedel te delen, en dus onder het gemeenschappelijk vermogen te plaatsen, behoort het huwelijkvermogensregime ook onder de koude uitsluiting. Dit kan ook voorkomen indien van een goed niet duidelijk is tot wiens privévermogen dit behoort. Op basis van art. 1:131 BW valt dit goed dan in de gemeenschap. Ook komt het voor dat de echtparen wel een gezamenlijke bankrekening hebben (Kolkman M. J., 2014).

Voorheen werd dit stelsel vooral gekozen om boedelmenging te voorkomen en de ondernemende echtgenoot te beschermen voor de risico's van de ondernemer. Omdat de echtgenoot die niet onderneemt hierdoor ook niet meedeelde in de vruchten van inspanning rijst de vraag of deze overeenkomst wel voldoet aan de maatstaven van de redelijkheid en billijkheid. Om deze redenen zijn dan ook de verrekenstelsels ontwikkeld (Kolkman M. J., 2014).

Periodiek verrekenbeding

De algemene regels voor verrekenbedingen zijn opgenomen in art. 1:132-140 BW. Hierin is bepaald dat de verplichting tot verrekening wederkerig is en bij helfte geschiedt. De verrekening heeft betrekking op de inkomsten die- of vermogen dat de echtgenoten tijdens het bestaan van de verplichting hebben verkregen. Daarentegen heeft het geen betrekking op vermogens die door erfopvolging bij versterf, making, lastbevoordeling of gift zijn verkregen en tevens de vruchten ervan. Indien één van de echtgenoten een goed dat verrekend dient te worden verzwijgt, zoek maakt of verborgen houdt waardoor het niet verrekend kan worden, dient de waarde daarvan niet verrekend te worden, maar dient het geheel aan de andere echtgenoot vergoed te worden. Krachtens art. 1:136 lid 1 BW dient een goed dat onder aanwending van te verrekenen vermogen is verkregen uit het te verrekenen vermogen voor het deel dat door dat verkregen vermogen verkregen is, verrekend te worden. Dit kan worden uitgelegd aan de hand van een voorbeeld (Nuytinck, 2018).

Voorbeeld: Echtgenoot A koopt een woning die alleen aan hem wordt geleverd. De woning kost 100.000 euro waarvan hij 50.000 euro met geërfd geld betaalt en de overige 50.000 euro met inkomen uit overgespaarde middelen. Alle inkomsten die voor ieders voor de helft toekomen dienen verrekend te worden. In dit geval zal het economisch belang van echtgenoot B in het huis 1/4^e deel zijn. Indien het huis bij scheiding 150.000 euro waard is zal echtgenoot B recht hebben op 37.500 euro.

Het periodiek verrekenbeding (ook wel Amsterdams verrekenbeding genoemd) voorziet in een periodieke, meestal jaarlijkse, verrekening van overgespaarde inkomsten. De partners dienen hierbij in de huwelijksvoorwaarden duidelijk te maken welk inkomen bedoeld wordt (Nuytinck, 2018). Het kan zijn dat alleen het inkomen uit arbeid en niet inkomen uit vermogen verrekend wordt. Er zijn hierin meerdere mogelijkheden. Het nadeel van de periodieke verrekening is dat de verrekening in de praktijk niet altijd (jaarlijks) gemaakt wordt. Hierdoor is het bij scheiding moeilijk om te achterhalen wat er met de inkomsten gebeurd is om vervolgens alsnog een verrekening te maken (VCB Notarissen, 2016).

Indien de periodieke verrekening niet gemaakt is, is art. 1:141 BW van belang. Hierin wordt geregeld wat er geldt indien over een bepaald tijdvak de verrekening niet gemaakt is, terwijl dat wel had moeten. De verplichting blijft dan bestaan en strekt zich uit 'over het saldo, ontstaan door belegging en herbelegging van hetgeen niet verrekend is, alsmede over de vruchten daarvan'. Als er bij het einde van het huwelijk blijkt dat er niet aan de verplichting is voldaan, wordt door de wetgever bepaald dat het op dat moment aanwezige vermogen wordt vermoed te zijn gevormd door hetgeen verrekend had moeten worden. Dit kan anders bepaald worden als vermoed wordt dat dit niet voldoet aan de kaders van de redelijkheid en billijkheid (De Groene Serie, 2019). Op grond van art 1:141 lid 6 BW verjaart een vordering tot verrekening niet eerder dan drie jaar na de beëindiging van het huwelijk of na de inschrijving van de beschikking tot scheiding van tafel en bed in het register (De Groene Serie, 2019).

Finaal verrekenbeding

De algemene regels die hiervoor genoemd zijn onder de periodieke verrekenbeding zijn ook van toepassing op het finale verrekenbeding. Een finaal verrekenbeding wordt in tegenstelling tot het periodiek verrekenbeding pas uitgevoerd bij het einde van het huwelijk. Hierbij wordt afgerekend alsof er tijdens het huwelijk een bepaald huwelijksvermogensregime heeft bestaan. Indien het huwelijk beëindigd wordt door overlijden wordt er meestal gedaan alsof er sprake was van de gemeenschap van goederen omdat dit voor de weduwe/weduwnaar het gunstigst is. Eindigt een huwelijk door echtscheiding, dan dient er een verrekening gemaakt worden op basis van wat de echtgenoten in de huwelijksvoorwaarden hebben kortgesloten.

Het finale verrekenbeding wordt regelmatig in combinatie met het periodiek verrekenbeding aangetroffen en corrigeert hierbij het niet naleven van de laatstgenoemde (Kolkman M. J., 2014).

Ontbinding

Krachtens art. 1:99 lid 1 BW kan een gemeenschap op verschillende wijzen ontbonden worden:

- In geval van overlijden; op het tijdstip van overlijden.
- In geval van echtscheiding of ontbinding van het geregistreerd partnerschap door de rechter; op het moment dat het verzoek wordt ingediend.
- In geval van scheiding van tafel en bed; op het tijdstip van indiening van het verzoek.
- In geval van opheffing van de gemeenschap door beschikking; op het tijdstip van indiening van het verzoek.
- In geval van beëindiging van het geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden; op het tijdstip waarop de overeenkomst wordt gesloten.
- In geval van vermissing en een daarop gevolgd huwelijk of geregistreerd partnerschap; op het moment van beschikking.
- In geval van opheffing bij latere huwelijkse voorwaarden; op het tijdstip dat de akte is verleden, tenzij in de akte een later tijdstip is aangewezen. (art. 1:120 lid 1 BW)

Zoals vermeld is, is te zien dat het huwelijk veelal is ontbonden op het moment dat het verzoek is ingediend. Vaak is op dat moment de feitelijke relatie ook over. De huwelijksgemeenschap verandert in een 'bijzondere gemeenschap' op basis van art. 3:189. Door de ontbinding verandert de aard van de gemeenschap en stopt de boedelmenging. De tot de gemeenschap behorende goederen kunnen niet meer worden benut voor schulden van één van de echtgenoten die zijn ontstaan na de ontbinding. De ontbonden gemeenschap heeft nu een 'afgescheiden vermogen' waar enkel schuldeisers wier vorderingen voor de ontbinding zijn ontstaan verhaal op kunnen halen. Daarnaast geldt de bestuursregeling van art. 1:97 BW nog steeds en gelden art. 1:95 BW en art. 1:96 BW niet meer (De Groene Serie, 2019).

Faillissement

Het faillissement valt oorspronkelijk niet onder het huwelijksvermogensrecht, maar omdat in dit afstudeerwerkstuk het huwelijksvermogensrecht voor agrarische ondernemers wordt onderzocht is het van belang om dit aspect wel mee te nemen. Het Faillissement is opgenomen in de faillissementswet. Art. 61 lid 1 FW gebiedt dat een echtgenoot of geregistreerd partner van de schuldenaar alle goederen die hem toebehoren, goederen die niet in de huwelijksgemeenschap vallen, terug kan vorderen. Hierbij worden in art. 61 lid 2-6 FW de bijbehorende voorwaarden voor het leveren van bewijs van eigendom gegeven (Eerste kamer der Staten-Generaal, 2018).

Daarnaast worden in art. 63 lid 1 en lid 2 FW nog twee andere bepalingen gegeven die betrekking hebben op het privévermogen van beide echtgenoten en het gezamenlijk vermogen. Zo bepaalt lid 1 dat het faillissement van een persoon die in enige gemeenschap van goederen is gehuwd of in enige gemeenschap van goederen een geregistreerd partnerschap is aangegaan, als een faillissement van het gemeenschap wordt behandeld. Deze bepaling is dus van toepassing op de uitgebreide gemeenschap van goederen, maar ook op de beperkte gemeenschap van goederen. Elk goed waarvan vermoed wordt dat het onder de gemeenschap valt, valt onder het faillissement tenzij de niet-gefaillieerde echtgenoot bewijst dat dit goed buiten de gemeenschap valt. Schuldeisers zullen hierbij als eerst aanspraak maken op het gemeenschappelijk vermogen en daarna op het privévermogen van de gefaillieerde echtgenoot.

Als gevolg van de faillietverklaring verliezen beide echtgenoten van rechtswege hun bestuur over de goederen van de gemeenschap (De Groene Serie, 2019).

Het huidige huwelijksvermogensrecht

Als men vanaf 1 januari 2018 trouwt en niks regelt omtrent het huwelijksvermogensrecht ontstaat van rechtswege ‘beperkte gemeenschap van goederen’. Dit is de nieuwe standaard van het huwelijksvermogensrecht. In dit stelsel blijven alle vermogens onder het privévermogen van de echtgenoten behoren, alleen het vermogen dat beide echtelieden gedurende de gemeenschap hebben opgebouwd valt onder het gemeenschappelijk vermogen. Giften en erfenissen behoren voortaan ook onder het privévermogen. De wijziging in het huwelijksvermogensrecht speelt in op de veranderingen in de maatschappij. De wetgeving sluit hierbij, naar oordeel van initiatiefnemers, aan bij wat de meerderheid van de bevolking als wenselijk beschouwd. De afgelopen jaren is het aantal huwelijken waar uitsluitingsclausules in opgenomen zijn toegenomen (Wolters Kluwer, 2019). Het past beter bij de kijk op het huwelijk waarin alleen datgene dat door de inspanningen van beide echtgenoten tijdens het huwelijk verkregen is onder het gemeenschappelijk vermogen behoort. Daarnaast is het nieuwe stelsel internationaal gezien gangbaarder, het sluit beter aan bij de voorgestelde huwelijksvermogensstelsels van de Commission on European Family Law (Comission on European Family Law, 2013). Hierdoor wordt er verwacht dat immigranten minder problemen zullen ervaren bij het sluiten van een huwelijk in Nederland. Voor de wetgever waren dit de doorslaggevende argumenten om het nieuwe huwelijksvermogensrecht in te voeren.

Daarnaast zorgt de wijziging ervoor dat er, middels het bewijsvermoeden, minder geadministreerd hoeft te worden. Er is meer duidelijkheid over de privéschuldeisers op gemeenschapsgoederen en de verhouding tussen het ondernemingsvermogen en het gemeenschappelijk vermogen. In deze paragraaf worden de wijzigingen uiteengezet omtrent de beperkte gemeenschap van goederen. Onderdelen die niet zijn benoemd zijn hetzelfde gebleven zoals omschreven is in de voorgaande alinea's (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2014/2015).

Goederen

Omdat het wetsvoorstel een nieuw uitgangspunt heeft, is in art. 1:94 lid 2 BW de wettelijke gemeenschap van goederen opnieuw gedefinieerd. Dit is de belangrijkste aanpassing in het huwelijksvermogensrecht. De nieuwe definitie luidt als volgt: De gemeenschap omvat, wat haar baten betreft, alle goederen die reeds voor de aanvang van de gemeenschap aan de echtgenoten gezamenlijk toebehoorden, en alle overige goederen van de echtgenoten, door ieder van hen afzonderlijk of door hen tezamen vanaf de aanvang van de gemeenschap tot haar ontbinding verkregen met uitzondering van onderdeel a, b en c. Hierin is onderdeel a eveneens aangepast. In het nieuwe huwelijksvermogensrecht vallen bij versterf, making, lastbevoordeling of gift verkregen goederen niet in de gemeenschap, deze goederen blijven privé. Het is hierbij niet van belang wanneer het goed is verkregen (De Groene Serie, 2019).

Er zijn twee nieuwe beperkingen op het tweede lid, onderdeel a van toepassing. Allereerst wordt het door art. 1:94 lid 3 onderdeel a onmogelijk gemaakt om de gemeenschap uit te hollen door goederen uit de gemeenschap naar één van de echtgenoten te schenken. Dit zou anders volgens het oude lid 2 onderdeel a niet meer in de gemeenschap vallen. Daarnaast is in lid 3 onderdeel b opgenomen dat de goederen, alsmede de giften ervan, waarvan bij uiterste wilsbeschikking of bij de gift is bepaald dat ze in de gemeenschap vallen daadwerkelijk onder de gemeenschap vallen (Eerste kamer der Staten-Generaal, 2018).

Tot 1 januari 2018 vielen giften en erfrechtelijke verkrijgingen alleen buiten het gemeenschappelijk vermogen als de schenker of erflater een uitsluitingsclausule had gemaakt. In het nieuwe huwelijksvermogensrecht komt deze clausule nog steeds voor in art. 1:94 lid 4. De erflater of schenker kan hierdoor nog steeds voorkomen dat hetgeen van hem wordt verkregen met de echtgenoot gedeeld zal worden indien de partners in hun huwelijksvoorwaarden hebben opgenomen dat erfrechtelijke verkrijgingen en schenkingen onder het gemeenschappelijk vermogen behoren. Hierbij is bepaald dat de testeevrijheid, de vrijheid om de inhoud van een testament zelf te bepalen, op het gebied van de uitsluitingsclausule vóór de contractsvrijheid van de echtgenoten gaat. Echter, als het om een insluitingsclausule gaat, gaan de belangen van de echtgenoten voor het belang van de erflater of

schenker. De uitsluitingsclausule kan daarom wel dwingen, maar de insluitingsclausule niet. Voor de erflater of schenker is het nog wel een mogelijkheid om beide echtgenoten apart iets te schenken of na te laten. Deze goederen zullen dan onder het privévermogen van de partners vallen (Eerste kamer der Staten-Generaal, 2018).

Een kanttekening die bij het nieuwe gemeenschap van goederen gemaakt kan worden is dat indien echtgenoten voor het aangaan van het huwelijk voor een goed in ongelijke delen gerechtigd zijn, deze ongelijkheid bij het huwelijk wordt opgeheven. Dit houdt dus in dat als de partners voor het huwelijk samen een huis hebben gekocht waarvan één echtgenoot een aandeel van 1/4e heeft en de ander 3/4e, dit na het huwelijk verandert in twee gelijke aandelen van 50%. Indien de echtgenoten dit niet wensen kunnen ze hier afspraken over maken in de huwelijksvoorwaarden (Eerste kamer der Staten-Generaal, 2018).

Schulden

In het nieuwe huwelijksvermogensrecht is onder art. 1:94 een lid toegevoegd, lid 7. Dit lid is praktisch gezien overgenomen van lid 5 van het oude huwelijksvermogensrecht. Omschreven wordt dat tot de gemeenschappelijke schulden behoren: de gemeenschappelijke schulden voorafgaande het huwelijk en de schulden die tijdens het huwelijk zijn ontstaan van ieder van de echtgenoten. Hierbij zijn uitgezonderd;

- *“Schulden die aan één van de echtgenoten enigerlei bijzondere wijze verknocht zijn, voor zover die verknochtheid zich tegen het vallen in de gemeenschap verzet.” (art. 1:94 lid 5)*
- *“Schulden betreffende van de gemeenschap uitgezonderde goederen. (art. 1:94 lid 7 onder a)*
- *Schulden die behoren tot een nalatenschap waartoe een echtgenoot is gerechtigd. (art. 1:94 lid 7 onder b)*
- *Schulden uit door een van de echtgenoten gedane giften, gemaakte bedingen en aangegane omzettingen als bedoeld in art. 4:126 lid 1 en lid 2 onder a en c. (art. 1:94 lid 7 onder c)” (De Groene Serie, 2019)*

In het voorgaande huwelijksvermogensrecht hadden echtgenoten een draagplicht voor zowel hun eigen schulden als voor de schulden van hun echtgenoot. In art. 1:96 BW is ook een wijziging opgenomen. In het oude aanwilsrecht werd bepaald dat gemeenschapsgoederen niet voor een privéschuld konden worden gebruikt indien de echtgenoot zonder schuld privégoederen van de schuldenaar kon aanwijzen die voldoende verhaal bieden. Hier is aan toegevoegd dat gemeenschapsschuldeisers niet op privégoederen kan verhalen als de echtgenoot gemeenschapsgoederen aanwijst die voldoende verhaal bieden.

Krachtens lid 3 kan een privéschuldeiser verhaal doen op 50% van de waarde van de goederen in het gemeenschappelijk vermogen. De andere 50% behoort immers volgens art. 1:96 lid 3 BW tot het vermogen van de andere echtgenoot. Het is hierbij wel mogelijk dat de andere echtgenoot een goed waarop de schuldeiser zich wil verhalen overneemt. De echtgenoot betaalt dan de helft van de waarde van het goed en het goed valt vervolgens onder het privévermogen van de echtgenoot. Dit wordt ook wel het overnamerecht genoemd (Wolters Kluwer, 2019).

Tot slot is in het nieuwe huwelijksvermogensrecht in art. 1:100 BW een nieuw lid opgenomen die bepaalt dat als bij ontbinding de gemeenschapsgoederen niet tegen de gemeenschapsschulden wegen, deze schulden over gelijke delen onder de echtgenoten verdeeld worden. Als deze verdeling niet voldoet aan de redelijkheid en billijkheid, zal er een andere draagplicht voortvloeien (Wolters Kluwer, 2019).

Ondernemingsvermogen

Aan art 1:95 is een nieuw onderdeel toegevoegd, art 1:95a. het uitgangspunt hiervan is dat wat tijdens het huwelijk verdient wordt, onder het gemeenschappelijk vermogen valt. Indien één van de echtgenoten een voorhuwelijkse onderneming heeft en hiermee zijn inkomen haalt zonder het uit te keren, valt het buiten de gemeenschap van goederen. Dit gaat in strijd met de basis van het nieuwe huwelijksvermogensrecht. In het nieuwe artikel wordt in lid 1 bepaald dat indien een onderneming buiten de gemeenschap valt, er ten bate van de gemeenschap toe komt; een redelijke vergoeding voor kennis, vaardigheden en arbeid die een echtgenoot ten behoeve van die onderneming heeft aangewend, voor zo ver een dergelijke vergoeding niet al op een andere wijze ten bate van beide echtgenoten komt of is gekomen (Eerste kamer der Staten-Generaal, 2018).

Een redelijke vergoeding is een vergoeding die de ondernemende echtgenoot aan de gemeenschap voldoet zodat beide echtgenoten genieten van de inspanningen die de ondernemer voor het bedrijf doet. Hierbij wordt dus niet de onderneming, maar de echtgenoot die de onderneming drijft gebonden aan het gemeenschappelijk vermogen. De regeling geldt enkel als de onderneming tot het privévermogen van een der echtgenoten behoort en dat hij getrouwd is waarbij er een gemeenschap van goederen bestaat. De regeling geldt dus niet als er een koude uitsluiting van toepassing is (met eventueel een gemeenschap van inboedel) (Fullfinance consultants, 2018). Daarbij komt dat er op deze regeling geen overgangsbepaling van toepassing is (Nuytinck, 2018).

De grootte van de vergoeding kan zowel door de echtgenoten als door de rechter worden vastgesteld. Wat in de praktijk nog onduidelijk is, is wat er onder een redelijke vergoeding verstaan wordt en wanneer deze vergoeding opeisbaar wordt. De vergoedingen moeten maatschappelijk aanvaardbaar zijn en bij het vaststellen ervan dienen alle feiten en omstandigheden in acht genomen te worden. Daarnaast dient de vergoeding de continuïteit van het bedrijf niet in gevaar te brengen. Echtgenoten kunnen hierover het best concrete afspraken maken in hun huwelijkse voorwaarden, middels bijvoorbeeld een percentage van de winst of een vast bedrag per jaar. Uiteindelijk dient de rechter invulling te geven aan de vergoeding als de partners het hier niet over eens worden (Nuytinck, 2018).

In art. 1:95a lid 2 wordt uiteengezet dat indien een onderneming op naam en voor rekening van een personenvennootschap of rechtspersoon wordt uitgeoefend, de gerechtigheid tot die personenvennootschap of die rechtspersoon buiten de gemeenschap valt en de echtgenoot die daartoe is gerechtigd, in overwegende mate bij machte is te bepalen dat de winsten van die onderneming hem rechtstreeks of middellijk ten goede komen, komt ten bate van de gemeenschap een redelijke vergoeding voor de kennis, vaardigheden en arbeid die een echtgenoot ten behoeve van die onderneming heeft aangewend, voor zover een dergelijke vergoeding niet al op andere wijze ten bate van beide echtgenoten komt of is gekomen (De Groene Serie, 2019). Deze regeling houdt in dat art 1:95a lid 1 ook geldt voor de VOF of maatschap waarbij de goederenrechtelijke gerechtigheid tot het vermogen ervan buiten de gemeenschap valt en de echtgenoot in overwegende mate bevoegd is te bepalen dat de winsten hem rechtstreeks of middellijk ten goede komen.

Faillissement

Voor de wetswijziging was er in de wet een terugneemrecht opgenomen. De partner van de failliete echtgenoot kan op basis van art. 61 FW privégoederen terugnemen uit de faillissementsboedel. Hierin zijn in lid 2 t/m 4 een aantal bewijsregels aan verbonden die in het nieuwe huwelijksvermogensrecht zijn komen te vervallen om de positie van de niet-gefaillieerde echtgenoot te versterken. Tevens zijn lid 5 en 6 ook komen te vervallen. Lid 5 is komen te vervallen wegens het beginsel dat de man ten tijde van het ontstaan van de faillissementswet bestuursrecht uitoefende op de privégoederen van de vrouw, wat inmiddels achterhaald is. Lid 6 bepaalde dat de partner van de gefaillieerde voor zijn persoonlijke schuldvorderingen optreedt als schuldeiser. Omdat het ook zonder wettelijke bepaling vanzelf spreekt dat de partner van de gefaillieerde voor zijn persoonlijke vorderingen geen afwijkende positie inneemt ten opzichte van anders schuldeisers is dit lid ook verwijderd (De Groene Serie, 2019) (Eerste kamer der Staten-Generaal, 2018).

Belangrijkste verschillen Nederlands huwelijksvermogensrecht voor en na wetswijziging

Voor 01-01-2018	Na 01-01-2018
Artikel 1:94 Indien niet anders overeengekomen trouwt men van rechtswege in gemeenschap van goederen	Artikel 1:94 Indien niet anders overeengekomen trouwt men van rechtswege in beperkte gemeenschap van goederen
Vermogens Alles wat in de gemeenschap valt, ongeacht wie het vermogen verkregen heeft, behoort tot het gemeenschappelijk vermogen.	Vermogens Vermogens die bij aanvang privé waren blijven privé, vermogens die gedurende de gemeenschap zijn opgebouwd behoren tot gezamenlijk vermogen.
Giften en erfenissen Giften en erfenissen behoren tot het gemeenschappelijk vermogen, ongeacht wanneer het verkregen is. De schenker of erflater kan de gift of erfenis buiten de gemeenschap laten vallen door middel van een uitsluitingsclausule. Testeervrijheid van de erflater gaat hierbij vóór de contractvrijheid van de echtgenoten.	Giften en erfenissen Giften en erfenissen behoren tot het privévermogen, ongeacht wanneer het verkregen is. De schenker of erflater kan de gift of erfenis in de gemeenschap laten vallen door middel van een insluitingsclausule. Contractvrijheid van de echtgenoten gaat hierbij echter vóór de testeervrijheid van de erflater. !! Schenkingen uit de gemeenschap naar één van de partners wordt niet uitgesloten van het gemeenschappelijk vermogen
Schulden Schulden van zowel voor als tijdens de gemeenschap vallen onder het gemeenschappelijk vermogen met uitzondering van: -verknochte schulden -schulden betreffende van de gemeenschap uitgezonderde goederen -schulden door een der echtgenoten gedane giften, gemaakte bedingen en aangegane omzettingen	Schulden Gemeenschappelijke schulden voorafgaande de gemeenschap en schulden die tijdens de gemeenschap zijn ontstaan van ieder der echtgenoten, met uitzondering van: - verknochte schulden -schulden betreffende van de gemeenschap uitgezonderde goederen -schulden door een der echtgenoten gedane giften, gemaakte bedingen en aangegane omzettingen - schulden die behoren tot een nalatenschap waartoe een echtgenoot is gerechtigd
	Ondernemingsvermogen Toevoeging: indien een onderneming buiten de gemeenschap valt komt er ten bate van de gemeenschap toe: een redelijke vergoeding voor kennis, vaardigheden en arbeid die een echtgenoot ten behoeve van de gemeenschap heeft aangewend, voor zover dit niet al op een andere wijze ten bate van beide echtgenoten komt of is gekomen. Faillissementswet Komen te vervallen: - bewijsregels voor niet-gefaillieerde echtgenoot om bij faillissement aan te moeten tonen wat tot zijn/haar privévermogen behoort - regel dat de man bestuursrecht uitoefent op privégoederen van de vrouw - echtgenoot ten aanzien van persoonlijke schuldvorderingen neemt dezelfde positie in als schuldeisers (vervalt omdat dit vanzelfsprekend is)

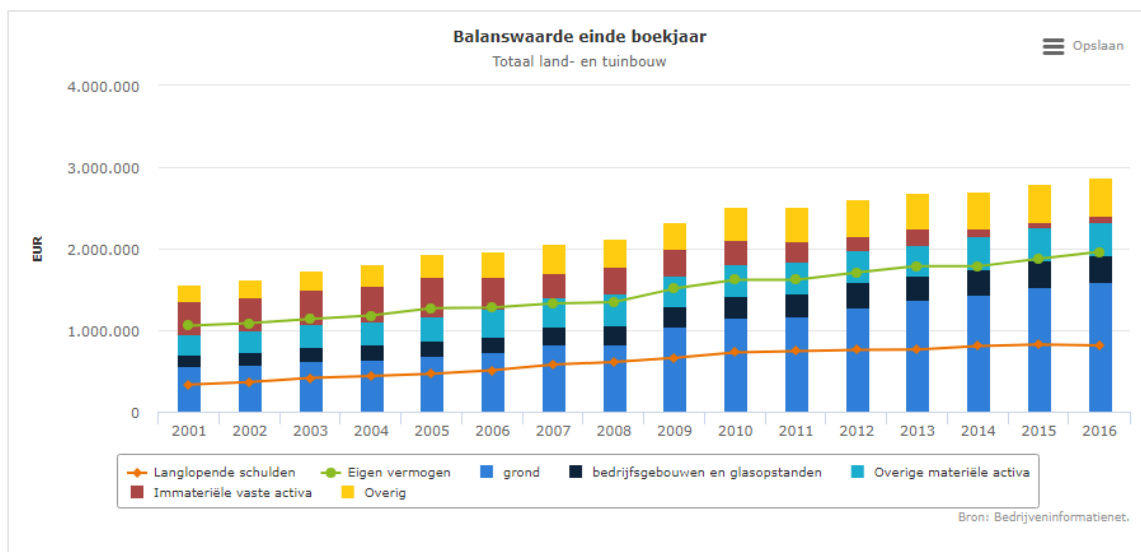
Tabel 1 Verschillen gemeenschap van goederen en beperkte gemeenschap van goederen

3.2 Waarin onderscheidt de agrarische sector zich met betrekking tot het huwelijksvermogensrecht?

Uit de literatuur en de interviews met de notarissen en accountants is gebleken dat de agrarische sector zich in het huwelijksvermogensrecht onderscheidt door een aantal aspecten. Deze uitkomsten worden ondersteund door enkele gegevens uit de enquête. Uit de interviews met de notarissen, de accountants en de jurist is naar voren gekomen dat de volgende aspecten belangrijk extra belangrijk zijn voor het opstellen van huwelijksvoorwaarden voor agrarische ondernemers: agrarische vermogens en inkomsten, bescherming van de niet-ondernemende partner, testamenten en emotionele waarde. De gecodeerde interviews waaruit dit blijkt zijn te vinden in bijlage 15.

Vermogens en inkomsten

De heer en mevrouw Bergman als de heer Kluijtmans hebben in het interview aangegeven dat het vermogen dat in de agrarische ondernemingen zit ervoor zorgt dat ondernemers voorzichtiger met de huwelijksvoorwaarden om gaan. Het vermogen van een agrariër is door het bezit van de onderneming doorgaans groter dan die van een particulier of kleinere MKB bedrijven. Volgens cijfers van het CBS bedroeg in 2016 het gemiddelde vermogen per huishouding 22,1 duizend euro (CBS, 2018). Dit staat niet in verhouding tot de vermogens van agrariërs. In grafiek 1 is de gemiddelde balanswaarde van land- en tuinbouwbedrijven weergegeven. Zoals af te lezen is uit de tabel, neemt het gemiddelde eigen vermogen van de agrarische ondernemer jaarlijks toe. In de afgelopen vijf jaar is het gemiddelde eigen vermogen van 1,6 miljoen euro naar bijna 2 miljoen euro gestegen. De grotere vermogens van agrarische ondernemers zorgen ervoor dat een agrariër bij het huwen op basis van gemeenschap van goederen over het geheel genomen meer met hun partner zullen moeten delen.

Grafiek 1 Balanswaarde land- en tuinbouwbedrijven

Volgens de heer en mevrouw Bergman is het verschil tussen de grote vermogens in de agrarische sector en de doorgaans kleinere vermogens in andere sectoren van het MKB te verklaren aan het kapitaal dat een bedrijf nodig heeft voor de bedrijfsvoering. Zo hebben akkerbouwers bijvoorbeeld bouwland en relatief dure machines nodig om hun producten te verbouwen. Melkveehouders hebben relatief dure ligboxenstallen nodig met daarnaast het vee en land wat ook relatief veel waarde heeft. In vergelijking met een schildersbedrijf waartoe een werkauto en de schilders benodigdheden tot het kapitaal behoren, heeft de agrarische sector relatief veel kapitaal nodig. Daarnaast is de verhouding tussen het kapitaal en het inkomen anders. Voor de agrarische sector is relatief veel kapitaal nodig om een 'redelijk' inkomen te behalen. In grafiek 2 (volgende pagina) is te zien hoe de afgelopen 18 jaar de inkomens in de land- en tuinbouw zich heeft ontwikkeld (Agrimatie, 2018).

Grafiek 2 Inkomen uit land- en tuinbouwbedrijven

We hebben nu gezien wat de inkomsten- en de vermogensverloop van agrariërs is. Het verschil tussen de landbouw en andere sectoren is vervolgens in tabel 1 (volgende pagina) te zien. Om het duidelijker te maken is de landbouw hier geel gemarkeerd en zijn de overige sectoren in het rood omcirkeld. Een opmerking die hierbij gemaakt dient te worden is dat de inkomsten en vermogens van de landbouw bij de bosbouw en de visserij is opgeteld als één sector. Omdat de bosbouw en visserij hierdoor het gemiddelde omhoog of omlaag kunnen halen, zijn voor de duidelijkheid alle tot de landbouw behorende sectoren geselecteerd en onder de landbouw zichtbaar gemaakt. Omdat het moeilijk te bepalen is welke sector in welke grootte meetelt, worden hier geen uitspraken over gedaan. Wel is in de tabel zichtbaar dat de andere sectoren over het geheel genomen hogere inkomsten hebben en kleinere vermogens hebben dan de landbouw. Dit heeft indirect een invloed op het toegepaste huwelijksvermogensregime van de ondernemer(s) en hun partner.

Een ander aspect dat uit de interviews naar voren komt is de continuïteit van de onderneming. Bij een scheiding loopt de continuïteit van een onderneming met grote vermogens een groter risico dan bij ondernemingen met kleine vermogens. Als bij scheiding de niet-ondernemende partner recht heeft op de helft van de onderneming en de partner eist dit daadwerkelijk op, is het kapitaal van de grotere ondernemingen minder makkelijk liquide te maken (met behoud van het bedrijf) dan het kapitaal uit ondernemingen met minder vermogens. Het gevaar voor de continuïteit van het bedrijf bij scheiding is daarom bij bedrijven met grote kapitalen groter dan bij bedrijven met minder kapitaal.

Ook zijn de inkomsten een belangrijk aspect waarin de agrarische sector zich onderscheidt. Dit aspect wordt door twee van de drie notarissen genoemd. Het begrip inkomsten is in de huwelijksvoorwaarden soms moeilijk te definiëren, het kan namelijk bestaan uit enkel het inkomen uit arbeid of juist uit iedere vorm van inkomsten. Winsten worden in deze sector daarnaast vaak geherinvesteerd in het bedrijf. Ook is het mogelijk dat de agrarische ondernemer stille reserves heeft, hier moet ook rekening mee worden gehouden bij het maken van de huwelijksvoorwaarden. Een voorbeeld dat mevrouw mw. mr. G.H.E Bergman-Klaassen in het interview geeft gaat over de kosten van de huishouding, volgens de wet wordt deze betaald uit het inkomen. Als een agrariër zijn melkquotum verkoopt is dit in de ogen van het publiek kapitaal en niet inkomen. Per definitie wordt betreft inkomen aangehaakt op het inkomstenbelasting, dus het zal meegenomen worden in de kosten van de huishouding. Dit kan voorkomen worden door een apart epistel op te nemen in de huwelijksvoorwaarden, die de definitie van het inkomen omschrijft zoals de partners dit wensen.

“Je bent je bij boeren vaak veel meer bewust, veel meer dan bij andere ondernemers, van het begrip inkomen. Sommige andere sectoren hebben dit ook, maar met name de agrarische sector. Daar schenk je dan extra aandacht aan, meer dan bij andere ondernemers.” Aldus mevrouw mw. Mr. Bergman-Klaassen.

Type zelfstandige		Inkomen van zelfstandigen		Vermogen van zelfstandigen	
Bedrijfstakken/branches (SBI 2008)		Zelfstandigen	Mediaan inkomen als zelfstandige	Mediaan gestandaardiseerd inkomen	Mediaan vermogen
		x 1 000	1 000 euro		
Zelfstandige	A-U Alle economische activiteiten	1 205,9	29,6	32,0	125,2
	A Landbouw, bosbouw en visserij	85,3	28,1	34,0	677,9
	0111 Teelt van granen en peulvruchten	6,8	29,6	37,6	978,3
	0113 Teelt van groenten en knolgewassen	6,4	34,5	39,1	794,5
	0130 Teelt van sierplanten	5,9	35,3	36,9	546,7
	0141 Melkveehouderij	29,2	24,0	32,5	1 007,0
	0142 Rundveehouderij (geen melkvee)	3,8	21,6	33,1	661,8
	0143 Paardenfokkerij	0,7	15,8	29,4	485,5
	0145 Schapen- en geitenhouderij	1,7	26,5	34,8	541,8
	0146 Varkenshouderij	4,0	18,9	29,8	675,9
	0147 Pluimveehouderij	2,3	38,3	42,3	642,6
	0149 Overige fokkerij en houderij	0,7	21,6	32,0	471,0
	0150 Gemengd bedrijf	3,4	26,1	35,1	886,7
	F Bouwnijverheid	142,6	35,5	29,8	70,8
	K Financiële dienstverlening	55,6	57,8	37,9	366,6
	M Specialistische zakelijke diensten	183,4	40,8	36,6	142,4
	7022 Organisatieadviesbureaus e.d.	60,4	52,0	40,7	165,4
	8622 Praktijken van medisch specialisten	7,8	124,2	61,6	292,5
Zelfstandige zonder personeel (zzp)	A-U Alle economische activiteiten	894,6	25,0	30,3	101,5
	A Landbouw, bosbouw en visserij	61,2	26,1	32,5	652,1
	0111 Teelt van granen en peulvruchten	5,4	28,2	37,0	946,5
	0113 Teelt van groenten en knolgewassen	3,7	30,4	37,4	793,9
	0130 Teelt van sierplanten	2,3	26,1	33,1	451,1
	0141 Melkveehouderij	23,9	23,6	31,7	986,6
	0142 Rundveehouderij (geen melkvee)	3,3	20,3	32,2	649,2
	0143 Paardenfokkerij	0,5	12,5	28,1	456,7
	0145 Schapen- en geitenhouderij	1,2	22,4	32,1	523,3
	0146 Varkenshouderij	2,9	17,3	29,3	648,9
	0147 Pluimveehouderij	1,7	37,2	41,7	593,8
	0149 Overige fokkerij en houderij	0,5	16,5	29,4	354,7
	0150 Gemengd bedrijf	2,4	22,5	32,9	866,8
	F Bouwnijverheid	116,3	34,6	29,0	52,5
	K Financiële dienstverlening	49,0	56,9	37,4	374,3
	M Specialistische zakelijke diensten	154,2	37,5	35,9	132,1
	7022 Organisatieadviesbureaus e.d.	54,7	51,3	40,7	162,4
	8622 Praktijken van medisch specialisten	6,0	120,0	58,8	283,8

Bron: CBS

Tabel 2 Inkomen en vermogen per sector

Bescherming van de niet-ondernemende partner

Alle notarissen en één accountant hebben in het interview de bescherming van de niet-ondernemende partner genoemd als een aspect waar extra op gelet wordt bij het opstellen van huwelijkse voorwaarden voor agrariërs.

Cijfers van het CBS laten zien dat er in 2011 66.017 bedrijfshoofden van landbouwbedrijven waren, hiervan waren 62.125 man en 3.892 vrouw. In datzelfde jaar telde de meewerkende echtgenoten 1.779 mannen en 40.357 vrouwen (CBS.nl, 2018). Aan de hand daarvan zou je kunnen stellen dat ongeveer 2/3 van de partners meewerkt op het bedrijf van de agrariër. In het jaar 2014 waren er in totaal 22.200 gezinsleden werkzaam voor in totaal 773.900 zelfstandige ondernemers (CBS, 2015). In dat jaar waren er bij ongeveer 2,9% van de zelfstandigen sprake van een meewerkend gezinslid.

Wanneer een echtgenoot meewerkt op het bedrijf van de ondernemer heeft hij of zij recht op een 'redelijke vergoeding' voor de kennis, vaardigheden en arbeid. Het is hierbij niet altijd gebruikelijk om deze vergoeding tijdens het huwelijk te betalen. De vergoeding zal daarom in veel gevallen pas bij scheiding betaald worden. Het probleem dat hierbij kan ontstaan is de vraag wat nu precies onder de redelijke vergoeding verstaan wordt. Uit de nota wetswijziging nr. 11 blijkt dat de omvang van de vergoedingsrecht variabel is en af hangt van de concrete omstandigheden van het geval indien de omvang is gekoppeld aan hetgeen kan worden toegerekend aan de inspanningen (Eerste kamer der Staten-Generaal, 2018). Om het duidelijker te maken is het verstandig om in de huwelijkse voorwaarden op te nemen wat onder de redelijke vergoeding verstaan wordt, samen met de omstandigheden die relevant zijn.

Men kan de meewerkende partner in de winst laten meedelen door hem/haar een maat te maken in de maatschap. De partner krijgt dan jaarlijks een percentage van de winst als deze aanwezig is. Een nadeel hiervan is de mogelijkheid dat een bedrijf erg lage winsten heeft of zelfs jaren lang verlies draait. In dat geval zou de partner zelfs een schuld kunnen opbouwen in de onderneming.

Daarnaast is het een mogelijkheid om de meewerkende partner loon uit te keren. Een andere optie is om een periodiek verrekenbeding op te nemen in de huwelijkse voorwaarden. Meneer mr. F.A. Bergman geeft aan deze huwelijkse voorwaarden echter niet vaak meer te maken.

“Deze huwelijkse voorwaarden maken we eigenlijk niet meer, de periodieke verrekenbedingen, want ze worden toch niet nagekomen, met alle consequenties van dien.” aldus meneer Bergman.

Testament

Uit de interviews met DJB notarissen, de jurist van Flynth en de accountant van Mazars blijkt dat het maken van een goed testament ook erg belangrijk is voor de agrarische ondernemers. Het belang van een testament op zich is in principe hoort dit niet bij het huwelijksvermogensrecht, maar de huwelijkse voorwaarden hebben er wel invloed op. Huwelijkse voorwaarden zeggen niks over wie er erft, maar zegt wel wat over de omvang van de boedel dat geërfd wordt. Zo kan het zijn dat een ondernemer denkt dat bij overlijden het bedrijf in zijn familie blijft, maar volgens de wet erft de langstlevende echtgenoot alle bezittingen en schulden van de overledene (Erfwijzer, sd). Als een paar op huwelijkse voorwaarden getrouwd is en het bedrijf in bezit is van één echtgenoot, zal als die echtgenoot komt te overlijden de niet-ondernemende echtgenoot het bedrijf erven. Hiervoor is de waarde tot ongeveer 650.000 euro vrijgesteld van erfbelasting. De waarde boven dit bedrag wordt in schalen van 10% en 20% belast.

Als de echtgenoten in gemeenschap van goederen getrouwd zijn is de helft van de onderneming al in bezit van de ene partner en erft bij overlijden de andere partner de andere helft van de onderneming. Afhankelijk van de waarde van de onderneming kan hierdoor een groot bedrag aan erfbelasting bespaard worden. Omdat zoals eerder genoemd de waarde al snel rond de miljoen euro ligt (totale vermogen – langlopende schulden) kan het verschil in huwelijksvermogensregime óf veel geld kosten óf veel geld besparen, afhankelijk van de situatie. Dat zorgt er voor dat het testament en het huwelijksvermogensregime elkaar kruisen. Andere ondernemingen of particulieren zullen niet snel boven het vrijstellingsbedrag erfbelasting voor partners komen van de bijna 650.000 euro, dus bij die ondernemingen is deze link minder van toepassing (Erfwijzer, 2018). Daarnaast zijn de meeste agrarische ondernemingen familiebedrijven, waardoor het behoud van het bedrijf in de familie extra van belang is ten opzichte van andere sectoren. Hier wordt in de volgende paragraaf verder op ingegaan.

Sociale aspecten

Wat de agrarische sector kenmerkt is dat de ondernemingen vaak familiebedrijven zijn. Dit werd door twee notarissen, de jurist en één accountant in het interview benoemd als een extra belangrijk aspect in het agrarisch huwelijksvermogensrecht. In 2015 waren 92% van de agrarische bedrijven familiebedrijven, daarmee staat de sector in Nederland op nummer 1 wat betreft percentage familiebedrijven (CBS, 2016). Omdat het bedrijf soms wel generaties lang in de familie zit heeft het doorgaans een grote emotionele waarde, niet alleen voor de ondernemer maar ook nog voor zijn ouder(s). Als hun zoon of dochter dan in het huwelijk treedt is er een kans dat de ouders van de ondernemer zich hierin gaan mengen en richting geeft aan het huwelijksvermogensregime waarop hun zoon of dochter gaat trouwen. Ook enquête is gebleken dat het voorkomt dat de (schoon)ouders een grote rol spelen bij het opstellen van de huwelijkse voorwaarden. Vier ondervraagden hebben aangegeven dat de schoonouders invloed hadden op hun huwelijkse voorwaarden. Deze generatie heeft het bedrijf (mede)

opgebouwd en het zou ook voor hen erg zuur zijn als bij overlijden het bedrijf naar de andere familie gaat of dat het bedrijf failliet gaat omdat de ex-echtgenoot bij scheiding de helft van het bedrijf opeist.

Daarnaast heeft de familie vaak een rol gespeeld in de financiële positie van het bedrijf. Als een ondernemer het bedrijf recent heeft overgenomen en alle broers en zussen uit heeft moeten kopen kan het zijn dat de onderneming voor een langere periode financieel in zwaar weer zit. De heer mr. Bergman geeft de gedachtegang weer van een ondernemer die dan op huwelijkse voorwaarden trouwt.

“Is het dan wel redelijk en verantwoord als de partner direct in het bedrijf deelt? Moet dat direct half half zijn? Dan kan je denken ik laat eerst alles even apart. Komt er een echtscheiding, ja man/vrouw krijgt niks, maar hij/zij had ook niks. Ten aanzien van de arbeid die dan verricht wordt, daarvoor kan je parallel aan de huwelijkse voorwaarden afspraken gaan maken.” Aldus de heer mr. Bergman.

Deze gedachten worden doorgaans gedeeld door de ondernemende partner en de niet-ondernemende partner. Huwelijkse voorwaarden kunnen tijdens het huwelijk, met instemming van beide partners, aangepast worden waardoor de keuze om op huwelijkse voorwaarden te trouwen niet onomkeerbaar is. Dit maakt het vooral voor de niet-ondernemende partner acceptabel om bijvoorbeeld de eerste 15-20 jaar op huwelijkse voorwaarden getrouwd te zijn met de mogelijkheid om later in het huwelijk van huwelijksvermogensregime te wisselen.

Wat hierbij vooral het verschil maakt is dat het bedrijf van de agrariër al bestaat, de onderneming heeft al een grote waarde. Bij startende ondernemers die hun bedrijf ‘pas’ tijdens het huwelijk oprichten is dit anders, bij die ondernemers is de gedachte meer dat ze samen alles willen delen omdat ze de onderneming ook samen opbouwen. Bij agrarische ondernemers is het niet zo dat de ondernemer al 100% van de onderneming heeft opgebouwd, dit gaat relatief langzamer. Het aandeel dat de partner bijgedragen heeft in de onderneming neemt daarom ook relatief langzaam toe. Dat maakt het ook niet vanzelfsprekend om de niet-ondernemende partner bij het aangaan van het huwelijk al volledig mee te laten delen in de waarde.

Nog een sociaal aspect dat in het agrarisch huwelijksvermogensrecht speelt is de overnamewens van de kinderen. Zowel de heer Kluijtmans als de heer en mevrouw Bergman hebben aangegeven dat beide partners dit belangrijk vinden. Hiervoor is het essentieel om de continuïteit van de onderneming te bewaren. Indien een echtpaar getrouwd is in gemeenschap van goederen heeft de niet-ondernemende partner recht op de helft van het bedrijf. Zoals eerder besproken is, is dit moeilijk liquide te maken. Daarnaast zou dat het faillissement voor het bedrijf kunnen betekenen. In deze situatie speelt emotie een grote rol. De vertrekkende partner zou de ondernemer kunnen ‘straffen’ door zo veel mogelijk op te eisen waar ze recht op heeft. Daartegenover kan die partner ook begrip hebben voor de emotionele waarde van de onderneming en enkel het deel nemen van waar hij/zij recht op heeft en dat de onderneming kan missen zonder dat de continuïteit verloren gaat. Indien er kinderen in het spel zijn die een overnamewens hebben zal de echtgenoot ook met minder genoegen kunnen nemen om de voortzetting van het bedrijf door (één van) de kinderen niet te belemmeren.

3.3 Wat is volgens de (partner van de) agrarische ondernemer de rol van de accountant in het huwelijksvermogensrecht?

In deze paragraaf wordt uiteengezet wat de klant verwacht van de accountant aan advisering over het huwelijksvermogensrecht. Hiervoor is een enquête gehouden onder agrarische ondernemers en hun partners, de vragen en uitkomsten zijn in bijlage 4 te vinden. Allereerst wordt er kort gekeken naar de algemene informatie over de respondenten, vervolgens naar de klantervaring van het advies, dan naar de kennishiaat van de klant en tot slot naar de klantbehoefte van advies.

Algemene informatie ondervraagden

De enquête is bedoeld voor (partners van) agrarische ondernemers die getrouwd zijn. Om zo veel mogelijk respons te krijgen is de enquête in een boerinnengroep op Facebook gedeeld en zijn er een 30-tal agrarische ondernemers persoonlijk benaderd. De enquête is in totaal door 103 personen ingevuld, hiervan hebben twee personen niet de eerste vragen over geslacht, leeftijd, functie, burgerlijke staat en huwelijkse voorwaarden beantwoord. Daarnaast heeft een deel van de ondervraagden vragen overgeslagen.

Zoals eerder besproken is, is in de agrarische sector het bedrijfshoofd vaker een man dan een vrouw. Het gegeven of iemand de ondernemer of de partner van de ondernemer is heeft invloed op de manier waarop hij of zij naar het huwelijksvermogensrecht kijkt. Omdat er een groot aantal vrouwen de enquête ingevuld hebben is te verwachten dat hierdoor de uitkomsten niet representatief zullen zijn. Echter, op de vraag wat diens functie in het bedrijf is heeft ruim de helft van de ondervraagden geantwoord het bedrijfshoofd te zijn. Hieruit wordt opgemaakt dat de verdeling tussen ondernemers en niet-ondernemers realistisch en eerlijk is en dat daarmee de uitkomsten als representatief beschouwd kunnen worden.

De leeftijd van de ondervraagden zijn in ongeveer gelijke delen van 30 personen verdeeld onder de dertigers, veertigers en vijftigers. Daarnaast hebben 2 zestigers en 8 twintigers de enquête ingevuld. Onder de ondervraagden zijn 96 mensen gehuwd, hebben twee mensen een geregistreerd partnerschap, is één persoon verweduwd na huwelijk en is één persoon gescheiden na huwelijk. Omdat er enkel getrouwde mensen gevraagd werden de enquête in te vullen is iedereen ook getrouwd (geweest). Het jaar waarin de ondervraagden getrouwd zijn ligt tussen 1978 en 2019. Twee personen zijn onder het nieuwe huwelijksvermogensrecht getrouwd.

De functies van de ondervraagden zijn weergegeven in diagram 1 (volgende pagina). 57 procent van de ondervraagden is bedrijfshoofd, waarvan 15 procent ook buitenshuis werkzaam is.

In de enquête zijn de mensen gevraagd naar het huwelijksvermogensregime waarop ze getrouwd zijn. De uitkomsten hiervan zijn in diagram 2 (volgende pagina) te zien. Van de ondervraagden hebben 34 personen een periodiek verrekenbeding in hun huwelijkse voorwaarden. Verder zijn 19 personen op huwelijkse voorwaarden getrouwd, zijn 16 personen in gemeenschap van goederen getrouwd, zijn 12 personen met koude uitsluiting getrouwd, zijn 11 personen met een finaal verrekenbeding getrouwd en zijn 6 personen in beperkte gemeenschap van goederen getrouwd. Tot slot zijn twee personen niet getrouwd, maar hebben een geregistreerd partnerschap en weet één persoon niet hoe hij/zij getrouwd is.

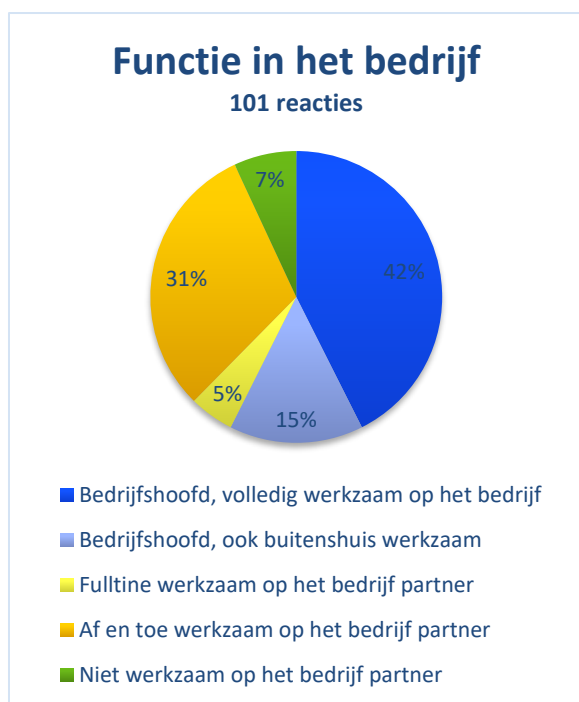

Diagram 1 Functie in het bedrijf

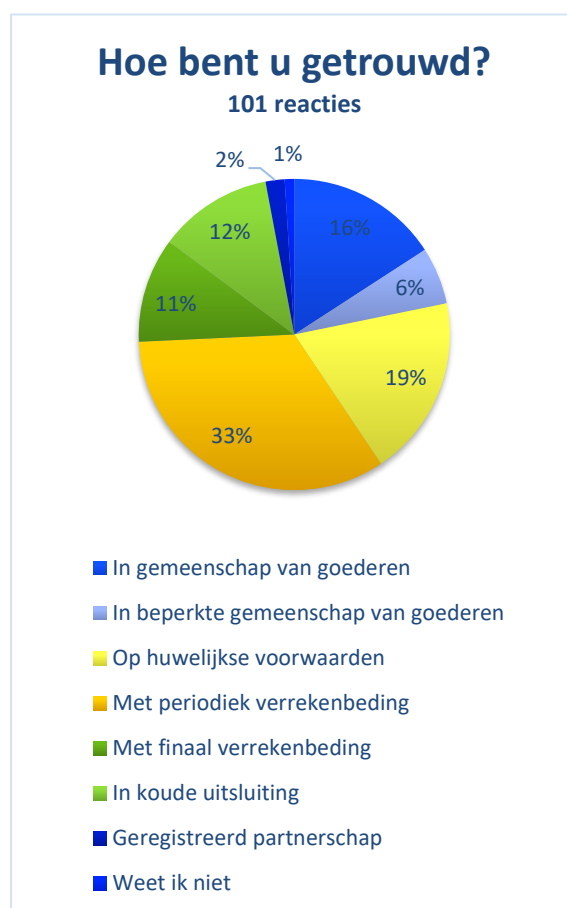

Diagram 2 Hoe bent u getrouwd?

Op de vraag waarom de ondernemers en hun partners op deze manier getrouwd zijn hebben 84 personen antwoord gegeven. De helft van de ondervraagden hebben dit gedaan om bedrijfsredenen. Het tweede meest genoemde antwoord is om de vermogens van de partners bij scheiden en overlijden te beschermen, dit is 10 keer benoemd (11,9%). Het derde meest genoemde antwoord is om onafhankelijk te zijn/blijven, dit antwoord is 5 keer benoemd (5,94). Redenen die ieders door 4 personen zijn benoemd zijn door advies van de notaris, door advies van de schoonouders en omdat het de meest passende optie was. Redenen die 3 keer of minder genoemd zijn waren schulden van één van de partners, fiscale redenen, wens van één van de partners, op advies van accountant, vertrouwen in elkaar, omwille maatschapsakte, gelijkheid tussen partners, bescherming bij faillissement en omdat het de wens was van de vrouw.

Klantervaring advies

De klantervaringen kunnen ontstaan bij advies van de accountant voor het aangaan van het huwelijk, tijdens het huwelijk of bij de ontbinding van het huwelijk. Er is in dit onderzoek gekozen om enkel het advies bij het aangaan en het advies tijdens het huwelijk te behandelen.

Advies bij aangaan huwelijk

In de enquête is gevraagd wat voor rol de accountant heeft gespeeld bij het aangaan van het huwelijk. In bijna 60% van de huwelijken onder de ondervraagden heeft de accountant advies gegeven aan de klant. Bij ruim 30% van de ondervraagden heeft de accountant geen advies gegeven over bij het aangaan van het huwelijk. De overige 10% bestaat uit ondervraagden die hebben aangegeven niet meer te weten of hun accountant advies heeft gegeven.

De daaropvolgende vraag was waar dit advies uit bestond. Deze vraag is door 62 ondervraagden beantwoord, waarvan 11 mensen geen bruikbare of niet relevante antwoorden hebben gegeven. 21 personen (34%) gaven aan dat het advies van de accountant uit een gesprek met uitleg over en opties in het huwelijksvermogensrecht bestond. 13 personen gaven aan advies te hebben ontvangen over welke huwelijkse voorwaarden voor hun geschikt is. Daaropvolgend hebben twee keer 5 personen aangegeven dat de accountant de conceptakte van de notaris heeft nagekeken en dat de accountant voorbereidend papierwerk heeft verricht. Antwoorden die enkele keren zijn gegeven zijn dat de accountant advies geeft over de belangen van het bedrijf, een symposium heeft gegeven over dit onderwerp, heeft doorverwezen naar de notaris, slechts één partners heeft geadviseerd en advies heeft gegeven over de jaarlijkse verrekening.

Diagram 1 Enquête, Bent u tevreden met het advies dat u destijds van uw accountant heeft gekregen?

In diagram 2 is te zien hoe de ondervraagden geantwoord hebben op de vraag of ze tevreden zijn met het advies dat ze bij het aangaan van het huwelijk van hun accountant hebben gekregen. Er zijn 64 personen die een mate van tevredenheid hebben ingevuld, daarnaast zijn er 4 personen die niet meer weten wat ze er van vonden en zijn er 28 personen die aangegeven hebben dat de vraag niet op hen van toepassing is.

Advies tijdens het huwelijk

Ook tijdens het huwelijk kan het door verstandig zijn om advies te vragen of krijgen over je eigen huwelijkse voorwaarden of het huwelijksvermogensrecht in het algemeen. Van de ondervraagden heeft ruim 40% tijdens hun huwelijk overwogen om de voorwaarden aan te passen. Daartegenover heeft bijna 50% niet overwogen iets in hun voorwaarden aan te passen en heeft 10% van de ondervraagden ingevuld het antwoord op deze vraag niet te weten of het niet van toepassing te vinden.

Alle 43 personen die overwogen hebben om hun huwelijkse voorwaarden aan te passen hebben hiervoor een reden gegeven. Uit alle antwoorden waren er 11 onbruikbaar of waarin aangegeven werd dat er niks is veranderd. De meest geantwoorde reden om de voorwaarden aan te passen was wegens een wijziging in het bedrijf zoals het intreden in de maatschap of een wijziging van samenwerkingsvorm. 5 Ondervraagden hebben aangegeven dat ze een wijziging hebben overwogen omdat de niet-ondernemende partner (meer) mee ging werken in het bedrijf. Redenen die allen drie keer genoemd waren zijn wegens een verandering in gezinssamenstelling, omdat het fiscaal aantrekkelijker was, omdat de afspraken niet meer van nu waren, omdat de partners al lang bij elkaar waren en wegens veranderingen in algemene zin. Daarnaast hebben twee personen aangegeven de voorwaarden te willen veranderen om niet meer te hoeven verrekenen. Tot slot zijn er twee personen die aangaven dit overwogen te hebben door advies van de accountant of door geleden verliezen.

Hierna is gevraagd of de (partners van de) agrarische ondernemers tijdens hun huwelijk advies hebben ontvangen van hun accountant met betrekking tot het huwelijksvermogensrecht. 98 personen van de ondervraagden hebben deze vraag beantwoord. 40 personen hiervan hebben aangegeven geen advies te krijgen van hun accountant, 29 mensen hebben daarentegen gezegd wél advies te krijgen van hun accountant. 20 mensen hebben aangegeven geen antwoord op deze vraag te weten en 9 personen vinden deze vraag niet van toepassing.

Op de vraag waar dit advies uit bestond hebben 25 personen een antwoord gegeven. Het meest voorkomende antwoord is dat er advies is gegeven over fiscale voordelen door huwelijkse voorwaarden, dit is door 5 ondervraagden geantwoord. Er waren drie antwoorden die ieders door vier personen zijn gegeven; advies over de nieuwe stand van zaken i.v.m. verrekenen, advies over het verrekenbeding en de accountant heeft helemaal geen advies gegeven. Drie personen hebben aangegeven advies te hebben gekregen over huwelijkse voorwaarden in het algemeen. Daarnaast waren er twee personen die advies kregen over het aanpassen van de huwelijkse voorwaarden en twee personen die advies kregen over de conceptakte van de notaris. Tot slot heeft één persoon aangegeven advies te hebben gekregen over wat er gebeurt bij overlijden.

Aanbevelingen advies van klanten

Nu het duidelijk is hoeveel klanten advies hebben gekregen bij het aangaan of tijdens het huwelijk en hoe tevreden de klanten erover zijn, is het interessant om te weten waar de klant verbeteringen ziet in het advies van de accountant over het huwelijksvermogensrecht. Op deze vraag hebben 52 mensen gereageerd, waarvan 10 mensen geen bruikbaar antwoord hebben gegeven of geen verbeterpunten wisten.

Het meest genoemde verbeterpunt is om de belangen van de niet-ondernemende partner beter te betrekken bij het advies, dit hebben 12 personen (23%) op de vraag beantwoord. De tweede meest genoemde verbeterpunt is om voor en na het huwelijk goed te wijzen op de consequenties van het gekozen huwelijksvermogensregime, dit is door 7 personen (13%) genoemd. De derde meest genoemde verbeterpunt is om uitgebreider advies te geven over de voor- en nadelen van het betreffende huwelijksvermogensregime, dit is door 5 personen (10%) genoemd. Het totale schema van de gerubriceerde antwoorden zijn op de volgende pagina in tabel 2 te zien.

Waar ziet u mogelijke verbeteringen voor het advies van de accountant met betrekking tot het huwelijk voor agrariërs?

- 52 reacties

(belangen) Partner beter betrekken bij advies	N = 12	23,08%
Ook wijzen op consequenties huwelijksvermogensregime en dit blijven doen na trouwen	N = 7	13,46%
Uitgebreider advies over de mogelijkheden en voor- en nadelen	N = 5	9,62%
Actievere houding accountant	N = 3	5,77%
Ook aan testamenten denken	N = 3	5,77%
Begrijpelijk uitleg geven	N = 2	3,85%
Accountant dient geen advies te geven	N = 2	3,85%
Meer kennis hebben over agrarische levenswijze	N = 1	1,92%
Makkelijk naleefbare oplossingen geven	N = 1	1,92%
Minder op schoonouders/andere maten richten	N = 1	1,92%
Met de tijd mee gaan	N = 1	1,92%
Goedkoper adviseren	N = 1	1,92%
Sneller adviseren	N = 1	1,92%
Accountant dient alleen te inventariseren	N = 1	1,92%
Meer aan de toekomst denken	N = 1	1,92%
Onbruikbare antwoorden/geen verbeterpunten	N = 10	19,23%

Tabel 3 Verbeteringen accountant met betrekking tot advies over huwelijken voor agrariërs

Kennishiaat klant

Om te onderzoeken of de (partners van de) agrarische ondernemers goed op de hoogte zijn van het huwelijksvermogensrecht en hun eigen huwelijkse voorwaarden, zijn deze vragen ook in de enquête opgenomen. Zo werd allereerst gevraagd of men op de hoogte is van de actualiteiten in het huwelijksvermogensrecht. Hierop hebben 101 personen geantwoord, waarvan bijna 60% aangaf niet op de hoogte te zijn, bijna 30% aangaf wel op de hoogte te zijn en de overige 15% niet weet of hij/zij op de hoogte is.

Later in de enquête is de vraag gesteld of de persoon kon uitleggen welke verandering in het huwelijksvermogensrecht in 2018 heeft plaatsgevonden. Hierop hebben 69 personen een antwoord gegeven waarvan 18 personen de vraag juist hebben beantwoord, 6 personen de vraag fout hebben beantwoord en 45 personen de vraag ontkennend hebben beantwoord.

Op de vraag of men op de hoogte is van zijn/haar eigen huwelijkse voorwaarden hebben 101 personen geantwoord. In totaal zeggen 51 personen op de hoogte te zijn van hun eigen huwelijkse voorwaarden(50%). Daarnaast zeggen 30 personen een beetje op de hoogte te zijn van hun eigen huwelijkse voorwaarden, zeggen 7 personen dat ze niet op de hoogte zijn van hun eigen huwelijkse voorwaarden, zeggen 3 mensen dat ze het niet weten en geven 10 mensen aan dat de vraag niet op hun van toepassing is.

Klantbehoefte advies

Om er achter te komen of de ondervraagden behoefte hebben aan advies van de accountant over het huwelijksvermogensrecht is gevraagd of ze het belangrijk vinden om op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen op dit gebied, of ze het de taak vinden van de accountant hun hierover te adviseren en op welke manier ze dit eventueel wensen.

Op de vraag of men het belangrijk vindt om op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen in het huwelijksvermogensrecht hebben 101 mensen antwoord gegeven. 40% van de ondervraagden (41 mensen) vindt het een beetje belangrijk om op de hoogte te zijn, 25% van de ondervraagden (25 mensen) vinden het erg belangrijk om op de hoogte te zijn en 28% van de ondervraagden (28 mensen) vinden het enigszins belangrijk om op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen. Daarentegen vindt slechts 7% van de ondervraagden het niet echt belangrijk om op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen in het huwelijksvermogensrecht.

Ook werd er gevraagd aan de (partners van de) agrarische ondernemers of ze het de taak van de accountant vinden om ze op de hoogte te houden van de ontwikkelingen in het huwelijksvermogensrecht. Op deze vraag heeft 64% van de ondervraagden met 'ja' geantwoord. Daarnaast heeft 20% van de ondervraagden aangegeven dit de taak te vinden van een andere adviseur of dat liever zelf uit te zoeken. 16% van de ondervraagden heeft aangegeven het antwoord op de vraag niet te weten. In de ruimte voor opmerkingen geven daarnaast 4 ondervraagden aan dat ze dit de taak van de notaris vinden.

Op de vraag op welke manier de ondervraagden informatie zouden willen ontvangen van hun accountant over het huwelijksvermogensrecht is in grafiek 4 de bijbehorende staafdiagram te zien. Bij het invullen van deze vraag kon men meerdere opties aanvinken. Alle opties zijn in totaal 129 keer gekozen, als we de optie 'ik wil geen informatie' buitenwege laten zouden maximaal 37 mensen uit meerdere opties gekozen kunnen hebben. Uit de overige vier opties is 45 keer gekozen voor het ontvangen van informatie via de mail, 21 keer gekozen voor het ontvangen van informatie via een folder, 20 keer gekozen voor een informatiebijeenkomst en 38 keer voor een gesprek met de accountant via de telefoon dan wel aan de keukentafel.

Grafiek 3 Enquête, Op welke manier zou u informatie willen over het huwelijksvermogensrecht?

3.4 Wat is volgens de notaris de rol van de accountant in het agrarische huwelijksvermogensrecht?

In deze paragraaf wordt uiteengezet wat volgens de notaris de rol van de accountant in het huwelijksvermogensrecht is. Hiervoor zijn vier notarissen van drie verschillende notariskantoren geïnterviewd. De gebruikte interviews zijn te vinden in bijlage 5 tot en met 7 en het gebruikte Excelbestand voor selectief coderen in bijlage 16. Uit het coderen kwamen er vier activiteiten naar voren die de accountant volgens de notaris zou moeten doen; signaleren, doorverwijzen, begeleiden, het onderhouden van de voorwaarden en informeren.

Signaleren

Uit de interviews met de notarissen is gebleken dat de notaris de accountant vooral een signaleringsfunctie toedeelt. Alle vier de notarissen hebben aangegeven dat ze dit zien als de taak van de accountant. Mevrouw Bijlsma vertelde dat de accountant een goede inzage heeft in het bedrijf en de ondernemers. Ze zijn op de hoogte van de actualiteiten rondom de onderneming en krijgen zo ook vaak wel te horen als de ondernemer verloofd is. In dit geval wordt het als de taak van de accountant gezien om dit 'signaal' op te pikken en de cliënt door te verwijzen naar een specialist. De notaris daarentegen ziet de cliënt enkel wanneer hij of zij zelf een afspraak bij de notaris maakt. Ondernemers komen bijvoorbeeld wel eens bij de notaris om een koopovereenkomst te tekenen. De notaris ziet de klant dan wel, maar dit is vaak om privacy redenen geen goed moment om de cliënt naar de huwelijksvoorwaarden te vragen omdat er dan ook een andere partij aanwezig is. Ook mevrouw Bijlsma en mevrouw Pot geven aan dat doordat de klant jaarlijks aan tafel zit bij de accountant voor het bespreken van het jaarrapport, de accountant de gelegenheid heeft om dit onderwerp te bespreken.

Ook tijdens het huwelijk blijft deze signalerende rol bestaan. Het is volgens alle notarissen belangrijk om de huwelijksvoorwaarden elke 5 tot 10 jaar te herzien, afhankelijk van de levensfase van beide partners. Zoals mevrouw Bijlsma met een schets heeft weergegeven (die te zien is in bijlage 6) voelt het bedrijf in de eerste jaren na het trouwen nog als eigendom van het oorspronkelijke gezin waar de ondernemer tot behoort. Na een paar jaar huwelijk sticht hij zelf waarschijnlijk ook een gezin. Vaak werkt de partner dan meer in het bedrijf en begint het bedrijf meer als eigendom van zijn eigen gezin te voelen. Deze omschakeling zorgt voor een andere gedachtegang die wellicht niet meer aansluit met de eerder gemaakte huwelijksvoorwaarden. De huwelijksvoorwaarden kunnen dan weer aangepast worden door de notaris. Hiervoor is het belangrijk dat de accountant tijdens het huwelijk de huwelijksvoorwaarden eens in de vijf jaar uit het archief haalt om te kijken of ze nog aan de wensen van de cliënt voldoen. Hij signaleert dan als het tijd is om de huwelijksvoorwaarden te herzien.

Volgens de notarissen is het van belang dat juist de accountant deze verantwoording op zich neemt omdat de accountant de klant jaarlijks ziet met de bespreking van het jaarrapport. De notaris ziet de klant minder regelmatig en kan hem hier dan ook niet op wijzen. Het is hierbij niet noodzakelijk dat de accountant alle gedetailleerde ins en outs over het huwelijksvermogensrecht weet. Alle vier de notarissen zijn het erover eens dat het belangrijk is om de basiskennis te hebben voor het signaleren en om de klant uit te leggen waarom het maken of wijzigen van de huwelijksvoorwaarden van belang is en wat de consequenties zijn als je dat niet doet.

Doorverwijzen

De tweede activiteit die de accountant door de notarissen wordt toegedeeld is het doorverwijzen. Ook hier vinden alle vier de notarissen het de taak van de accountant om de klant door te verwijzen naar de specialist, de notaris. Dit omdat de accountant de klant jaarlijks ziet en hij hier daarom nadat hij heeft kunnen signaleren of een doorverwijzing nodig is ook de mogelijkheid voor heeft. De heer en mevrouw Bergman hebben daarnaast aangegeven dat accountants niet alle kennis van alle vakgebieden kan hebben en dit ook niet nodig is als hij/zij de klant doorverwijst naar een notariaat. Ook mevrouw Pot en mevrouw Bijlsma hebben dit in het interview aangegeven. Over de kennis van de accountant over dit onderwerp zijn alle notarissen het eens, een accountant

moet de basiskennis in huis hebben om te kunnen signaleren en te verwijzen. Daarnaast gaven mevrouw Pot en meneer en mevrouw Bergman nog aan dat de accountant ook kennis dient te beschikken om de agrarische ondernemers en hun partners te kunnen informeren.

Begeleiden

In een aantal gevallen kan de accountant ook een begeleidende rol hebben bij het opstellen van de huwelijkse voorwaarden van de partners. Volgens alle notarissen wordt er bij het maken van de huwelijkse voorwaarden samengewerkt tussen de notaris en de accountant. Dit kan zijn omdat de klant dit wenst of omdat de notaris het prettig vindt om de conceptakte met de accountant of een interne jurist te bespreken. Zo hebben de heer en mevrouw Bergman en mevrouw Bijlsma aangegeven graag te sparren met de accountant over de conceptakte, maar heeft mevrouw Pot aangegeven dit enkel te doen als de klant dat wenst. De notarissen hebben daarnaast tijdens het opstellen regelmatig contact met de accountant over cijfermatige zaken. De accountant kan bepaalde voorstellen doen over bedragen die gebruikt kunnen of dienen te worden, bijvoorbeeld met betrekking tot vergoeding voor de partner. Daarnaast heeft de accountant het meeste inzicht in de vermogens die verdeeld dienen te worden.

De heer en mevrouw Bergman vinden een goede samenwerking bij het opstellen van de huwelijkse voorwaarden is belangrijk, vooral voor de klant. Zo vertelde mevrouw Bergman dat als je samenwerkt met een accountant of een jurist van een accountantskantoor het belangrijk is om te sparren over de inhoud. *“Wij vinden het verstandig en prettig om te weten dat de huwelijkse voorwaarden die we maken bekend zijn bij en gedragen worden door de accountant.”* Aldus mevrouw Bergman. Op die manier weet je als notaris zeker dat de voorwaarden aansluiten bij de financiële situatie en ontstaat er geen wrijving tussen de accountant en de notaris. De samenwerking is daarbij niet structureel tussen één accountantskantoor en één notariaat, dit hangt af van de klant.

Onderhouden huwelijkse voorwaarden

Tijdens het huwelijk is het volgens de notarissen ook belangrijk dat de accountant in beeld blijft. De heer en mevrouw Bergman en mevrouw Pot hebben in het interview aangegeven dat het verrekenen een belangrijke taak is voor de accountant. Bij mevrouw Bijlsma is dit onderwerp niet ter sprake gekomen in het interview. De notarissen die dit wél benoemd hebben vinden het essentieel dat de accountant aandacht schenkt aan de jaarlijkse verrekening. *“Die dienst verleen je en dat zal je dan ook professioneel moeten uitvoeren.”* vertelt mevrouw Pot. Volgens haar moeten accountants hier meer de verantwoordelijkheid in nemen, er moet een redelijke en billijke verrekening opgesteld worden waarbij de berekening gegeven is en wat de consequenties zijn. Daarnaast zegt ze hierover dat de huwelijkse voorwaarden ook tijdens het huwelijk nog aandacht nodig hebben, met name om te kijken of ze nog up-to-date zijn. Als er een nieuwe klant aangenomen wordt dient dit ook standaard besproken te worden en opgeslagen te worden in een dossier.

Ook de heer en mevrouw Bergman vinden dat de accountant zijn verantwoordelijkheid dient te nemen over de verrekeningen en de mate waarin de akte nog voldoet aan de wensen van de partners. De accountant hoeft wat hen betreft niet alle aktes van de klanten uit hun hoofd te kennen, zo lang ze maar controleren of de akte nog voldoet aan de wensen van de partners. Is dit niet het geval, dan dient hij ze te verwijzen naar de accountant. Wat de verrekeningen betreft vinden de heer en mevrouw Bergman en onvoorstelbaar dat er zo weinig gemaakt worden en dit niet terug te vinden is. Zo lang de verrekening zorgvuldig gemaakt is en beide partners dit ondertekenen hoeft de accountant niet te vrezen dat de verrekening onvoldoende zal zijn bij een daadwerkelijke scheiding.

Mevrouw Bijlsma heeft in het interview verteld dat ze het belangrijk vindt dat de accountant regelmatig controleert of de huwelijkse voorwaarden nog up-to-date zijn. Dit omdat naarmate de tijd verloopt de wensen van de partners veranderen en hier de huwelijkse voorwaarden in mee dienen te gaan.

Informereren

Volgens de heer en mevrouw Bergman is het gevaarlijk hoe de media omgaat met het nieuwe huwelijksvermogensrecht. In enkele artikelen afkomstig uit niet-specialistische tijdschriften wordt gesteld dat men enkel nog naar de notaris hoeft als men in gemeenschap van goederen wilt trouwen. In figuur 1 is een kop van een artikel uit Rtl nieuws (Rtl Nieuws, 2017) weergegeven die geen duidelijkheid geeft over het wel of niet naar de notaris moeten voor huwelijksvoorwaarden.

Het KNB heeft in het eerste kwartaal van 2018 30% minder huwelijksvoorwaarden, opgesteld door de notaris, waargenomen (KNB, 2018). De heer Bergman geeft aan dat dit wellicht door het nieuwe huwelijksvermogensrecht komt: *“Mensen denken het is allemaal klaar, al geregeld.”* Ook mevrouw Bergman is niet content met deze ontwikkeling: *“Want hoe erg is dat?! De wetgever verandert wat, het publiek denkt ‘Oh, ik heb het geregeld’ en op het moment suprême blijkt dat het heel anders is dan je dacht.”*

De heer en mevrouw Bergman benoemen als voorbeeld de wetswijziging in het erfrecht. Er werd toen gezegd dat men voor testamenten voor de langstlevende niet meer naar de notaris hoefde. Het heeft destijds even geduurd voordat men wist dat men toch naar de notaris moest. Sindsdien zijn er nog nooit zo veel testamenten gemaakt. De notarissen verwachten dat dit ook voor het nieuwe huwelijksvermogensrecht geldt.

De agrarische accountant kan hierin een belangrijke rol spelen door zijn of haar klanten hiervoor te waarschuwen. Volgens de heer en mevrouw Bergman en mevrouw Bijlsma is de accountant hier echter wel vrij in. Ze zien het niet als een taak van de accountant om iedereen over het nieuwe huwelijksvermogensrecht te informeren. Ook mevrouw Pot heeft dit in het interview aangegeven. Toch kan de accountant hier volgens haar op eigen initiatief wel een rol in spelen door in een nieuwsbrief een artikel hierover te plaatsen om deze onduidelijkheid of onwetendheid te bestrijden. Dit hoeft niet gezien worden als een plicht van de accountant, maar op die manier kan je door een vrij simpele handeling wel veel mensen bereiken.

De kogel is door de kerk: regels rond trouwen gemoderniseerd

28 maart 2017 16:27Aangepast: 28 maart 2017 19:24

De kogel is door de kerk: Niet trouwen in gemeenschap van goederen, maar onder huwelijksvoorwaarden wordt de standaard. Als stellen toch in gemeenschap van goederen willen trouwen, moeten ze dit zelf regelen bij de notaris.

Figuur 1 Artikel Nieuw huwelijksvermogensrecht Rtl Nieuws

3.5 Welke activiteiten ondernemen agrarische accountants op dit moment om de klanten te adviseren op het gebied van huwelijksvermogensrecht?

In dit hoofdstuk worden de huidige activiteiten rondom de advisering van agrarische klanten over het huwelijksvermogensrecht door de accountant uiteengezet. De informatie uit dit hoofdstuk is afkomstig uit de enquête en uit interviews met drie verschillende accountants en één fiscaal adviseur van drie verschillende accountantskantoren. De interviews zijn te vinden in bijlage 9 t/m 12. Het Excel blad van de gecodeerde interviews is te vinden in bijlage 17. Hieruit kwamen de volgende thema's naar voren: advisering bij het aangaan van het huwelijk (adviseren en verwijzen), advisering tijdens het huwelijk (akte, initiatief nemen en verrekenen), advisering bij ontbinding van het huwelijk en overige advisering (informeren).

Advisering bij aangaan huwelijk

Uit de enquête onder de agrarische ondernemers en hun partners is gebleken dat ruim de helft (59%) van de ondervraagden bij het aangaan van het huwelijk advies heeft gekregen van diens accountant. Dit omdat de ouders het ze hebben geadviseerd of omdat ze zelf graag advies wilden hebben over de huwelijksvoorwaarden. Als een accountant om advies gevraagd wordt geeft hij of zij allereerst informatie over de verschillende typen huwelijksvoorwaarden en wat de voor- en nadelen hiervan zijn. Elke accountant die geïnterviewd is geeft aan dat het opnemen van een periodiek verrekenbeding bij dit advies wordt afgeraden. De klant is meestal niet bereid hiervoor te betalen en als de verrekening niet gemaakt wordt, wordt bij ontbinding aangenomen dat er in gemeenschap van goederen is geleefd en zal op basis hiervan de vermogens worden verdeeld. Daarentegen wordt wél aangeraden om in de huwelijksvoorwaarden een jaarlijkse vergoeding op te nemen voor de niet-ondernemende partner. Zo zegt de heer Trip te adviseren om zo'n 5.000-7.500 euro per jaar als vergoeding op te nemen en zegt de heer Kluijtmans dit ook te doen, alleen dan met een bedrag rond de 10.000 euro. Het verschil zit hem hier in dat de heer Trip het meer bekijkt vanuit een particulier oogpunt, als de partner immers particulier was zou 5.000 per jaar sparen al erg knap zijn. De heer Kluijtmans pleit voor minimaal 10.000 euro omdat de partner tijdens het huwelijk waarschijnlijk een lange tijd op de boerderij heeft gewoond en 5.000 euro per jaar te weinig is om ergens anders te starten met een nieuwe woning. Met dit advies wordt de klant doorverwezen naar een notaris. De heer Trip, de heer Kluijtmans en mevrouw Schepers geven allen aan de klant door de verwijzen naar de notaris, met de heer Mentink is dit onderwerp niet besproken.

Als de klant zelf al goede ervaringen heeft met een notaris heeft dan wordt geadviseerd om daar heen te gaan, anders wordt er in de regio een notaris geadviseerd waar de accountant zelf goede ervaringen mee heeft en die gespecialiseerd is in de agrarische sector.

Advisering tijdens het huwelijk

Ook tijdens het huwelijk is de accountant nog in beeld. Elke accountant geeft aan de klant die een verrekenbeding in de akte heeft opgenomen jaarlijks te vragen of er wel of niet verrekend dient te worden. De heer Mentink geeft aan dit tijdens de bespreking van het jaarrapport te doen. Hij vertelt dat door ervaring van de collega's de antwoorden op de vraag 'wel of niet verrekenen' niet meer wordt gedocumenteerd. De accountants van Flynth en Mazars geven aan brieven te sturen met de vraag of de klant wilt verrekenen of niet. Met deze brief wilt de accountant zijn zorgplicht voldoen door de klant te informeren over de huwelijksvoorwaarden waarop ze getrouwd zijn en wat de consequenties zijn als de partners niet de jaarlijkse verrekening willen laten maken. De brief moet door de klant ingevuld en ondertekend worden en vervolgens worden teruggestuurd naar de accountant. Als de brief is ondertekend betekent het dat de accountant zijn zorgplicht heeft voldaan en dat hij niet meer verantwoordelijk is voor de gevolgen bij scheiding als de partners bewust hebben gekozen voor het niet verrekenen. Het verschilt per kantoor of deze brief jaarlijks of één keer in de 3 tot 5 jaar gestuurd wordt. De heer Kluijtmans heeft aangegeven niet zeker te weten of de brief altijd ondertekend terug komt, hier zit bij Mazars nog geen systeem in.

Tijdens het huwelijk wordt door de accountants over het algemeen niet meer teruggekeken naar de huwelijkse voorwaarden. Zo geven mevrouw Schepers en de heer Trip aan dat ze de klanten goed kennen en weten waar wel of niet zaken spelen die van belang zijn in het huwelijksvermogensrecht. Ook de heer Kluijtmans en de heer Mentink geven aan weinig met de huwelijkse akte te doen. Zo vertelt de heer Kluijtmans dat het als accountant ook een lastig onderwerp is om aan te snijden in een gesprek. *“Je vraagt de klant indirect hoe goed zijn huwelijk is.”*, aldus de heer Kluijtmans. Hoewel de notarissen aanraden om elke 5 tot 10 jaar de huwelijkse voorwaarden erbij te pakken en na te kijken of ze nog passen bij de wensen van de partners, wordt dit dus niet door accountants gedaan. De geïnterviewde accountants geven aan dat ze zich kunnen vinden in de uitspraak van de notarissen, maar dat het in de praktijk niet wordt uitgevoerd wegens gebrek aan tijd en het feit dat het een gevoelig onderwerp is voor de klant.

Advisering bij ontbinding huwelijk

De accountant speelt bij de scheiding van een echtpaar ook een rol. De geïnterviewde accountants hebben nog niet allemaal een klant gehad die gescheiden is. De heer Kluijtmans en de heer Mentink hebben beide nog geen klant gehad die ze hebben begeleid bij de scheiding. De heer Trip en mevrouw Schepers daarentegen wel. De accountants geven beiden aan dat als de klant hun vertelt dat ze gaan scheiden, ze direct mediation inschakelen die de procedure snel en soepel dient te begeleiden. Beiden geven aan hier goede ervaring mee te hebben, het is belangrijk dat de procedure snel doorlopen wordt omdat er dan minder ‘derden’ zich met de scheiding gaan bemoeien. Daarnaast is het van de partners ook vaak de wens om het zo snel mogelijk af te sluiten zodat ze verder kunnen met hun eigen leven.

Bij elke scheiding dient aan het einde van het huwelijk de balans opgemaakt te worden. De accountant heeft hierbij het meeste inzicht in de vermogens van beide partners, daarom is aan hem de taak om te bepalen wat de ene partner de ander verschuldigd is. Deze berekening dient binnen een bedrijf als Flynth door een selecte groep medewerkers gemaakt te worden die hiervoor zijn opgeleid en ten minste 100 uur per jaar bezig zijn met deze berekeningen. Voor de accountants zijn binnen dit bedrijf werkprogramma’s gemaakt die gevolgd dienen te worden. Toch geven accountants binnen het bedrijf aan dat niet iedereen volgens dit programma werkt. Door de accountants wordt aangegeven dat de manier waarop de berekening gemaakt wordt per accountant verschilt. *“Als men de berekening door 10 verschillende mensen laat maken, komen er ook 10 verschillende antwoorden uit.”* aldus de heer Trip. De manier waarop aspecten in de akte geïnterpreteerd dienen te worden is soms moeilijk uit de akte te lezen, een voorbeeld hiervan zijn de inkomens. Hierdoor zijn accountants soms onzeker over hun capaciteit om een goede verrekening te maken. Een advocaat zou hier volgens de heer Trip namelijk altijd zijn vraagtekens bij kunnen zetten.

Overige advisering

Overige advisering dat de accountants zouden kunnen geven zijn bijvoorbeeld informatieavonden, informatiefolders of informatiebrieven via de mail. Dit wordt door geen enkele geïnterviewde accountant gegeven. De heer Kluijtmans geeft aan dat dit komt door het grote informatieaanbod op internet, mensen zijn hierdoor minder afhankelijk van hun accountant. Zowel Flynth als Mazars hebben aangegeven 10 jaar geleden veel informatieavonden gegeven te hebben. De afgelopen jaren zijn die avonden steeds minder georganiseerd door de afgenomen animo. Ook het geven van informatie via brieven of mails is minimaal. Bij de invoering van het nieuwe huwelijksvermogensrecht is dit niet door één van de kantoren in een algemene informatiebrief vermeld.

4. Discussie

Het doel van dit onderzoek is om agrarische accountants een rapport aan te reiken waarmee ze hun advies op het gebied van het huwelijksvermogensrecht kunnen verbeteren. Dit onderzoek is uitgevoerd middels literatuurstudie, interviews en een enquête. Hiermee is inzicht gegeven in het Nederlands huwelijksvermogensrecht met daarin de belangrijkste aspecten voor de agrariër, de rol van de accountant hierin volgens de klant en de notaris en de huidige advisering van de accountant. De antwoorden op de deelvragen zullen eerst kort geformuleerd worden.

Hoe is het huwelijksvermogensrecht op dit moment in de wet bepaald?

Sinds 01-01-2018 trouwt men, indien niet anders overeengekomen, van rechtswege in beperkte gemeenschap van goederen, voorheen was dit de wettelijke gemeenschap van goederen. Deze wetswijziging is tot stand gekomen omdat het nieuwe huwelijksvermogensrecht door de meerderheid van de bevolking als wenselijk wordt beschouwd. Daarnaast zorgt de wijziging ervoor dat er, middels het bewijsvermoeden, minder geadministreerd hoeft te worden. In het nieuwe huwelijksvermogensrecht blijven privéschulden en privévermogens van voor de gemeenschap privé en valt alles wat wordt opgebouwd tijdens de gemeenschap onder het gemeenschappelijk vermogen. Giften en erfenissen behoren, ongeacht wanneer verkregen, tot het privévermogen van de ontvanger, tenzij de schenker of erfflater dit middels de insluitingsclausule anders bepaalt.

Waarin onderscheidt de agrarische sector zich met betrekking tot het huwelijksvermogensrecht?

De agrarische sector onderscheidt zich op het gebied van het huwelijksvermogensrecht doordat de onderneming die één of beide partners drijven invloed heeft op de huwelijkse voorwaarden die ze maken. Aspecten die hierin een rol spelen zijn de agrarische vermogens en inkomsten, de bescherming van de niet-ondernemende partner, de testamenten en de emotionele waarde van het familiebedrijf. Dit zorgt ervoor dat agrariërs relatief vaak op huwelijkse voorwaarden trouwen.

Wat is volgens de agrarische ondernemer en zijn/haar partner de rol van de accountant in het huwelijksvermogensrecht?

Ruim 60 procent van de ondervraagden vindt het belangrijk om op de hoogte te zijn van ontwikkelingen in het huwelijksvermogensrecht, terwijl slechts 28 procent aangeeft hiervan op de hoogte te zijn. Het wordt door 64 procent van de ondervraagden als de taak van de accountant gezien om hierover te informeren, waarbij de voorkeur vooral uit gaat naar informatie via de mail of een (telefoon) gesprek met de accountant. Ruim de helft van de ondervraagde getrouwde ondernemers en hun partners heeft advies van de accountant gekregen bij het aangaan van het huwelijk. Hiervan is 3/4 tevreden over het advies en geeft 1/4 aan niet tevreden te zijn over het advies. Vaak aangegeven verbeterpunten voor de accountant zijn het meer betrekken van de niet-ondernemende partner bij het proces en het begrijpelijker uitleggen van het advies.

Wat is volgens de notaris de rol van de accountant in het agrarische huwelijksvermogensrecht?

Volgens de geïnterviewde notarissen is de rol van de accountant in het huwelijksvermogensrecht in vier activiteiten te verdelen. Allereerst heeft de accountant een signalerende rol, hierbij dient de accountant signalen te herkennen waaraan duidelijk wordt dat er actie ondernomen dient te worden op het gebied van huwelijksvermogensrecht. Daarna dient de accountant volgens de notaris de klant door te verwijzen naar de klant. Als de notaris de akte op stelt kan de accountant vervolgens een begeleidende functie krijgen door samen te sparren en door cijfers aan te leveren aan de notaris. Tot slot is het belangrijk dat de accountant ook tijdens het huwelijk de akte en/of voorwaarden onderhoudt door zorgvuldig te verrekenen en te controleren of de akte nog steeds voldoet aan de wensen van de klant.

Welke activiteiten ondernemen agrarische accountants op dit moment om de klanten te adviseren op het gebied van het huwelijksvermogensrecht?

De advisering door de geïnterviewde accountants bestaat uit het adviseren bij het aangaan van het huwelijk, de advisering tijdens het huwelijk en de advisering bij ontbinding van het huwelijk. Hierbij voeren de accountants activiteiten uit als het adviseren over de huwelijksvoorwaarden, het maken van de verrekening of het informeren hierover en het inschakelen van een mediator bij een scheiding. Overige adviseringen middels informatiebrieven of informatieavonden worden vrijwel niet gegeven.

Over het algemeen zijn er weinig gegevens bekend over huwelijken in de agrarische sector. Het aantal getrouwde agrariërs, de leeftijd van de getrouwde agrariërs, het huwelijksvermogensregime per stel en het aantal scheidingen in de sector zijn gegevens die nog niet eerder onderzocht zijn. Een aantal beweringen op dit gebied zijn hierdoor gebaseerd op aannames van specialisten die wel een redelijke betrouwbaarheid hebben, maar dus niet wetenschappelijk onderbouwd zijn.

Het verzamelen van informatie voor de eerste deelvraag liep in het begin stroef, maar verliep gedurende het onderzoek steeds beter. Dit kwam door het vakgebied waar de onderzoeker nog niet in thuis was en waar in het vooronderzoek al meer onderzoek naar gedaan had kunnen worden. De informatie werd verzameld uit de online Asser Serie en de online Groene Serie van Wolters Kluwer, kamerstukken en de staatscourant. Daarnaast werden de meest recente boeken over het huwelijksvermogensrecht gebruikt waarin dus ook het nieuwe huwelijksvermogensrecht vanaf 2018 uiteengezet was. De gegevens die voor deze vraag gebruikt zijn, zijn dus uiterst betrouwbaar.

De interviews met de notarissen zijn gebruikt voor het beantwoorden van de tweede en vierde deelvraag. Er zijn in totaal drie notarissen geïnterviewd. Opmerkelijk was dat de drie notarissen die hiervoor benaderd zijn allen graag mee wilde werken aan het onderzoek en hier tijd voor vrij wilden maken. De vragen die in de interviews gesteld werden waren vooraf opgesteld. Tijdens de interviews liep het gesprek goed en kwamen er ook spontane vragen in de interviewer op. Hierdoor is de chronologische volgorde van de vragen niet altijd aangehouden. Ook werd er soms in één vraag twee vragen beantwoord, wat voor het verzamelen van de informatie niet erg was, maar na het interview het uitwerken van de vragen soms lastiger maakte.

Eén van de drie interviews mocht opgenomen worden. Dit was het eerste interview en hier kon uiteindelijk ook het meeste informatie uit gehaald worden voor het onderzoek. De andere twee interviews hebben daarnaast ook zeker bijgedragen aan het onderzoek doordat de notarissen ieder een andere kijk op het agrarische huwelijksvermogensrecht heeft. De interviews waren zeer nuttig voor het algehele onderzoek en de blik van de onderzoeker. Omdat het onderzoek voor het grootste deel gedaan werd vanuit een accountantskantoor, kreeg de onderzoeker ook veel input van de collega's op dat kantoor. Het interviewen van de notarissen heeft eraan bijgedragen dat er op een meer algemene en objectieve wijze naar het onderzoek gekeken werd.

Voor de derde deelvraag is een enquête gehouden onder agrarische ondernemers en hun partners. De enquête is door meer mensen ingevuld dan verwacht, 103 personen. Dit komt doordat de enquête ook op Facebook in de boerinnengroep is gedeeld, waar veel getrouwde ondernemers en partners van ondernemers in zitten. Een keerzijde hiervan is dat de enquête door veel vrouwen is ingevuld. Omdat de helft van de ondervraagden wel zelf agrarisch ondernemer is, mag er vanuit gegaan worden dat het grote aantal vrouwen als respondent niet veel invloed heeft op de wijze waarop er naar het huwelijksvermogensrecht wordt gekeken. Hierbij wordt dan aangenomen dat vrouwelijke ondernemers op dezelfde manier omgaan met het belang van de onderneming als mannelijke ondernemers. De vragen uit de enquête brengen goed in beeld wat de huidige rol van de accountant in het huwelijksvermogensrecht is bij de agrarische klanten. In de enquête had wel meer aandacht besteed mogen worden aan wat de rol van de accountant volgens de klant had moeten zijn omdat dit verschil belangrijke

informatie geeft waarmee het advies van de accountant verbeterd kan worden. Naar de mening van de schrijver had hier meer op ingezoomt kunnen worden om meer relevante informatie te verzamelen.

Tussen de antwoorden op de open vragen uit de enquête zaten regelmatig onbruikbare antwoorden. Bij sommige vragen hadden mensen een punt of vraagteken ingevuld of een antwoord gegeven dat totaal niet aansluit bij de vraag. Om het invullen voor de enquête makkelijker te maken voor de ondervraagde had er meer gebruik gemaakt kunnen worden van multiple choice vragen. Een keerzijde hiervan is dat mensen niet hun volledige antwoord kwijt kunnen of niet thuis zijn in de begrippen uit het huwelijksvermogensrecht. Dit gebeurde namelijk bij de vraag met welke huwelijksvoorwaarden de persoon getrouwd is. Alle mogelijke antwoorden stonden er bij, maar omdat er voor één soort huwelijksvoorwaarden soms meerdere termen zijn had een kwart van de ondervraagden in de optie 'anders' zelf wat ingevuld. Omdat deze term vaak nog te algemeen was geeft de diagram die bij deze vraag hoort niet een duidelijk beeld.

Het beantwoorden van de vijfde deelvraag is eveneens gedaan middels interviews. De interviews werden gehouden onder accountants van drie verschillende bedrijven. Net als bij de interviews met de notarissen was vooraf een vragenlijst gemaakt, maar die werd tijdens het gesprek vaak niet volledig gevolgd. Wel zijn op alle vragen in de interviews antwoorden gegeven. Ook hier was er een interview dat wel opgenomen is en een paar die niet opgenomen zijn. Het interview met dhr Mentink was via de telefoon. Dit was een kort interview waarin wel alle vragen gesteld zijn. Ondanks dat was het lastig om de antwoorden snel op te schrijven en ondertussen door te blijven praten. Aan de telefoon zijn de antwoorden en vragen korter en bondiger en heb je minder lang de tijd om na te denken. Hierdoor was dit interview minder nuttig als de andere interviews.

De interviews met de accountants hebben gedetailleerde informatie opgeleverd over de activiteiten die wel of niet worden uitgevoerd op het gebied van advisering in het huwelijksvermogensrecht en over de denkwijzen van de accountants hierover. Een optie waar vooraf niet over nagedacht was, was om ook voor de accountants een enquête op te stellen. Hierin zouden korte vragen gesteld kunnen worden over welke activiteiten ze uitvoeren op het gebied van het agrarisch huwelijksvermogensrecht. Dan zouden er meerdere kantoren en accountants benaderd kunnen worden het een beter algemeen beeld geven van accountants in heel Nederland.

Na het uitwerken van de deelvragen en tijdens het schrijven van de conclusie en aanbevelingen is de schrijver er achter gekomen dat gedeeltes van de verzamelde informatie niet nodig zijn geweest voor het beantwoorden van de hoofdvraag. Met name de eerste deelvraag heeft hiet weinig aan bijgedragen. Daarnaast is die deelvraag erg uitgebreid weergegeven wat de scriptie minder aantrekkelijk maakt om te lezen als je niet specifiek geïnteresseerd bent in het Nederlands huwelijksvermogensrecht. Dit had voorkomen kunnen worden als het onderzoek beter afgebakend zou zijn. Dat dit niet gebeurd is, is te verklaren aan het enthousiasme van de schrijver. Bij het inlezen in dit onderwerp werden alle verschillende invalshoeken interessant gevonden en is besloten om ze allen in het rapport te verwerken. Als er voor één invalshoek gekozen zou zijn, bijvoorbeeld die van de klant, kon de schrijver daar dieper op in gaan en dit scherper in beeld brengen. Uiteindelijk heeft het rapport wel tot praktische adviezen geleid waarbij vanuit het oogpunt van de klant, de notaris én de accountant is gekeken en die de accountant direct in de praktijk toe kan passen.

5. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de conclusies en aanbevelingen besproken, gebaseerd op de uitkomsten van het onderzoek.

5.1 Conclusie

Het afstudeerwerkstuk getiteld “Het agrarisch huwelijksvermogensrecht en de accountant” gaat over de rol van de agrarische accountant in het huwelijksvermogensrecht. Het doel van dit onderzoek was om agrarische accountants een rapport aan te reiken waarmee ze hun advisering op het gebied van het huwelijksvermogensrecht mee kunnen verbeteren.

Hoe is het huwelijksvermogensrecht op dit moment in de wet bepaald?

Het Nederlands huwelijksvermogensrecht is in enge zin te vinden in titel 1.6, 1.7 en 1.8 van het Burgerlijk Wetboek. Sinds 01-01-2018 trouwt men, indien niet anders overeengekomen, van rechtswege in beperkte gemeenschap van goederen, voorheen was dit de wettelijke gemeenschap van goederen. Deze wetswijziging is inevoerd omdat het beter aansluit met wat door de bevolking als wenselijk wordt gezien en met het internationale huwelijksvermogensrecht en omdat er verwacht wordt dat door deze wetswijziging minder geadministreerd hoeft te worden. In het nieuwe huwelijksvermogensrecht blijven privéschulden en privévermogens van voor de gemeenschap privé en valt alles wat wordt opgebouwd tijdens de gemeenschap onder het gemeenschappelijk vermogen. Giften en erfenissen behoren, ongeacht wanneer verkregen, tot het privévermogen van de ontvanger, tenzij de schenker of erflater dit middels de insluitingsclausule anders bepaalt.

Waarin onderscheidt de agrarische sector zich met betrekking tot het huwelijksvermogensrecht?

Er zijn een aantal aspecten waarin agrariërs zich in het huwelijksvermogensrecht onderscheiden van particulieren en andere ondernemers, die vooral te maken hebben met de continuïteit van de onderneming en de bescherming van de niet-ondernemende partner. Agrariërs hebben een andere verhouding tussen inkomsten en vermogens. Hun vermogens zijn relatief hoog en hun inkomsten relatief laag in vergelijking met zowel particulieren als ondernemers in andere sectoren. De invloed die dat heeft op het huwelijksvermogensrecht is dat er meer vermogens verdeeld dienen te worden, wat de continuïteit van het bedrijf bij scheiding in gevaar brengt. Een ander aspect is dat er in de agrarische sector 2/3^e van de partners mee werkt in het bedrijf, terwijl in Nederland van alle sectoren samen er gemiddeld slecht bij 3% sprake is van een meewerkend gezinslid. Deze partner dient hiervoor een vergoeding voor diens inbreng te krijgen en dat wordt dan vaak in de huwelijkse voorwaarden geregeld. Tevens is het testament een onderdeel dat bij agrariërs bij het aangaan van het huwelijk ook opgesteld wordt. Dit omdat het testament bepaalt wie er erft en het huwelijksvermogensregime bepaalt wat er geërfd wordt, wat weer invloed heeft op de continuïteit van het bedrijf. En die continuïteit speelt voor de agrariër een belangrijke rol omdat 92% van de bedrijven een familiebedrijf is. De sector staat op nummer één in de ranglijst sectoren met de meeste familiebedrijven. Ondernemingen hebben hierdoor een grote emotionele waarde, voor de opvolger, diens ouders én de toekomstige opvolger. Deze aspecten bij elkaar zorgen ervoor dat de meeste agrarische ondernemers op huwelijkse voorwaarden trouwen om zo zowel het bedrijf als de niet-ondernemende partner te beschermen.

Wat is volgens de agrarische ondernemer en zijn/haar partner de rol van de accountant in het huwelijksvermogensrecht?

In het onderzoek is er gekeken naar drie aspecten van de agrarische klant op het gebied van advies over het huwelijksvermogensrecht. Uit de enquête blijkt dat de klantervaring over het algemeen goed is, maar dat een redelijk groot percentage van 25% niet geheel tevreden is over het advies van de accountant. De ontevreden klanten geven aan dat ze ontevreden zijn omdat de accountant meer rekening met de ondernemer en het bedrijf

houdt dan met de niet-ondernemende partner of omdat de accountant niet in een begrijpelijke taal uitlegt. Ook is er gekeken naar de kennisniveau van de klant op het gebied van het algemeen huwelijksvermogensrecht en hun eigen huwelijksvermogensregime. Hieruit is opgemaakt dat 30% denkt op de hoogte te zijn van het algemeen huwelijksvermogensrecht, terwijl 60% hiervan was in staat om daadwerkelijk het goede antwoord te geven op de vraag wat er nu precies in de wet is veranderd. Van alle ondervraagden weet dus 20% écht hoe het nieuwe huwelijksvermogensrecht op dit moment in elkaar zit. Van het huwelijksregime van de ondervraagde zelf geeft slechts 50% aan op de hoogte te zijn. Tot slot is er gekeken naar de klantbehoefte van het advies. 65% van de ondervraagden vinden het belangrijk om op te hoogte te zijn van het huwelijksvermogensrecht, daarnaast vindt 64% procent het de taak van de accountant om hierover te informeren. Dit zouden de ondervraagden het liefst via een mail of via een telefoongesprek met de accountant willen. Geconcludeerd kan worden dat de klant vindt dat het de taak van de accountant is om hen te informeren over het huwelijksvermogensrecht en dat ze dit het liefst via de mail of een (telefoon)gesprek willen.

Wat is volgens de notaris de rol van de accountant in het agrarische huwelijksvermogensrecht?

Uit de interviews met de notarissen is gebleken dat de notaris de accountant vijf taken toedeelt: het signaleren, het doorverwijzen, het begeleiden, het onderhouden van de voorwaarden en het informeren. Met de signalerende rol doelt de notaris op het herkennen van signalen die te maken hebben met een verandering waarbij het huwelijksvermogensrecht een rol speelt. Als een accountant hoort dat een klant gaat trouwen of ziet dat de huwelijksvoorwaarden verouderd zijn en misschien niet meer bij de wensen aansluit, dient de accountant hier actie te ondernemen en de klant naar de notaris door te verwijzen. Dan komt het voor dat de accountant ook een begeleidende taak krijgt. Als de notaris of de klant dit wenst, kan de accountant bij het maken van de akte ondersteunen door cijfers aan te leveren aan de notaris of door samen te sparren. Tijdens het huwelijk is het van belang dat de accountant regelmatig controleert of de huwelijksvoorwaarden nog passen bij de wensen van de klant. Daarnaast vinden alle notarissen dat de accountant wat verantwoordelijker om mag gaan met de jaarlijkse verrekeningen. Deze dienen écht elk jaar gemaakt te worden, de accountant levert die dienst dus hij moet dit dan ook professioneel kunnen uitvoeren. De informerende rol wordt door 3 van de 4 notarissen uit 2 kantoren aan de accountant toegewezen, dit om de klanten erop te wijzen wel naar de notaris te gaan ondanks dat je nu (zonder andere afspraken) automatisch op huwelijksvoorwaarden getrouwd bent. Dit wordt door de notarissen niet als verplichting gezien, maar meer als een extra dienst die de accountant kan leveren.

Welke activiteiten ondernemen agrarische accountants op dit moment om de klanten te adviseren op het gebied van het huwelijksvermogensrecht?

Deze laatste deelvraag geeft weer wat agrarische accountants op dit moment doen op het gebied van advisering in het huwelijksvermogensrecht. Bij het aangaan van het huwelijk, tijdens het huwelijk en bij ontbinding van het huwelijk is de accountant in beeld. Als een paar gaat trouwen, geven ze dit vaak aan bij de accountant. De accountant geeft ze dan advies over de huwelijksvermogensregimes en verwijst de klant naar een notaris. Als de klant het prettig vindt om tijdens het opstellen van de huwelijksvoorwaarden in contact te blijven met de accountant, ondersteunt hij hierin. Daarnaast kan het zijn dat de notaris de accountant vraagt naar de financiële gegevens. De geïnterviewde accountants geven aan dat ze tijdens het huwelijk weinig aandacht besteden aan de huwelijksvoorwaarden van de klanten. Er zijn een aantal klanten die een periodiek verrekenbeding hebben opgenomen in hun huwelijksvoorwaarden. Voor deze klanten stellen de accountants een brief op met de consequenties van wel of niet verrekenen en de vraag of er wel of niet verrekend dient te worden. Alleen de heer Mentink doet dit tijdens de bespreking van het jaarrapport. De klant dient deze brief ondertekend terug te sturen. In de praktijk laten de meeste klanten niet jaarlijks de verrekening maken. Naast de verrekeningen kijkt de accountant bijna niet meer naar de huwelijksvoorwaarden. Bij een verandering in de maatschap of vof van een onderneming kan het zijn dat de huwelijksvoorwaarden van de partners nog bekeken worden met de vraag of het op elkaar aan sluit. Als een paar gaat scheiden maakt de accountant vaak de berekening hoe veel de ene partner de andere verschuldigd is. Daarnaast geven de accountants aan dat ze in geval van scheiding zo snel

mogelijk een mediator inschakelen. Echter, alle geïnterviewde accountants geven aan geen of enkele scheidingen meegemaakt te hebben. Wat tot slot geconcludeerd kan worden is dat de accountantskantoren voor deze activiteiten geen vast werkplan hebben. De accountants besteden enkel aandacht aan de huwelijkse voorwaarden als er tijd over is, wat niet vaak het geval is. Het huwelijksvermogensrecht wordt dus niet als een belangrijk onderwerp gezien. Overigens wordt er door de accountant vrijwel geen algemene informatie verstrekt over het huwelijksvermogensrecht middels een folder, bijeenkomst of mail.

5.2 Aanbevelingen

De aanbevelingen die in dit rapport worden gegeven zijn het antwoord op de hoofdvraag:

Op welke manier kunnen agrarische accountants hun advies in het huwelijksvermogensrecht verbeteren?

Aan de hand van de deelvragen is duidelijk geworden dat er een paar aspecten zijn waar de accountant zich in kan verbeteren in de advisering in het huwelijksvermogensrecht voor de agrarische klant. De gekozen aspecten zijn de interne processen en de informatievoorziening.

Interne processen

Uit de interviews met de accountants is gebleken dat niet elk accountantskantoor een protocol handhaaft voor advisering rondom het huwelijksvermogensrecht voor agrariërs. Accountants worden er in vrijgelaten óf en wanneer ze het onderwerp met klanten bespreken. Doordat het een gevoelig onderwerp is om aan te snijden en accountants soms (bij gebrek aan protocol/werkplan) zelf in moeten te schatten of het onderwerp besproken dient te worden zijn accountants minder snel geneigd om dit daadwerkelijk te doen. De drempel ligt dan te hoog. Voor de klanten die een periodiek verrekenbeding hebben opgenomen hebben de kantoren een brief waarmee ze de klant informeren en vragen of ze wel of niet willen berekenen. Echter geeft één accountant aan dat het bij hem niet duidelijk is of de brieven getekend teruggestuurd worden en waar deze brieven dan opgeslagen worden. Daarnaast geven alle accountants aan niet van elke klant de huwelijksakte in het permanent dossier te hebben. Hier is bij alle geïnterviewde kantoren nog geen beleid in.

Notarissen hebben in de interviews het belang van de huwelijkse voorwaarden voor agrarische ondernemers en partners uitgelegd en geven aan dat er voor deze ondernemers meer op het spel staat dan de meeste andere ondernemers of particulieren. Daarnaast geven ze aan dat de kijk op de huwelijkse voorwaarden veranderlijk is, even als de situatie. Het is daarom belangrijk om elke 5 tot 10 jaar te kijken of de huwelijkse voorwaarden nog passen bij de wensen van de klant.

Omdat er nu nog geen werkplan bij de geïnterviewde bedrijven is omtrent het huwelijksvermogensrecht voor agrariërs zou ik aanraden om dit wel op te stellen. Het plan moet in het bestaande werkplan voor het maken van het jaarrapport passen. Dit zou kunnen door bij de controlevragen ook vragen over het huwelijksvermogensrecht te integreren. De vragen die gesteld worden zouden kunnen zijn:

- Is de huwelijksakte aanwezig in het permanent dossier?
- Wanneer is er voor het laatst over gesproken? → Minder dan 5 jaar geleden → Afgerond
→ Langer dan 5 jaar geleden → Bespreken bij jaarrapport.
- Is er sprake van periodiek verrekenbeding? → Ja: brief sturen → herinnering maken voor ontvangst

Door het opnemen van deze vragen in het werkprogramma wordt er elk jaar kort gekeken of de documenten aanwezig zijn, of er besproken dient te worden en of er verrekend dient te worden. Belangrijk hieraan is dat de dossiervorming wordt aangescherpt. Van elke klant dient de huwelijksakte aanwezig te zijn (de meest recente variant) en indien er sprake is van een periodieke verrekenbeding dient er jaarlijks via een brief gevraagd te worden of er berekend moet worden. Deze brief zal bij de huwelijksakte opgeslagen worden samen met een kort gespreksverslag (eens in de 5 jaar). Tot slot is het van belang om te controleren of de verstuurd brieven ook ondertekend teruggestuurd worden. Hiervoor kan afhankelijk van de programma's waar het kantoor mee werkt een herinnering voor aangemaakt worden.

Informatievoorziening

Uit de enquête onder de agrarische ondernemers en hun partners is gebleken dat slechts de helft van de ondervraagden op de hoogte is van zijn/haar eigen huwelijkse voorwaarden en dat 20% van de ondervraagden op de hoogte is van de actualiteiten in het huwelijksvermogensrecht. Daartegenover staat dat ruim 60% van de ondervraagden het wel belangrijk vinden hier over op de hoogte te zijn. Van alle ondervraagden geeft 64% aan dat ze het de taak van de accountant vinden om ze hiervan op de hoogte te houden. Dit dan het liefst via de mail of een (telefoon)gesprek met de accountant. Slechts 5 van de 100 personen geven aan helemaal geen informatie te willen ontvangen over het huwelijksvermogensrecht.

Ook de notaris geeft aan dat het belangrijk is dat de accountant informatie geeft over het huwelijksvermogensrecht. Door de wetswijziging kan het zijn dat klanten denken niet meer naar de notaris hoeven om op huwelijkse voorwaarden te trouwen omdat het nu het standaard huwelijksvermogensregime is. In principe is dit ook zo, maar de nieuwe standaard beperkte gemeenschap van goederen dekt voor veel mensen niet de totale lading. Begrippen als inkomen zijn niet specifiek omschreven waardoor er later discussie kan ontstaan over hoe dit te interpreteren is. Het is daarom belangrijk om alsnog langs de notaris te gaan voor advies en daar kan de accountant in helpen door de klanten dit aan te bevelen.

Als accountant is het belangrijk om je zorgplicht te voldoen. De klant de informatie aanbieden is tevens een dienst die je kan leveren. Het informeren van de (potentiële) klanten kan op meerdere manieren gedaan worden, maar er zijn twee vormen die in dit rapport expliciet worden aanbevolen; via flyers/mail en via informatieavonden.

Voor het versturen/geven van flyers of een email zal een tekst geschreven moeten worden die aangeeft waarin duidelijk wordt wat het belang is van goed opgestelde huwelijkse voorwaarden en hoe de accountant hierin kan bemiddelen. Dit zal per kantoor verschillen, gezien het ene kantoor meer taken hierin op zich neemt dan de andere. Daarnaast kan de flyer in de huisstijl van het kantoor ontworpen worden en zowel online als offline verspreid worden.

Het houden van een informatieavond hebben een paar kantoren al eerder gedaan. De accountants hebben hierin aangegeven dat er na verloop der tijd steeds minder animo voor was. Daarnaast hebben ze aangegeven dat een avond over het huwelijksvermogensrecht bij veel stellen gevoelig kan liggen omdat getrouwde mensen bij zo'n avond niet zo snel vragen zullen stellen waaruit iedereen kan opmaken hoe diegene getrouwd is. Wat daarom wordt aanbevolen is om wel informatiemiddagen/avonden te organiseren. Niet voor de getrouwde ondernemers en op een door de accountant zelf georganiseerde thema-avond, maar voor de jongere generatie agrariërs die waarschijnlijk nog zullen trouwen. Dit kan gedaan worden op agrarische hogescholen in de vorm van een masterclass of gastles of door een avond te komen spreken bij een AJK (Agrarisch Jongeren Kontakt). Dit laatste zou dan samen met een paar andere thema's gedaan kunnen worden waarin de accountant adviseert om de avond beter te vullen en meer publiek aan te trekken. Deze informatiebijeenkomsten worden goed bezocht waardoor het voor de accountant loont om tijd en geld te investeren om op zo'n avond voor een groep te spreken. Ook hoeft hier minder geld in gestoken te worden dan als de accountant zelf een avond zou organiseren. Het spreken voor jonge ondernemers heeft voor de accountant een meerwaarde omdat ze nog niet (veel) in contact geweest zullen zijn met accountants, waardoor er misschien ook nieuwe klanten geworven kunnen worden. Daarnaast is dit de doelgroep die waarschijnlijk het meeste op kan steken van een spreker over het agrarisch huwelijksvermogensrecht en is dit de groep met waarschijnlijk de meeste ondernemers die nog zullen trouwen.

Bijlage 1 Interviewvragen Notaris

Interview Notaris

Doel

Het doel van dit interview is om een beeld te krijgen van wat de agrarische huwelijksvermogensrecht onderscheid van die van een particulier. Daarnaast is het doel om inzicht te krijgen in de verandering van het advies van de accountant en wat de verandering in het huwelijksvermogensrecht voor gevolgen heeft voor de agrarische ondernemer.

Kunt u het proces beschrijven dat een paar doorloopt bij het opstellen van de huwelijksvoorwaarden?

Waar let u extra op bij het maken van huwelijksvoorwaarden voor agrarische ondernemers?

Wat maakt volgens u het onderscheid tussen huwelijksvoorwaarden voor agrarische ondernemers en andere ondernemers?

Wat maakt volgens u het onderscheid tussen huwelijksvoorwaarden voor ondernemers en particulieren?

Welke problemen ondervindt u bij niet goed opgestelde huwelijksvoorwaarden?

Wat verandert er in de praktijk door het nieuwe huwelijksvermogensrecht per 1 januari 2018?

Welke aspecten zijn hierbij vooral voor de agrariër van belang?

Wat is volgens u de rol van de accountant omtrent het huwelijksvermogensrecht van agrarische ondernemers?

Kunt u aspecten van het advies van de accountant benoemen die volgens u verbeterd/anders kunnen?

Is er sprake van een samenwerking tussen u en de accountant omtrent de huwelijksvoorwaarden?

Hoe ziet volgens u de beste samenwerking tussen u en de accountant eruit omtrent de huwelijksvoorwaarden?

Bijlage 2 Interviewvragen Agrarisch accountant

Interview Accountant Agro

Doel

Het doel van dit interview is om een beeld te krijgen van wat de accountant op dit moment voor de klant doet wat betreft het advies over de huwelijkse voorwaarden. Hiermee moet duidelijk worden wat er wel en niet wordt gedaan, waarom ervoor gekozen is en hoe de activiteiten er precies uitzien. Daarnaast wordt de accountant gevraagd naar wat de agrarische ondernemer onderscheidt van andere ondernemers en/of particulieren wat betreft het huwelijksvermogensrecht.

Wat maakt volgens u het onderscheid tussen huwelijkse voorwaarden voor agrarische ondernemers en particulieren?

Wat maakt volgens u het onderscheid tussen huwelijkse voorwaarden voor agrarische ondernemers en andere ondernemers?

Wat zijn volgens u de belangrijkste aspecten van de huwelijkse voorwaarden voor agrariërs?

Wat verwacht u dat er door de wijziging in het huwelijksvermogensrecht zal veranderen in het geven van advies?

Welke problemen ondervindt u bij niet goed opgestelde huwelijkse voorwaarden?

Welke activiteiten voert u of uw assistenten nu uit op het gebied van huwelijkse voorwaarden voor de agrarische ondernemer?

Heeft u zelf een paar aspecten waarin de dienstverlening zou kunnen verbeteren?

Hoe heeft het advies van u over het huwelijksvermogensrecht voor agrariërs zich de afgelopen jaren ontwikkeld?

Bijlage 3 Enquête

Doel enquête

Het doel van de enquête is om een beeld te krijgen van wat voor advies de klant op dit moment krijgt omtrent de huwelijkse voorwaarden, wat er op dit moment onduidelijk is betreffende de huwelijkse voorwaarden en aan wat voor advies/informatie de klant zelf aangeeft behoefte te hebben. Als dat beeld helder is kan, in combinatie met het veranderde huwelijksvermogensrecht, een beeld gevormd worden over welke aspecten van het huwelijksvermogensrecht de accountant haar klant beter kan adviseren.

Belangrijk:

- enquête is anoniem
- minimaal 50 deelnames
- alleen (partners van) agrarische ondernemers mogen mee doen

Wat we willen weten

- Wat is de kennishiaat van de klant?
- Wat voor advies hebben ze gekregen? (bij huwelijk, onderhoud, evt. scheiden)
- Waar zou de klant graag meer informatie over krijgen?

Geslacht: man/vrouw

Leeftijd: ...

Agrarische sector:

Functie: bedrijfshoofd, manager, werknemer, niet werkzaam op het agrarische bedrijf
partner

Burgerlijke staat:

- ongehuwd
- wettig gehuwd
- partnerschap
- verweduwd na wettig huwelijk
- verweduwd na partnerschap
- gescheiden na wettig huwelijk
- gescheiden na partnerschap

Indien getrouwd, in welk jaar? ...

Hoe bent u getrouwd?

- in gemeenschap van goederen
- met koude uitsluiting
- geregistreerd partnerschap
- in beperkte gemeenschap van goederen
- met periodieke verrekenbeding
- met finaal verrekenbeding
- ik weet het niet

Om welke redenen bent u op die manier/voorwaarden getrouwd?

open vraag

Heeft u bij het aangaan van uw huwelijk advies gehad van uw accountant?

ja/nee/ weet ik niet/ niet van toepassing

Waar bestond dit advies uit?

open vraag

Bent u tevreden met het advies dat u gekregen hebt?

ja heel erg, een beetje, gemiddeld, niet echt, helemaal niet

Wat had u liever anders gezien?

open vraag

Heeft u tijdens uw huwelijk wel eens overwogen de voorwaarden te veranderen?

ja/nee

Waarom?

open vraag

Heeft u hierover contact gehad met uw accountant?

ja/nee/weet ik niet/niet van toepassing

Laat u jaarlijks een verrekening maken voor de huwelijkse voorwaarden?

ja/nee/weet ik niet/ niet van toepassing

Waarom heeft u hiervoor gekozen?

open vraag

Bent u op de hoogte van de actualiteiten omtrent het huwelijksvermogensrecht?

ja/ een beetje/ nee/ weet ik niet

Vindt u het belangrijk om op de hoogte te zijn van ontwikkelingen in het huwelijksvermogensrecht?

ja/nee

Vindt u het de taak van de accountant om u op de hoogte te houden van het huwelijksvermogensrecht?

ja/nee

Op welke manier zou u graag informatie over het huwelijksvermogensrecht willen ontvangen? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk

- via een email
- via een informatiefolder
- via een informatiebijeenkomst
- via een (telefoon) gesprek met mijn accountant
- ik wil geen informatie over het huwelijksvermogensrecht

Bent u goed op de hoogte van uw eigen huwelijkse voorwaarden?

ja/nee/beetje/weet ik niet/niet van toepassing

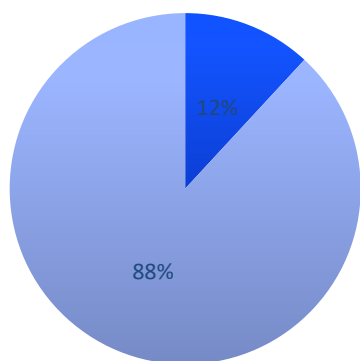
Heeft u nog andere opmerkingen?

open vraag

Bijlage 4 Uitslagen enquête

Geslacht

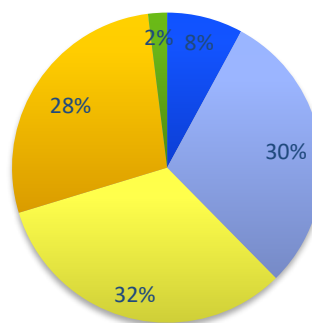
101 reacties

■ Man ■ Vrouw

Leeftijd

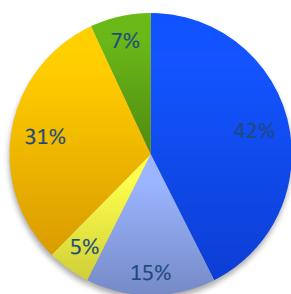
101 reacties

■ 18-29 jaar ■ 30-39 jaar ■ 40-49 jaar
■ 50-59 jaar ■ 60-69 jaar

Functie in het bedrijf

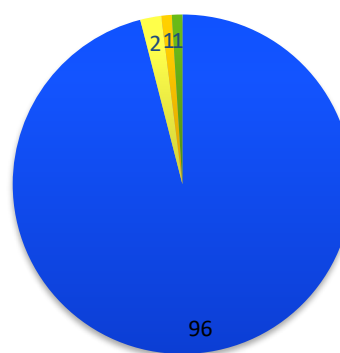
101 reacties

■ Bedrijfshoofd, volledig werkzaam op het bedrijf
■ Bedrijfshoofd, ook buitenshuis werkzaam
■ Fulltime werkzaam op het bedrijf partner
■ Af en toe werkzaam op het bedrijf partner
■ Niet werkzaam op het bedrijf partner

Burgerlijke staat

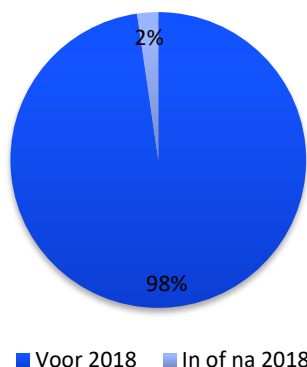
101 reacties

■ Gehuwd ■ Ongehuwd
■ Geregistreerd partnerschap ■ Gescheiden
■ Verweduwd

Bent u voor of na 2018 getrouwd?

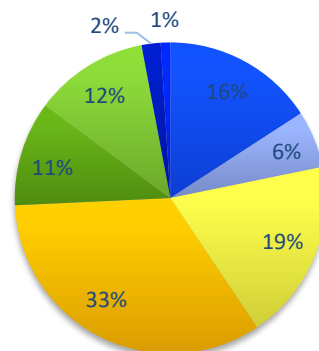
87 reacties

■ Voor 2018 ■ In of na 2018

Hoe bent u getrouwd?

101 reacties

■ In gemeenschap van goederen
 ■ In beperkte gemeenschap van goederen
 ■ Op huwelijkse voorwaarden
 ■ Met periodiek verrekenbeding
 ■ Met finaal verrekenbeding
 ■ In koude uitsluiting
 ■ Geregistreerd partnerschap
 ■ Weet ik niet

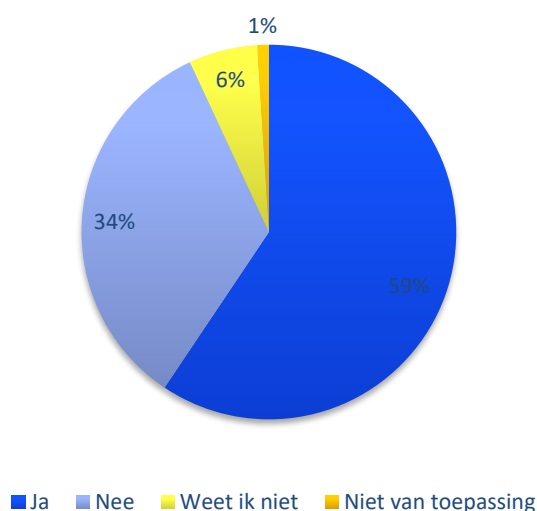
Om welke reden bent u op die manier/voorwaarden getrouwd?

- 84 reacties

Bedrijfsredenen	N = 42	50,00%
Bescherming vermogens bij scheiding en overleiden	N = 10	11,90%
Onafhankelijkheid	N = 5	5,95%
Advies notaris	N = 4	4,76%
Meest passende optie	N = 4	4,76%
Advies schoonouders	N = 4	4,76%
Eén van de partners had schulden	N = 3	3,57%
Beide inbreng in gemeenschappelijk vermogen	N = 3	3,57%
Advies accountant	N = 2	2,38%
Volledig vertrouwen in elkaar	N = 2	2,38%
Eis maatschapsakte	N = 1	1,19%
Geen verschil in vermogen	N = 1	1,19%
Bescherming bij faillissement	N = 1	1,19%
Wens van de vrouw	N = 1	1,19%
Fiscale redenen	N = 1	1,19%

Heeft u bij het aangaan van het huwelijk advies gehad van uw accountant?

101 reacties

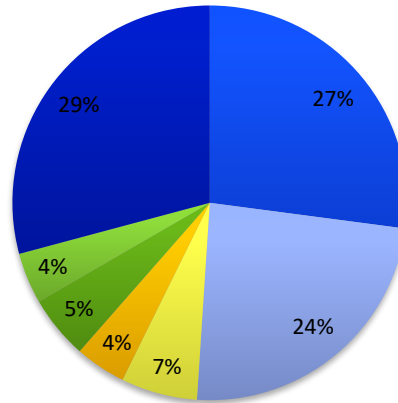
Indien u advies heeft gehad van uw accountant, waar bestond dit advies uit?

- 62 reacties

Gesprek met uitleg en opties	N = 21	33,87%
Advies welk huwelijksvermogenregime geschikt is	N = 13	20,97%
Vorbereidend papierwerk	N = 5	8,06%
Concept notaris nakijken	N = 5	8,06%
Accountant gaf advies na het huwelijk	N = 2	3,23%
Advies voor bijhouden jaarlijks verrekening	N = 1	1,61%
Enkel één partner heeft advies van accountant gehad	N = 1	1,61%
Advies over belangen bedrijf	N = 1	1,61%
Accountant heeft doorverwezen naar notaris	N = 1	1,61%
Informatie op een symposium	N = 1	1,61%
Onbruikbare/niet relevante antwoorden	N = 11	17,74%

Bent u tevreden met het advies dat u destijds van uw accountant heeft gekregen?

96 reacties

■ Ik ben heel erg tevreden ■ Ik ben redelijk tevreden ■ Ik ben enigszins tevreden
■ Ik ben niet zo tevreden ■ Ik ben helemaal niet tevreden ■ Ik weet het niet
■ Niet van toepassing

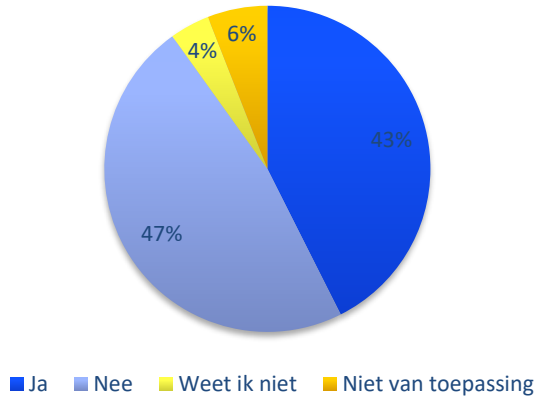
Waar ziet u mogelijke verbeteringen voor het advies van de accountant met betrekking tot het huwelijk voor agrariërs?

- 52 reacties

(belangen) Partner beter betrekken bij advies	N = 12	23,08%
Ook wijzen op consequenties huwelijksvermogensregime en dit blijven doen na trouwen	N = 7	13,46%
Uitgebreider advies over de mogelijkheden en voor- en nadelen	N = 5	9,62%
Actievere houding accountant	N = 3	5,77%
Ook aan testamenten denken	N = 3	5,77%
Begrijpelijk uitleg geven	N = 2	3,85%
Accountant dient geen advies te geven	N = 2	3,85%
Meer kennis hebben over agrarische levenswijze	N = 1	1,92%
Makkelijk naleefbare oplossingen geven	N = 1	1,92%
Minder op schoonouders/andere maten richten	N = 1	1,92%
Met de tijd mee gaan	N = 1	1,92%
Goedkoper adviseren	N = 1	1,92%
Sneller adviseren	N = 1	1,92%
Accountant dient alleen te inventariseren	N = 1	1,92%
Meer aan de toekomst denken	N = 1	1,92%
Onbruikbare antwoorden/geen verbeterpunten	N = 10	19,23%

Heeft u tijdens uw huwelijk wel eens overwogen om de voorwaarden aan te passen?

101 reacties

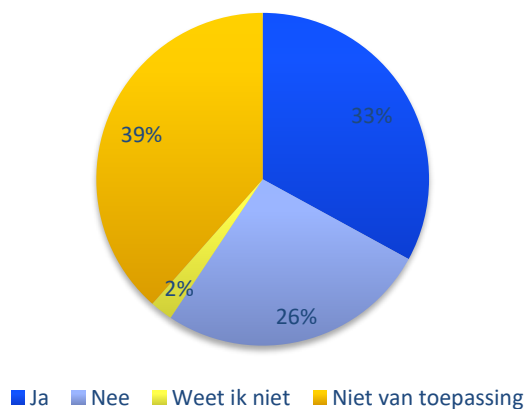
Indien u dit heeft overwogen, waarom heeft u dit gedaan?

- 44 reacties

Wijziging in het bedrijf	N = 9	20,45%
Partner ging meewerken in het bedrijf	N = 5	11,36%
Verandering in gezinssamenstelling	N = 3	6,82%
Fiscaal aantrekkelijker	N = 3	6,82%
Afspraken niet meer van nu	N = 3	6,82%
Lang huwelijk, meer naar partner	N = 3	6,82%
Verandering in algemene situatie	N = 3	6,82%
Om niet meer te verrekenen	N = 2	4,55%
Op advies accountant	N = 1	2,27%
Vanwege verliezen	N = 1	2,27%
Onbruikbare antwoorden/niet aangepast	N = 11	25,00%

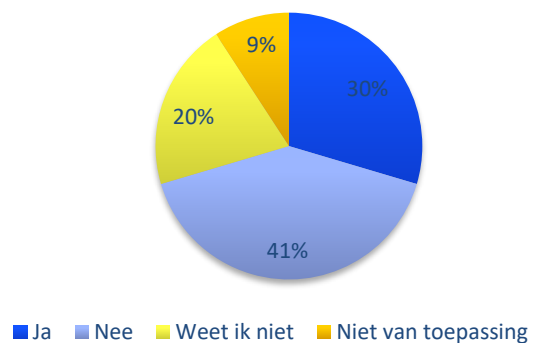
Heeft u hierover contact gehad met uw accountant?

- 91 reacties

Geeft uw accountant u tijdens het huwelijk advies met betrekking tot het huwelijksvermogensrecht?

- 98 reacties

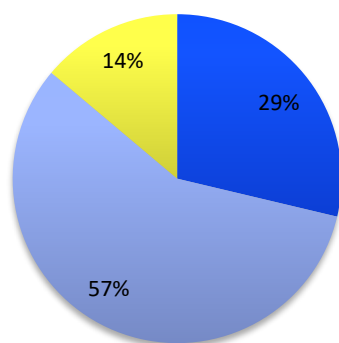
Waar bestaat dit advies uit?

- 25 reacties

Advies over fiscale voordelen	N = 5	20,00%
Inlichting nieuwe stand van zaken m.b.t. verrekenen	N = 4	16,00%
Advies over verrekenbeding	N = 4	16,00%
Geen advies	N = 4	16,00%
Algemene info rechten en plichten	N = 3	12,00%
Advies aanpassen huwelijkse voorwaarden	N = 2	8,00%
Advies over conceptakte notaris	N = 2	8,00%
Berekenen wat er gebeurt bij overlijden	N = 1	4,00%

Bent u op de hoogte van de actualiteiten omtrent het huwelijksvermogensrecht?

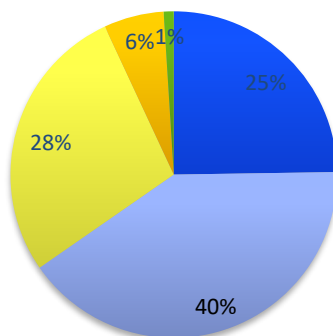
- 101 reacties

■ Ja ■ Nee ■ Weet ik niet

Vindt u het belangrijk om op de hoogte te zijn van ontwikkelingen in het huwelijksvermogensrecht?

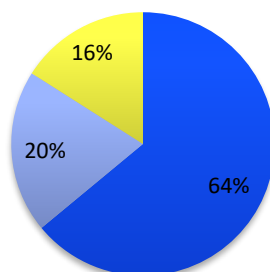
- 101 reacties

■ Ja, heel erg ■ Ja, een beetje ■ Enigszins ■ Nee, niet echt ■ Nee, helemaal niet

Vindt u het de taak van de accountant om u op de hoogte te houden van ontwikkelingen in het huwelijksvermogensrecht?

- 100 reacties

■ Ja, ik vind dit de taak van mijn accountant

■ Nee, dit doet een andere adviseur of zoek ik zelf uit

■ Weet ik niet

Op welke manier zou u door uw accountant informatie over het huwelijksvermogensrecht willen ontvangen?

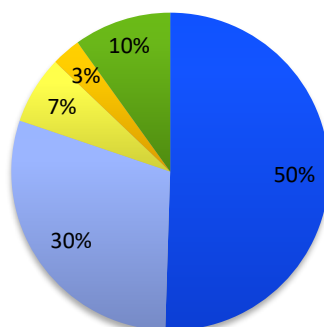
Er zijn meerdere opties mogelijk.

- 97 reacties

Bent u goed op de hoogte van uw eigen huwelijkse voorwaarden?

- 101 reacties

■ Ja

■ Een beetje

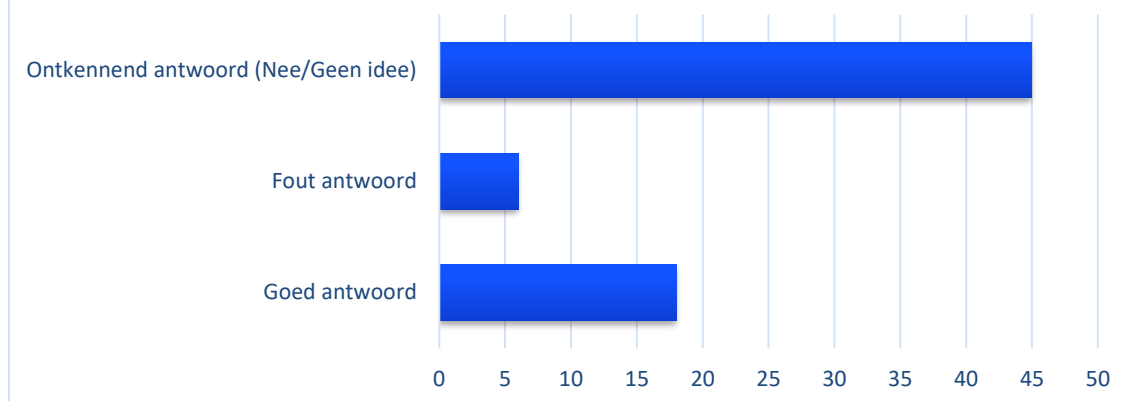
■ Nee

■ Weet ik niet

■ Niet van toepassing

Weet u welke verandering er in het huwelijksvermogensrecht heeft plaatsgevonden in 2018? Omschrijf dit kort

- 69 reacties

Heeft u nog opmerkingen of tips die belangrijk kunnen zijn voor dit onderzoek?

-41 reacties

Nee

Meer samenwerking met belangenorganisaties. De accountant behoort t te weten en zou moeten verwijzen naar gespecialiseerde adviseurs. Accountant moet t van meerdere kanten belichten. Ook voor de (mogelijke) toekomstige partners. Meer gebruik maken van social media zoals online seminar. Deze mogelijkheden behoren niet tot de keuzes.

-

Geen

Misschien ben ik wel op de hoogte van de wijzigingen, maar ik weet niet of deze benaming daaraan gekoppeld zit. Misschien was het een idee om een klein tipje van de sluier op te lichten door een kleine toelichting te geven over dit onderwerp.

ik heb een cursus boerin in ontwikkeling gedaan, daar zijn de valkuilen voor vrouwen ons geleerd. Daarom heb ik zelf een gesprek met de accountant gehad, omdat ik advies wou en niet ten goede van het bedrijf. Ik heb dat gehad, ben niet met alles tevreden, maar ben nu met de notaris bezig om de huwelijks voorwaarden aan te passen. Want als je als vrouw er niet zelf voor staat wordt je van alle kanten genaaid. EN niet eens zozeer door man of familie, maar zeker door de accountant

Belang notaris is groter dan accountants

denk dat accountants zowel voor jonge agrariers als voor overige agrariers een belangrijke rol kunnen spelen uiteraard in samenspraak met notaris

Goed dat je hiermee bezig bent! Er is nog steeds te weinig aandacht voor dit onderwerp.

Accountant moet zich beperken tot boekhouding. Onafhankelijk specialist moet de rest doen. Houd het wel actueel wat omstandigheden kunnen veranderen.

De accountant heeft na 8 jaar met terugwerkende kracht een verrekenbeding opgesteld om zichzelf in te dekken bij een eventuele scheiding. Zodat wij hen hier op op aan zouden kunnen spreken als we uit elkaar zouden gaan. Kortom, het ging om het belang van het accountantbedrijf en niet om de belangen die voor ons golden. Dit vond ik zeer kwalijk. Inmiddels heb ik afstand gedaan van het verrekenbeding, werk ik mee in de maatschap en zien wij al onze bezittingen als 'in gemeenschap van goederen'.

Kan niet alle antwoorden kwijt

Kort bespreken bij het inventarisatiebezoek

Succes

Wij hebben 5 jaar geleden dit alleen overlegd met de notaris, aangezien dat de persoon is die de voorwaarden opstelt, onze accountant in Nederland heeft daar weinig tot niks over ingebracht...

Informatie krijgen is leuk, maar is dit wel een taak voor de accountant?

Het herzien van de voorwaarden staat al jaren op de planning maar gebeurt niet ('er is niks aan de hand dus prima'). Dat verwijt ik mezelf.

Ik heb destijds advies gekregen van een notaris. Hij was zeer duidelijk. Het klinkt heel hard maar een huwelijk of samenwerking aangaan is een zakelijke actie. Bij de vrouw komt de emotie meer naar voren. Daar zou meer op ingespeeld moeten worden.

Wij wilden zelf onder huwelijkse voorwaarden trouwen en hebben dit zelf bij de notaris geregeld. Geen accountant aan te pas gekomen.

Op Facebook is een boerinnen groep !!

Nee, succes

Mijn ervaring (ben zelf werkzaam als accountant) is dat er bij de winstverdeling in het bedrijf niet enkel naar fiscaal voordeel gekeken moet worden, maar ook naar eerlijke vergoeding voor partner. Zodat partner niet met een negatief bedrijfskapitaal komt te staan. Vaak zijn ondernemers hier zelf niet van op de hoogte, komt bij scheiding naar voren. Bij winstverdeling wordt de winst dan zo verdeelt, dat partners samen zoveel mogelijk fiscaal voordeel hebben, bv recht op toeslagen. Moet beter gecommuniceerd worden, maar is moeilijke materie voor klanten.

Succes!

Een zinvol onderwerp. Succes

Ben benieuwd naar de conclusie van het onderzoek, succes met het onderzoek!

Eigenlijk niet

Het is voor iedere situatie anders. Dus advies is maatwerk. Ik verwacht van een accountant, als het anders moet dat hij mij persoonlijk adviseert wat de mogelijkheden zijn.

Wat ik eerder schreef wijs op de gevolgen van niet verrekenen biedt dit ook aan. Wijs ook op gevolgen gemeenschap van goederen niet alleen voor bedrijf maar ook van derden als het wat minder gaat.

Testamenten zijn combi met huwelijkse voorwaarden. PS Ontevredenheid was gebaseerd op non voortgang huwelijkse voorwaarden en testamenten voorafgaande aan huwelijk. Grote fout die in testamenten zat die andere notaris ontdekte. Geen kennis over hoe huwelijkse voorwaarden berekend moesten worden en grote urenrekening die volgde voor wanprestatie. Ging over groot agrarisch accountantskantoor. Krijgen wij ook kopie uitslag van dit onderzoek

Bepalingen in een samenwerkingscontract bijvoorbeeld maatschap of samenwerkingsverband hebben ook veel effect op de huwelijkse voorwaarden of een testament.

Accountants bureau's hebben in de loop der jaren ervaring genoeg op kunnen bouwen die van belang zijn voor een goede en of betere keuze in de toekomst, ook m.b.t. de aanpassingen in de wetgeving ingaand 1-1-2018.

Duidelijkheid en registreren kan veel problemen voorkomen maar is bij velen ver te zoeken.

Geen tips

Bijlage 5 Interview DJB Notarissen

(Dhr. Mr. F.A. Bergman (Frits) en Mevr. Mr. G.H.E. Bergman-Klaasen (Bep), notarissen)

NB: Dit interview is samengevat per interviewvraag aan de hand van de getranscribeerde versie die te vinden is in bijlage 13. De antwoorden zijn in eigen woorden verwoord.

Kunt u het proces beschrijven dat een paar doorloopt bij het opstellen van de huwelijkse voorwaarden?

We beginnen met het verduidelijken waarom de cliënten huwelijkse voorwaarden willen maken en wat hun situatie is. Dan bespreken we alle alternatieven en de uitkomst daarvan zijn de huwelijkse voorwaarden. We zorgen ervoor dat beide partners snappen waar we het over hebben en goed weten wat de consequenties zijn van de gekozen huwelijkse voorwaarden. Soms heeft de ene partner meer kennis dan de andere, dan is het aan ons om dit een beetje te compenseren zodat het een eerlijk gesprek wordt. De belangen van de niet-ondernemende partner moeten net zo goed behartigd worden als die van de ondernemer. Dat ben je als notaris ook tot verplicht.

Bij het opstellen van huwelijkse voorwaarden vinden mensen het vaak moeilijk om in de toekomst te kijken, wat als er het een of ander gebeurt? Daarom maak je de huwelijkse voorwaarden voor wat als er NU gebeurt, hoe wil je het dan geregeld hebben? De huwelijkse voorwaarden zijn met instemming van beide partners altijd nog aan te passen. Een aandachtspunt hierbij is wel dat als één partner al negatief begint, de ander vaak niet bereid is om diegene die het wenst meer rechten op vermogen te geven. Om fiscale redenen is die partner wel vaker geneigd om meer rechten te geven.

Tevens adviseert de notaris de cliënt om na het maken van de huwelijkse voorwaarden regelmatig terug te komen. De tijden, inzichten en wetgeving veranderen waardoor het voor de cliënt verstandig kan zijn om hier hun voorwaarden ook op aan te passen.

Waar let u extra op bij het maken van huwelijkse voorwaarden voor agrarische ondernemers?

Voor agrarische ondernemers spelen er meerdere aspecten een grote rol. De meeste agrariërs trouwen op huwelijkse voorwaarden, als ze in gemeenschap van goederen trouwen is dit vaak nog voor de ondernemer echt in het bedrijf zit. Als hij dan wél in het bedrijf komt kan het zijn dat de ouders dan zeggen dat ze wel met hem in zee willen, maar dat er eerst huwelijkse voorwaarden gemaakt moeten worden. Agrarische ondernemers denken daar natuurlijk niet gemakkelijk over. Het bedrijf heeft een grote waarde, zowel in geld uitgedrukt als emotioneel. Het is daarbij ook vaak niet verantwoord om de niet-vermogende partner direct bij helfte mee te laten delen als de vorige generatie en/of broers en zussen hebben ook hun deel uit het bedrijf genomen.

Een ander aspect waar we naar kijken is hoe de vrouw mee kan delen in de winst. Dit kan doordat ze een maat of venoot is en zo elk jaar een vast percentage krijgt, maar dat kan ook door een verrekenbeding op te maken waarbij elk jaar gekeken wordt naar wat de besparingen zijn om die te verdelen. Dit is geen kleinigheidje, dit laten we aan de accountants over. Deze huwelijkse voorwaarden worden eigenlijk niet meer gemaakt omdat ze meestal niet worden nagekomen. De consequentie hiervan is dat in geval van scheiding of van faillissement de curator en rechter bepalen dat het huwelijk is geleefd als ware het een gemeenschap van goederen en daar dient dan bij scheiding of faillissement naar gehandeld worden.

De continuïteit van het bedrijf is belangrijk, maar ook de balans tussen man en vrouw. Wat heeft de één en wat heeft de ander? De vermogens en inkomens worden besproken, samen met wat er gebeurt in geval van echtscheiding.

Natuurlijk praat je ook over het testament. De huwelijkse voorwaarden zeggen wat over WAT iemand erft, het testament zegt wat over WIE er erft. Als een paar net is getrouwd op huwelijkse voorwaarden, de niet-ondernemer hier niks in deelt, ze geen testament hebben opgesteld en de boer een dag na trouwen komt te overlijden, dan erft de niet-ondernemende partner de onderneming. Dit wordt niet altijd overzien, als notaris kijk je daarom bij het maken van de huwelijkse voorwaarden altijd naar de testamenten. Ook met ook op erfbelasting is dit een interessant aspect. Als de ene partner krachtens de huwelijkse voorwaarden al de helft

van het bedrijf bezit, hoeft bij overlijden enkel erfbelasting betaald te worden over de andere helft in plaats van mogelijk het hele vermogen.

Wat maakt volgens u het onderscheid tussen huwelijkse voorwaarden voor agrarische ondernemers en andere ondernemers?

In de agrarische sector is procentueel gezien vaak sprake van een meewerkende partner. Als een paar uit elkaar gaat is dat voor de niet-ondernemende partner vaak een droevige aangelegenheid omdat die over het algemeen niet veel mee krijgt. Ook indien er sprake was van gemeenschap van goederen. Het komt voor dat de niet-ondernemende partner met oog op de continuïteit van het bedrijf en de voortzettingsswens van de kinderen genoeg neemt met wat er uit het bedrijf vrijgemaakt kan worden. Anderzijds komt het ook voor dat deze partner al langer in het bedrijf zit en bij het vertrek de helft van de onderneming opeist. Dan komt er een einde aan de onderneming omdat dit niet liquide gemaakt kan worden. Je zit dus dan echt met twee mensen aan tafel; de ondernemer en de niet-ondernemer, en het hangt er dan vanaf hoe de niet-ondernemende partner erover denkt. Voor het maken van de huwelijkse voorwaarden voor agrariërs moet je hier als notaris extra op letten, dit krijg je van partijen niet op papier.

Agrarische ondernemers beschikken per definitie over een enorme stille reserve, daar houd je bij de huwelijkse voorwaarden al rekening mee. Het begrip inkomen is hierbij erg belangrijk. Welk inkomen dient verdeelt te worden? Een voorbeeld hiervan is het melkquotum, dit is in de ogen van het publiek kapitaal, geen inkomen. Als het verkocht wordt moet er wel inkomstenbelasting over betaald worden, dus het valt toch onder inkomen. Voor boeren maken we hier vaak een apart epistel in de voorwaarden, hier schenk je in de agrarische sector meer aandacht aan.

Bij landbouwers ligt daarnaast de nadruk minder op het risico faillissement.

Ook is het verloop van kapitaal vaak anders. Bij agrariërs is het kapitaal er vaak al, in andere sectoren is het vaker zo dat je samen of tijdens het huwelijk alles op bouwt. In het laatste geval zou je dan sneller geneigd zijn om alles te delen. De verhouding tussen inkomen en kapitaal is daarnaast ook anders. Als boer heb je relatief veel kapitaal nodig om een relatief laag inkomen te verschaffen. Over het algemeen trouwen ondernemers met relatief minder kapitaal sneller in gemeenschap van goederen dan ondernemers met relatief veel kapitaal.

Wat verandert er in de praktijk door het nieuwe huwelijkvermogensrecht per 1 januari 2018?

In onze tak van sport verandert er nog niet zeer veel. Wijzigingen in het huwelijkvermogensrecht vallen voor de onderneming binnen de marge, alles wat je had blijft privé, dus de onderneming van de boer blijft privé. Wat er tijdens het huwelijk bij komt wil men in 90% van de gevallen gescheiden houden dus je zit toch al aan tafel met de partners. Het inkomensbegrip en de erfproblematiek moeten daarnaast ook toch nog besproken worden. Dus in die zin verandert er vrijwel niks.

Wat wél erg link is, is hoe de media met deze verandering om gaat. Sommige kranten roepen nu dat je niet meer naar de notaris hoeft voor huwelijkse voorwaarden en dat alles bij de wet geregeld is. Dit rust op een ernstig misverstand waar je als notaris moeilijk doorheen komt. Er werden in 2018 30% minder huwelijkse voorwaarden gemaakt door de notarissen, komt dit dan omdat mensen denken dat het allemaal al geregeld is? Deze situatie doet ons denken aan het veranderde erfrecht. Het heeft toen een jaar geduurd voordat mensen bedachten dat je alsnog naar de notaris moet en sinds dien zijn er nog nooit zo veel testamenten gemaakt. Het is jammer dat journalisten zonder kennis van zaken wat publiceren. Het is er door de nieuwe huwelijkse voorwaarden niet duidelijker op geworden.

Welke aspecten zijn hierbij vooral voor de agrariër van belang?

Zie vorige vraag

Wat is volgens u de rol van de accountant omtrent het huwelijkvermogensrecht van agrarische ondernemers?

De accountant heeft allereerst de taak om, in dien er sprake van is, de jaarlijkse verrekening te maken. Het verbaast ons iedere keer weer dat de verrekening nergens in de boeken terug te vinden is. Dat er niet even gekeken is naar de winst, de kosten van de huishouding en wat er overgebleven is. Mevrouw en meneer

hoeven het dan alleen nog maar te ondertekenen en klaar is keer. Het gebeurt echter nog steeds niet.

Het kan zijn dat een accountant denkt dat hun verrekening in de rechtszaal niet overeind blijft, maar als er elk jaar zorgvuldig een bedrag is samengesteld en hier beide partners hun handtekening onder hebben gezet heb je een deal. Hier zal een rechter niet zomaar van afwijken.

Accountants zijn er daarnaast ook steeds meer op voorbereid om cliënten te helpen door te adviseren en door te verwijzen naar de notaris voor het opstellen van huwelijkse voorwaarden. De accountant heeft de cliënt elk jaar aan tafel. Als accountant of fiscalist hoef je de huwelijkse voorwaarden uit je hoofd te kennen, maar we denken dat het wel verstandig is dat vanuit deze beroepsgroep ondernemers erop gewezen om naar de notaris te gaan als de huwelijkse voorwaarden verouderd zijn. Bij ons kan je vrijblijvend advies krijgen, dan weet je of je weer up to date bent of niet.

Kunt u aspecten van het advies van de accountant benoemen die volgens u verbeterd/anders kunnen?

Accountants zouden hun cliënten vaker moeten adviseren om eens de voeten onder de tafel van de notaris te steken. De accountant hoeft zelf niet alle kennis te hebben, dat is een andere discipline, daarom doorverwijzen naar de notaris. Zoals gezegd ontvangt de cliënt een eerste gratis consult waarin duidelijk wordt of alles nog up to date is. Daar mogen ze dan wel wat strakker op zitten.

Is er sprake van een samenwerking tussen u en de accountant omtrent de huwelijkse voorwaarden?

Wij geven regelmatig lezingen aan accountants. Eerder hebben we heel actief accountants benaderd zoals in het kader van het nieuwe erfrecht maar dat doen we nu niet meer. Als een accountant ons uitnodigt krijg je echter nooit een nee. Daarnaast verwijzen accountants graag naar notarissen en verwijzen notarissen ook weer graag naar accountants. Er wordt op grote schaal samengewerkt bij bijvoorbeeld een bedrijfsoverdracht, maar ook bij de huwelijkse voorwaarden. Wij vragen altijd naar de accountant, vooral omdat het verstandig om te weten is of hij op de hoogte is en de voorwaarden gedragen worden door de accountant. Als een accountant fiscalisten in huis heeft, zoals bij Flynth, is het fijn om even te sparren. Bij een goede samenwerking kom je samen tot een beter resultaat. Overleg is belangrijk, we vragen daarom altijd toestemming om contact op te nemen met de accountant.

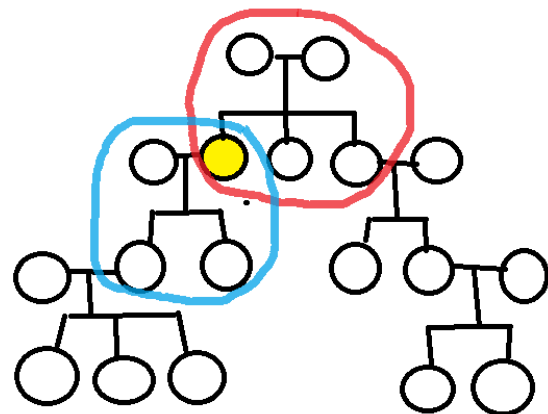
Bijlage 6 Interview Notariskantoor Oosterhesselen

(Mevr. Mr. G. Bijlsma(Gea), notaris)

NB: Dit interview is niet opgenomen, de antwoorden zijn aan de hand van de aantekeningen in de eigen woorden van de auteur verwoord.

Om welke redenen trouwen agrariërs op huwelijkse voorwaarden?

Agrariërs trouwen op huwelijkse voorwaarden om een aantal redenen die per paar kunnen verschillen. Wat bij agrariërs een belangrijke reden is, is om het familievermogen te beschermen tegen externen. Als ik een cliënt aan tafel heb mak ik hier wel eens een tekening van zoals hieronder te zien is. Een ondernemer die gaat trouwen zit eerst vaak nog met zijn ouders in het bedrijf. Het bedrijf is en voelt dan als eigendom van het gezin zoals in de afbeelding in rood is weergegeven. Het voelt daarom voor de ondernemer als vanzelfsprekend dat het bedrijf bij scheiding eigendom blijft van dit gezin. Door huwelijkse voorwaarden op te stellen kan het bedrijf beschermd worden voor de partner. Andersom worden huwelijkse voorwaarden ook opgesteld voor de bescherming van de niet-ondernemende partner. Als er schulden in de onderneming zitten kan doordat de onderneming tot het privévermogen van de ondernemer behoort de schuldeiser geen aanspraak maken op de privégoederen van de echtgenoot.

Ook het voorkomen van zeggenschap van de niet-ondernemende partner wordt regelmatig als reden gebruikt om op huwelijkse voorwaarden te trouwen. Zo vinden de ouders van de ondernemer het vaak ook niet prettig om de partner mee te laten beslissen in het bedrijf.

Tot slot is het bedrijf vaak verkregen met fiscale voordelen die privé dienen te blijven.

Kunt u het proces beschrijven dat een paar doorloopt bij het opstellen van huwelijkse voorwaarden?

De cliënten komen binnen en vervolgens laat ik ze eerst vertellen waar ze voor komen. Meestal hebben ze al redelijk in beeld wat ze willen en kan ik door het stellen van vragen vaststellen een akte opstellen dat voldoet aan de eisen van de cliënten. Hierbij informeer ik ze over alle mogelijkheden die er zijn en welke consequenties eraan zitten. Uiteindelijk is het aan de cliënten zelf om te oordelen wat ze willen. Dit wordt op papier gezet in begrijpelijke taal en de cliënten kunnen hier dan over nadenken en tot een besluit komen.

Wat belangrijk is, is dat er goed geluisterd wordt naar wat de cliënten willen. Het is nog wel eens zo dat de accountant of de ouders zich met de huwelijkse voorwaarden bemoeien waardoor de wens van de partners niet goed naar voren komt. Dit moet je als notaris voorkomen.

Waar let u extra op bij het maken van huwelijkse voorwaarden voor agrarische ondernemers?

Dit zijn de aspecten die bij de eerste vraag genoemd zijn. Agrarische ondernemingen zijn vrijwel altijd familiebedrijven die al generaties lang bestaan. Hierdoor zit er veel emotionele waarde aan het bedrijf. Zoals in de tekening te zien is, zit de ondernemer die gaat trouwen als het ware in twee gezinnen. Eerst is hij vooral gericht op het gezin waar hij uit komt. Vaak is het zo dat de onderneming in de eerste jaren van het huwelijk nog erg voelt als de onderneming van zijn familie. Als na een aantal jaren de partner wat meer mee werkt in de onderneming en ze kinderen krijgen is het vaak zo dat de onderneming voelt als eigendom van zijn huidige zelf gestichte gezin zoals in het blauw omcirkeld is in de afbeelding. Die overgang zorgt ervoor dat de huwelijkse voorwaarden waarschijnlijk ook anders ingericht zullen moeten worden.

Tevens is het vaak zo dat de niet-ondernemende partner vrijwel geen vermogen op kan bouwen. Er wordt meestal gewoon in de woning gewoond die bij het bedrijf hoort. Als de ondernemer overlijdt dan is het het recht van de vrouw om in de woning te blijven wonen. Dit is vaak niet de wens van de familie van de overledene.

Om toch een vermogen toe te kennen aan de weduw(e) kan er gekozen worden om een levensverzekering aan te gaan waarbij in de huwelijkse voorwaarden bepaald wordt dat de partner de uitkering krijgt bij het overlijden van de verzekerde.

Laten agrariërs de waarde van het bedrijf bij aanvang van het huwelijk berekenen en opnemen in de akte?
Nee.

Welke rol speelt een eventueel faillissement bij het opstellen van huwelijkse voorwaarden?

Bij een faillissement is het erg belangrijk om de vermogens gescheiden te houden. In de praktijk is dit erg moeilijk om dit daadwerkelijk te doen. De vermogens lopen vaak door elkaar en dat maakt dat de niet-ondernemende partner bij faillissement moeilijk aan kan tonen welke goederen tot hem/haar behoren waardoor ze in het faillissement zullen vallen.

Hoe kan de aansprakelijkheid van de niet-ondernemende partner verkleind worden?

De aansprakelijkheid van de niet-ondernemende partner kan verkleind worden door niet mee te tekenen voor hypotheek. Daarnaast kan de partner beschermd worden voor de schulden door de schulden tot het privévermogen van de andere partner te laten behoren en de vermogens goed gescheiden te houden.

Wat verandert er in de praktijk door het nieuwe huwelijksvermogensrecht per 1 januari 2018?

Er zullen nu drie vermogens gescheiden gehouden moeten worden, wat in de praktijk moeilijk is en het er niet duidelijker op maakt. Ik was niet voor het nieuwe huwelijksvermogensrecht en met mij vele andere notarissen. De ondernemer moet na de wetswijziging goed opletten of de nieuwe standaard huwelijksvermogensrecht wel past bij wat hij wil. Vaak kom je er tijdens een gesprek achter dat er een aantal voorwaarden zijn die de ondernemer helemaal niet dient te hebben en die dus in de akte anders omschreven of aangepast worden. De Ondernemer zal daarvoor alsnog naar de notaris moeten. Men mag er niet zomaar vanuit gaan dat doordat de standaard nu huwelijkse voorwaarde is men hier verder niet meer naar om hoeft te kijken.

Welke aspecten zijn hierin vooral voor de agrariër van belang?

Bij de agrariër let je vooral op de begrippen inkomens. Dit begrip kan op verschillende manieren geïnterpreteerd worden en dient dus in de akte op precieze wijze omschreven te worden. Omdat agrariërs vaak verschillende soorten inkomens hebben is niet altijd duidelijk welke inkomens wel of niet verrekend dienen te worden. Een voorbeeld hiervan zijn de fosfaatrechten, zijn die verkregen waardes een inkomen dat de ondernemer wilt verrekenen met zijn partner of niet? Dit moet duidelijk gemaakt worden in de akte. Tevens is er bij de agrarische huwelijkse voorwaarden vaak sprake van een meewerkende partner die een redelijke vergoeding dient te krijgen voor de inbreng van kennis, vaardigheden en arbeid. Ook hier moet goed omschreven worden wat deze vergoeding inhoudt. De meewerkvergoeding in de huwelijkse voorwaarden is echter niet nodig als de partner in de vof of in de maatschap zit. De maatschapsakte gaat voor de huwelijkse voorwaarden.

Wat is volgens u de rol van de accountant omtrent het huwelijksvermogensrecht van agrarische ondernemers?

Accountant hebben over het algemeen een goede inzage in het bedrijf. Ze kennen hun klanten en zijn op de hoogte van actualiteiten rond de onderneming. Hierdoor kunnen ze op tijd aangeven wat er ondernomen moet worden als ze weten of ze gaan trouwen of bijvoorbeeld een bedrijf overnemen of in de maatschap treden. Ze spreken hun klanten regelmatig voor het jaarrapport en kunnen deze punten oppikken. Het is hierbij belangrijk dat ze de signalen zien en hierop inspelen door specialisten in te schakelen zoals een jurist of een notaris. Ze

moeten hiervoor wel een beetje basiskennis hebben van het huwelijksvermogensrecht, maar hoeven in principe enkel de signalen op te pikken en hier wat mee doen door de klant en specialist te attenderen.

Kunt u aspecten van het advies van de accountant benoemen die volgens u verbeterd/anders kunnen?

Het is belangrijk om tijdig aan te geven dat de klant naar de notaris moet om huwelijkse voorwaarden op te stellen. Ik merk dat mensen vaak vrij laat een afspraak maken. Als de accountant hier sneller werk van zou maken zou dit een verbetering zijn.

Hoe ziet volgens u de beste samenwerking eruit tussen de accountant en de notaris?

Er is niet een structurele samenwerking, wanneer accountants klanten hebben die ook al klant bij ons zijn is het vanzelfsprekend dat ze die cliënten voor de huwelijkse voorwaarden ook naar ons sturen. Bij het opstellen van de huwelijkse voorwaarden hebben we contact met de accountant.

Bijlage 7 Interview Van Engelen notarissen

(Mevr. Mr. C. Pot(Carolien), kandidaat-notaris)

NB: Dit interview is niet opgenomen, de antwoorden zijn aan de hand van de aantekeningen in de eigen woorden van de auteur verwoord.

Kunt u het proces omschrijven dat u doorloopt bij het opstellen van huwelijkse voorwaarden?

Meestal stel ik bij het opstellen van de huwelijkse voorwaarden voor de cliënten eerst heel veel vragen. Gedurende het gesprek maak je dan aantekeningen en zo kom je steeds dichterbij de huwelijkse voorwaarden die de cliënten willen. Ik maak hierbij soms tekeningen om duidelijk dingen uit te kunnen leggen. Ook maak ik gebruik van praktijkvoorbeelden om te laten zien wat de consequenties zijn van bepaalde voorwaarden. Dit is voor de cliënt dan vaak beter te begrijpen.

Ik vind het voor de cliënt prettig om het overzicht te behouden door niet diep in te gaan op de huwelijkse voorwaarden waarvan ik al weet dat ze niet gewenst zijn door de cliënt. Zo houd je de informatiestroom beperkt en beter te begrijpen voor je cliënt.

Waar let u extra op bij het maken van huwelijkse voorwaarden voor agrarische ondernemers?

Bij agrarische ondernemers spelen aspecten als inkomsten en vermogens een heel andere rol dan bij andere ondernemers. Zo is het vermogen wat op de balans staat niet altijd het vermogen dat daadwerkelijk in het bedrijf zit. Ondernemers met gronden die nog op bijvoorbeeld een prijs van 30.000 euro per hectare staan hebben enorme stille vermogens. Er kan hierbij gekozen worden of dit wel of niet met de partner gedeeld zal worden. Daarnaast zijn vermogens als fosfaat en het oude melkquotum zaken die in andere ondernemingen niet voor komen, maar waar hier dus wel rekening mee gehouden dient te worden.

Wat verandert er in de praktijk door het nieuwe huwelijksvermogensrecht?

Ik ben zelf twee jaar werkzaam als kandidaat-notaris en vind het lastig om hier uitspraken over te doen. Voor de ondernemer verandert er in principe niets. Dezelfde zaken blijven belangrijk en er zal eigenlijk vrijwel altijd toch nog apart huwelijkse voorwaarden opgesteld moeten worden die volledig aan de wensen van de cliënt voldoen.

Vind je dat het introduceren van het nieuwe huwelijksvermogensrecht een taak is van de overheid, de accountant of de notaris? Gelet op de misstanden die ontstaan doordat er mensen zijn die denken nu niet meer naar de notaris te hoeven of er later achter komen dat de standaard huwelijkse voorwaarden anders in elkaar zit dan verwacht.

Ik vind het de taak van de notaris om hierop in te spelen. Zelf heb ik wel eens artikels geschreven over het nieuwe huwelijksvermogensrecht met de boodschap 'let op!'. Ik denk dat meer notarissen dit wel oppakken of hier het initiatief in kunnen nemen. Daarnaast denk ik dat accountants hier ook wel een rol in kunnen spelen en dit kunnen versterken door er ook aandacht aan te besteden. Over het geheel genomen is er niemand aangewezen om dit bericht te delen.

Wat is volgens u de rol van de accountant omtrent het huwelijksvermogensrecht van agrarische ondernemers?

De rol van de accountant is het begeleiden en informeren van de klanten. Zelf heb ik een aantal jaar bij Countus, een accountantskantoor, gewerkt. Misschien kijk ik met die achtergrond hier anders tegenaan. Zelf zag ik dat er verschil zit in hoe accountants ermee omgaan, dit hangt ook af van de situatie. Zo kan een accountant alleen een sein geven als er wat dient te gebeuren op het gebied van het huwelijksvermogensrecht, maar kan een accountant ook het proces begeleiden of erover informeren.

Ik vind wel dat een accountant de basiskennis dient te hebben om te kunnen zien wanneer er actie ondernomen moet worden. Als accountant ben je niet overal een specialist in, het is vooral belangrijk dat je wel ziet wanneer je klant een specialist nodig heeft. Jij bent degene die de klant kent en die het meeste contact en dus inzicht heeft in de dingen die de klant onderneemt als een huwelijk, aankoop van grond of aangaan van

een maatschap ets. Dit dient de accountant op te pikken en de klant erop te wijzen dat hij of zij actie moet ondernemen. Er kan dan een notaris gekozen worden waar de accountant goede ervaring mee heeft maar als de klant al een vaste notaris heeft dan is het vanzelfsprekend dat hij daar heen gaat.

Het adviseren op het gebied van huwelijkse voorwaarden dient daarnaast niet alleen bij het aangaan van het huwelijk te gebeuren, maar ook tijdens het huwelijk. Ik ben van mening dat elke accountant inzicht moet hebben in de huwelijkse voorwaarden van de klant. Als er hierbij verrekend dient te worden moet dit ook daadwerkelijk gedaan worden, die dienst verleen je en dat zal je dan ook professioneel moeten uitvoeren.

Daarbij vind ik het belangrijk dat de akte die opgesteld wordt ook goed leesbaar is voor de accountant. Die moet ermee overweg kunnen indien er dingen verrekend moeten worden. Dit neem ik dan ook mee als ik zelf een akte opstel.

Kunt u aspecten van het advies van de accountant benoemen die volgens u verbeterd/anders kunnen?

De accountants kunnen meer de verantwoordelijkheid nemen voor het goed opstellen van de verrekening. Dit kan niet op een simpel A4-tje. Hiervoor moet duidelijk bij vermeld worden wat de consequenties zijn en hoe de berekening tot stand gekomen is. De berekening dient ook redelijk en billijk te zijn.

Ook vind ik dat de huwelijkse voorwaarden tijdens het huwelijk meer aandacht mogen krijgen, met name om te kijken of ze nog up-to-date zijn. Als er een nieuwe klant aangenomen wordt dienen de huwelijkse voorwaarden vast besproken te worden.

Is er sprake van een samenwerking tussen de accountant en de notaris? En hoe zou u die het liefst zien?

Er is samenwerking op verzoek van de klant. Als de klant aangeeft dat hij de huwelijkse voorwaarden wil laten nakijken door de accountant is dat prima, maar zelf stel ik dit niet voor. Daarnaast is het regelmatig zo dat de cliënt door de accountant gestuurd wordt, soms wordt er dan nog verder contact gehouden en overlegd en soms wordt het geheel aan mij over gelaten. Dit vind ik prima.

Bijlage 8 Interview Jurist Flynth

(Mevr. Mr. J.C.M. Hermesen(Jacqueline), Notarieel Juridisch adviseur bij Flynth)

NB: Dit gesprek is niet opgenomen, uitspraken zijn samengevat en in eigen woorden van de auteur verwoord.

Kunt u uitleggen wat u allemaal doet bij Flynth met betrekking tot het huwelijksvermogensrecht?

Ik adviseer ondernemers op het gebied van erfrecht, huwelijksvermogensrecht en vennootschapsrecht waarbij de helft ongeveer agrarisch is en de andere helft mkb. Daarnaast heb ik mij gespecialiseerd in mediatie, ik begeleid echtscheidingen van ondernemingsechtparen met vaak een ontbinding van de vennootschap.

Waarin onderscheidt de agrarische sector zich met betrekking tot het huwelijksvermogensrecht?

Bij het maken van agrarische huwelijksvermogensrecht let ik altijd op drie rechtsgebieden: Erfrecht, vennootschapsrecht en huwelijksvermogensrecht. Dit teken ik vaak uit zoals hieronder te zien is. Deze aspecten zijn met elkaar verweven. Als een ondernemer gaat trouwen wordt er eerst gekeken naar de maatschapsakte en als een ondernemer in de maatschap treedt wordt er gekeken naar de huwelijksvoorwaarden. De onderneming kan te maken krijgen met stille vermogens zoals de fosfaatrechten of de vroegere melkquota, hier moet extra over nagedacht worden wie het ten goede komt.

Mts/Vof	HVR	Erfrecht
Hoe is ingebracht?	Gemeenschap van goederen?	+ Testament?
->Economisch?	Huwelijkse voorwaarden?	I.G.V. geen testament
-> In gebruik genot?	M V Boerderij Grond	- L.L. Echtgenoot + Kinderen - Wettelijke verdeling
Contract		

Wat is er in de praktijk veranderd in het huwelijksvermogensrecht?

Voor de agrarische ondernemers is er eigenlijk niks veranderd, die zullen toch naar de notaris moeten om de huwelijksvoorwaarden naar hun wensen op te laten stellen. Het wachten is op de eerste scheidingen van de gehuwden in 2018. Dan kan het zijn dat de huwelijksvoorwaarden anders blijken uit te vallen dan de echtgenoten hadden verwacht.

Wat voor samenwerking is er tussen u en de notaris?

Als jurist stuur ik de notaris concepten en andersom ontvang ik ook concepten van de notaris. We overleggen met elkaar hierover om de akte zo goed mogelijk op te stellen. Hierbij wordt weer gekeken naar de drie verschillende aktes zodat het elkaar niet tegenspreekt.

Wat voor samenwerking is er tussen u en de accountant?

Ik krijg mijn cliënten via de accountant doorverwezen. Als de accountant een klant heeft die gaat trouwen, scheiden of de huwelijksvoorwaarden aan wilt passen zal de accountant hem/haar naar mij verwijzen. Bij het

opstellen van een akte krijg ik input van de accountant, hij/zij geeft inzicht in de cijfers waardoor er beter gekeken kan worden welke vermogens er bij wie horen en wat er bijvoorbeeld verdeeld moet worden.

Wat is volgens u de rol van de accountant in het huwelijksvermogensrecht?

De accountant dient te signaleren dat er wat bij de cliënt speelt wat van belang kan zijn bij het huwelijksvermogensrecht of het vennootschaps- of erfrecht. Hij is degene die het meeste contact heeft met de klant en heeft daardoor ook het meeste inzicht in wat er speelt. Daarnaast zal de klant ook sneller naar de accountant toestappen omdat hij die al kent en dat de stap wat kleiner maakt omdat het meestal toch wel erg persoonlijke zaken betreft. Daarnaast dient de accountant het inzicht in de klant goed te documenteren. Als er een nieuwe klant komt dienen alle belangrijke stukken opgeslagen te worden in D3. Het is hierbij essentieel dat de stukken definitief zijn en dat het de laatste versie is.

Waar ziet u verbeteringen in voor de accountant?

Het kan wel eens voorkomen dat verzamelde stukken enkel een conceptversie is, accountants dienen de nieuwste en definitieve versie op te slaan in het dossier van de klant.

Bijlage 9 Interview Fiscalist en bedrijfsadviseur Flynth

(Mevr. R. Schepers (Ria), fiscalist en bedrijfsadviseur bij Flynth)

NB: Dit gesprek is niet opgenomen, uitspraken zijn samengevat en in de woorden van de auteur verwerkt.

Wat verwacht u dat er door de wijziging in het huwelijksvermogensrecht in het geven van advies?

Ik verwacht dat er meer advies gegeven zal moeten worden in verband met de beleggingsleer en op basis van uitspraken. Door het nieuwe huwelijksvermogensrecht zal er meer op huwelijkse voorwaarden getrouwd worden. Deze mensen moeten zich bewust zijn van de noodzaak om de drie vermogens gescheiden te houden. Ik denk dat de advisering hierin een grote rol speelt en dat hier meer op ingespeeld zal moeten worden.

Welke activiteiten voeren u en uw assistenten nu uit op het gebied van huwelijkse voorwaarden voor de agrarische ondernemer?

Van elke klant heb ik de huwelijkse akte in het permanent dossier. Voordat ik naar een klant ga beoordeel ik of het nodig is om de huwelijkse voorwaarden te bespreken. Bij de meeste klanten weet ik op welke voorwaarden ze getrouwd zijn, daarnaast denk ik ook in te kunnen schatten bij welke klant de huwelijkse voorwaarden een grotere rol spelen. Tijdens het gesprek komen soms ook dingen naar voren waaruit op te maken is dat de huwelijkse voorwaarden aangepast dienen te worden. Meestal verwijst ik de klant voor advies door naar een jurist, de assistent accountants hoeven in principe niets uit te voeren omtrent het huwelijksvermogensrecht.

Wanneer voert u die activiteiten uit?

Ik heb het met de klant over de huwelijkse voorwaarden tijdens de bespreking van het jaarrapport tenzij de klant zelf aangeeft advies nodig te hebben. De verrekening die sommige klanten laten maken worden pas gemaakt als daar 'even de tijd voor is'. Dit wordt veelal vooruitgeschoven. Ik vind zelf dat hier wel wat beter mee om gegaan kan worden, in de zin dat dit standaard bij het maken van het jaarrapport gedaan kan worden.

Benaderen klanten u ook voor advies, zo ja waar vragen ze advies over?

In enkele gevallen benadert de klant mij over hun huwelijkse voorwaarden. Dat kan zijn als er een bedrijfsovername plaats vindt, als ze gaan trouwen of scheiden of als hun kinderen gaan trouwen. Ze willen dan informatie over aspecten waar ze aan moeten denken of, indien ze nog niet eerder een afspraak met een notaris hebben gehad, welke notaris geschikt is om de akte op te laten stellen. Bij een agrarisch huwelijk komen toch weer andere aspecten kijken dan bij andere ondernemers. Dit heeft de ondernemer ook wel door en vaak zijn ze daar dan ook wel alert op. Ik denk dat het hier in de omgeving wel goed zit op dat gebied.

Op welke momenten neemt u het initiatief om de klant te informeren?

Ik informeer een klant niet als ik weet dat het onderwerp niet bij de klant speelt. Als ik tijdens de bespreking van het jaarrapport dingen hoor waar het huwelijksvermogensrecht van belang is begin ik er wel over. Toch blijft het soms moeilijk om zelf hierover te beginnen. Hoewel je de klant goed leert kennen blijft het huwelijk een gevoelig onderwerp. Als het niet nodig is begin je er ook liever niet over hoe de zaken ervoor staan.

Zijn er vanuit Flynth protocollen die u volgt omtrent het huwelijksvermogensrecht?

Ik werk met een protocol vanuit Flynth om de verrekeningen te maken. Bij het maken van de verrekening dient de akte de eerste keer door een jurist beoordeeld te worden. Dit wordt gedaan om eventuele 'kromme' of onduidelijke omschrijvingen eruit te vissen. Als de akte dan definitief bij ons in het dossier staat maken wij er een samenvatting van die door een jurist getekend moet worden. Hiermee kunnen we dan uiteindelijk de verrekening mee maken die eveneens gecontroleerd wordt. Als de jurist ermee akkoord gaat, wordt hij naar de klant gestuurd om ondertekend te worden. De ondertekende versie wordt vervolgens weer in het dossier gezet. Ik weet dat dit protocol niet door iedereen wordt gehandhaafd. Veel accountants houden er hun eigen manier van verrekenen op na en het is aan hun of de verrekening dan ook echt goed is. Ik doe het zo op deze manier en weet dat dit een goed product op levert.

Vindt u dat accountants en assistenten goed op de hoogte zijn van het huidige huwelijksvermogensrecht?

Over het algemeen denk ik dat de basiskennis er wel is, ook bij de assistenten. Vanuit Flynth krijgen we updates over de veranderingen die voor ons vak van belang zijn. Als fiscalist krijg ik veel informatie over deze wetswijzigingen, maar iedereen krijgt hier wel wat informatie over. Daarnaast vind ik het niet van belang dat de assistenten alle ins en outs kennen, de specifieke activiteiten doen de accountants vaak zelf of worden door de juristen hier bij Flynth gedaan.

Hoe vaak wordt er naar de huwelijksakte van de klant gekeken?

Bij de klanten die ik al een aantal jaren ken weet ik op welke manier ze getrouwd zijn, daar kijk ik niet elk jaar voor in het dossier. Bij andere klanten zal ik dit voor de rapportbespreking even inzien. Daarnaast wordt de huwelijksakte ingezien als er wat in gewijzigd moet worden of als er een scheiding of berekening gemaakt wordt. Echt een beoordeling of de akte nog up-to-date is wordt niet vaak gemaakt, dat zou wel wat vaker mogen. Er is hier eigenlijk ook geen standaard voor hoe vaak je de akte moet controleren.

Heeft u zelf een paar aspecten waarin de dienstverlening zich op dit gebied zou kunnen verbeteren?

We zouden de klanten actiever kunnen informeren. Ik denk dat het hierbij wel belangrijk is om het persoonlijk te houden. Het is al een hele stap om deze zaken te bespreken met je accountant, laat staan dat je dit met nóg meer mensen bespreekt. Informatieavonden voor gehuwden lijkt mij daarom niet ideaal, maar persoonlijke afspraken of een inloop uur zou wel kunnen werken.

Bijlage 10 Interview Accountant Flynth

(Dhr. J. Trip (Jan), accountant bij Flynth)

NB: Dit gesprek is niet opgenomen, uitspraken zijn samengevat en in de woorden van de auteur verwerkt.

Wat zijn volgens u de belangrijkste aspecten van de huwelijksvoorwaarden voor agrariërs?

Bij agrarische ondernemers staat de continuïteit van het bedrijf voorop. Als er een echtscheiding plaats vindt moet het niet zo zijn dat het bedrijf hierdoor ten onder gaat. Als accountant houd je hier het meeste rekening mee. Als een paar gaat scheiden is het belangrijk om via mediation snel tot een oplossing te komen. Voor de ondernemer is het hierbij van belang dat de onderneming voortgezet kan worden, ook eventueel voor de kinderen. Voor de partner is het van belang om ergens een nieuw bestaan op te kunnen bouwen en hier ook de middelen voor te hebben.

Wat verwacht u dat er door de wetswijziging zal veranderen in het geven van advies?

In principe niks. De ondernemers zullen alsnog huwelijksvoorwaarden op moeten stellen omdat de standaard huwelijksvoorwaarden waarschijnlijk niet de lading dekken. Als accountant stuur je klant dan naar de notaris, die heeft meer kennis en is degene die de akte op stelt.

Stappen klanten op u af voor informatie over het huwelijksvermogensrecht?

Niet vaak, je hebt klanten die hier wél heel erg in zitten en het initiatief nemen om contact op te nemen. Toch is het vaker zo dat wij erover beginnen als we horen dat een paar gaat trouwen. Dan probeer je ze toch te adviseren om geen jaarlijkse verrekening op te nemen in de huwelijksvoorwaarden gezien deze vrijwel niet uitgevoerd worden. In het geheel genomen wordt er weinig geadviseerd over dit onderwerp.

Welke activiteiten voeren u en uw assistenten uit op het gebied van het agrarisch huwelijksvermogensrecht?

Bij het aangaan van het huwelijk adviseren we om naar de notaris te gaan en huwelijksvoorwaarden op te stellen. Het komt voor dat een klant met de conceptakte komt en hier onze mening over vraagt, dan laten we de akte aan een jurist zien. Zelf geef ik het advies mee om geen verrekening te maken en een concreet bedrag af te spreken die de niet-ondernemende partner uitgekeerd krijgt bij scheiding, bijvoorbeeld 5.000 euro per huwelijksjaar. De partner had vaak bij aanvang van het huwelijk weinig eigen vermogen, besteed wel veel tijd en geld in het gezin/bedrijf, maar maakt ook gebruik van de huishoudelijke uitgaven. 5.000 euro vind ik vaak wel redelijk omdat je als particulier wel erg je best moet doen om jaarlijks 5.000 euro te sparen.

Tijdens het huwelijk maken wij indien een klant dit wenst de verrekening. Alle klanten die een verrekening in hun akte hebben staan krijgen een brief met de vraag of ze de verrekening willen laten maken of niet. Echter, ik maak voor elke klant een berekening om het risico te mijden dat als het huwelijk toch strandt, de klanten aan kunnen tonen dat de berekening is gemaakt.

Als een paar gaat scheiden adviseren we om direct mediation in te schakelen, hierbij is het doel om snel tot de juiste oplossing te komen voordat derden zich ermee bemoeien

Krijgen klanten informatiefolders/brochures over het huwelijksvermogensrecht?

Klanten krijgen geen informatiefolders of brochures. Een aantal jaar geleden heeft een jurist alle aktes van onze klanten doorgenomen. Hij heeft hierbij verschillende brieven opgesteld voor de klanten waarin in het kort werd uitgelegd op welke voorwaarden ze getrouwd zijn en wat de gevolgen hiervan zijn (ook in het geval van wel of niet verrekenen). De klanten konden naar aanleiding van deze brief kiezen om alsnog wel/niet te verrekenen of om de huwelijksvoorwaarden aan te passen. Algemene informatie over dit onderwerp geven we niet.

Organiseert Flynth wel eens informatiebijeenkomsten over dit onderwerp?

Nee, we houden überhaupt weinig informatiebijeenkomsten omdat er steeds minder mensen op af komen. Daarbij komt dat dit een persoonlijk onderwerp is. Mensen zullen dan op zo'n avond niet snel een vraag stellen omdat de rest dan direct weet op welke wijze ze getrouwd zijn of hoe goed hun huwelijk is.

Vindt u het uw taak om de klanten op de hoogte te houden van wijzigingen in het huwelijksvermogensrecht?

Ik zou niet direct zeggen dat het onze taak is, wel denk ik dat je als accountant de basis moet weten en moet kunnen inschatten wanneer je klanten hierover moet informeren.

Heeft Flynth bepaalde richtlijnen op dit gebied?

Er is niet een bepaalde richtlijn waar we aan moeten houden. We hebben op intranet wel een werkplan voor het maken van de verrekening, maar als je het in de praktijk door 10 accountants zou laten uitvoeren zou je ook 10 verschillende antwoorden krijgen. Iedereen doet het hier een beetje op zijn eigen manier en veel punten kan je op verschillende manieren interpreteren.

Krijgt u als accountant wel eens informatie over dit onderwerp?

Als er iets in de wet veranderd is of als er iets anders bijzonders gebeurd is in dit rechtsgebied kunnen we dat wel op intranet lezen. We hebben echter geen informatiebijeenkomst of iets dergelijks over dit onderwerp gehad.

Heeft u dit jaar nog praktische veranderingen gemerkt door het vernieuwde huwelijksvermogensrecht?

Ik heb dit jaar geen klant gehad die getrouwd is, voor de andere gehuwden is het nieuwe huwelijksvermogensrecht niet zo spannend.

Heeft u zelf een paar aspecten waarin de dienstverlening zou kunnen verbeteren?

Bij ons merken we dat de jaarlijkse verrekening altijd iets is dat vooruit geschoven wordt en enkel gedaan wordt als er 'even de tijd voor is'. Ik denk dat we hierin kunnen verbeteren in de zin van dat we er strakker op zitten. Daarnaast ben ik benieuwd naar de verbeterpunten die jij aan zal dragen uit het onderzoek.

Bijlage 11 Interview Accountant Mazars

(Dhr. M. Kluijtmans (Marcel), Accountant bij Mazars)

NB: Dit interview is samengevat aan de hand van de getranscribeerde versie in bijlage 14. De antwoorden zijn in eigen woorden van de schrijver verwoord.

Wat maakt volgens u het onderscheid tussen huwelijkse voorwaarden voor agrarische ondernemers en particulieren?

Het grootste onderscheid ligt hem voornamelijk in het vermogensbeslag. Voor een particulier die enkel een huis en een spaarrekening van 10.000-20.000 euro heeft, is het wat minder spannend om in gemeenschap van goederen te trouwen met de consequenties daarvan dan voor een landbouwer. Als de partner van de landbouwer er met de helft van het bedrijf vandoor gaat kan het zijn dat het bedrijf niet meer levensvatbaar is en de zoon of dochter het bedrijf niet meer over wil of kan nemen.

Wat zijn volgens u de belangrijkste aspecten van de huwelijkse voorwaarden voor agrariërs?

Waar altijd naar gekeken wordt bij de huwelijkse voorwaarden zijn de testamenten, deze moeten op de huwelijkse voorwaarden worden afgestemd.

Wat verwacht u dat er door de wijziging in het huwelijksvermogensrecht zal veranderen in het geven van advies?

Niet veel, ik heb nog geen veranderingen gemerkt. We zijn nog bezig met de aangiftes van 2017 en beginnen net met 2018. Eigenlijk zou ik nu al moeten adviseren richting 2019. Over het burgerlijk wetboek krijg ik weinig vragen, ik heb ook geen klanten die dit jaar gaan trouwen dus dat leeft nog niet echt.

Welke activiteiten voert u of uw assistenten nu uit op het gebied van huwelijkse voorwaarden voor de agrarische ondernemer?

Je hebt natuurlijk de verrekenbedingen, partners die zo getrouwd zijn dienen elk jaar de verrekening te maken. Als ze dit niet doen dan wordt er bij scheiding gedaan alsof er sprake was van gemeenschap van goederen. Toch willen mensen dit doorgaans niet laten maken, zij het door de kosten of doordat ze verwachten niet te gaan scheiden. Als boekhouder heb je echter wel je verantwoordelijkheid richting de klant. Je moet de klant er op wijzen dat als ze niet willen verrekenen er consequenties zijn. Bij een aantal klanten sturen we daarom een brief met daarin uitgelegd hoe ze getrouwd zijn en de vraag of we wel of niet moeten verrekenen. Deze brief wordt elk jaar bij het maken van de jaarrekening verzonden. Voor het daadwerkelijke verrekenen hebben we een andere opdracht bevestiging met de prijs voor het verrekenen, dit verschilt namelijk ook weer per klant door andere voorwaarden, grootte et cetera. De meeste klanten vinden 500 euro voor het verrekenen te duur en zien er daarom van af. Maar voor de zorgplicht willen wij daarom wel graag de handtekening van de klant. Je hebt ook klanten die lang niet hebben verrekend en dit willen herstellen, voor die klanten maken we een berekening om het te actualiseren.

Als een paar gaat trouwen verwijzen we ze altijd naar de notaris. Daarbij adviseren we om geen periodieke verrekenbeding op te nemen, eventueel wel een finaal verrekenbeding. Bij de finale verrekenbeding heb je geen risico voor het bedrijf bij een scheiding, maar als je overlijdt kan er wel gedaan worden alsof er gemeenschap van goederen was. Er is hierbij geen discussie over jaarlijks verrekenen en de ondernemer voldoet de verantwoordelijkheid voor de partner. Zelf beoordeel ik dit niet, ik laat het puur aan de notaris over omdat het ook zijn vakgebied is. Ik geef wel het advies om het ondernemingsvermogen er volledig buiten te laten, er kan dan wel opgenomen worden dat de niet-ondernemende partner bij scheiding 10.000 euro per huwelijksjaar ontvangt ter vergoeding van de ingebrachte arbeid.

De klant moet het hierbij wel zelf aangeven, dat hij gaat trouwen. Dan kan ik adviseren om aan de huwelijkse voorwaarden te denken, eventueel in een apart gesprek.

Tijdens het huwelijk kijken we eigenlijk niet meer terug naar de huwelijkse voorwaarden, zeker niet bij degenen die in de afgelopen 10 jaar zijn getrouwd omdat die vaak al niet meer een periodiek verrekenbeding hebben. De generatie ervoor is belangrijker, die wijzen we weer op de consequenties. Soms krijg je de boemerang dan

terug, waarom komen we er nu pas mee? Zeker op het moment dat we de brieven zijn gaan versturen. De notaris heeft het natuurlijk wel aangegeven, maar als boekhouder heb je ook je zorgplicht.

Wat wel lastig hierbij is, is dat je je klant vraagt hoe goed zijn huwelijk is. Dat vraag je dan indirect. Het kan een erg gevoelig onderwerp zijn, vooral als één van de partners er wel naar wil kijken en de ander niet.

De testamenten worden bij ons vaker bekeken dan de huwelijkse voorwaarden, dit gebeurt vaak als er een bedrijfsopvolger in beeld komt of als er iemand bij in de maatschap komt. De huwelijkse voorwaarden blijven dan liggen, vooral bij de mensen die geen verrekenbeding hebben opgenomen. Ook door de bedrijfsopvolgingsfaciliteit zijn er meer mogelijkheden voor de overdracht van het vermogen.

We geven de klanten op dit moment geen folders of informatie over het huwelijksvermogensrecht, toen het net ingevoerd was had er vast wel een stukje over in de nieuwsbrief gestaan, maar we hebben geen vast informatiemateriaal. We hadden vroeger wel vaste informatieavonden met verschillende thema's maar daar zijn we vanaf gestapt omdat de informatievoorziening op internet steeds beter wordt en er daardoor minder animo is voor de informatieavonden die wij organiseren.

Heeft u zelf een paar aspecten waarin de dienstverlening zou kunnen verbeteren?

Wij hebben op dit moment enkel inzichtelijk wat de klanten ons destijds aangeleverd hebben. Voor een aantal klanten hebben we de huwelijkse voorwaarden praktischer ingevuld door een X bedrag te nemen waarmee verrekend wordt. Van de meeste klanten hebben we dus wel de akte, maar ik durf niet te zeggen of we dit van alle klanten hebben. Dit zou wel inzichtelijker ingekleed kunnen worden, betere dossiervorming.

Vindt u het belangrijk dat uw assistenten kennis hebben over dit onderwerp?

Nee, ze hebben er weinig mee te maken. Ze verwerken de administratie en maken de jaarrekening, De fiscale medewerkers moeten er wel wat van af weten, maar assistent-accountants niet.

Bijlage 12 Interview Accountant Accon AVM

(Dhr. C. Mentink(Casper), bedrijfsadviseur bij Accon AVM)

NB: Dhr. Mentink is kort telefonisch geïnterviewd over de activiteiten van Accon rond de advisering in het huwelijksvermogensrecht van agrariërs, hieronder is een samenvatting van het gesprek te lezen.

Bij Accon verschilt de manier waarop de cliëntadviseur met het huwelijksvermogensrecht om gaat in de advisering per adviseur en per regio. Er is vanuit Accon geen vast protocol of werkwijze die gebruikt kan worden.

Cliëntadviseurs halen het onderwerp aan bij de jaarlijkse bespreking van het jaarrapport. Als de klant op huwelijksvoorwaarden is getrouwd wordt gevraagd of dit nog up-to-date is. Als een klant in gemeenschap van goederen getrouwd is wordt het onderwerp echter niet besproken.

Tevens wordt er bij het wijzigen van de testamenten of bij bedrijfsovername gekeken naar de huwelijksakte. Het testament wordt regelmatig door Accon gecontroleerd of het nog bij de huidige situatie past.

De huwelijksakten van de klanten worden altijd opgevraagd en in een permanent dossier gezet. Als klanten een verrekenbeding in hun akte hebben opgenomen wordt tijdens de rapportbespreking gevraagd of dit berekend dient te worden. Zo ja, maakt een jurist binnen Accon de berekening. Zo niet, wordt in het gespreksverslag opgenomen dat de klant geen verrekening wilt laten maken. Dit om eventuele aansprakelijkheid te voorkomen. Uit ervaring van een collega is binnen Accon de laatste jaren meer aandacht geschonken aan het documenteren van het wel of niet verrekenen.

Omtrent het nieuwe huwelijksvermogensrecht is in 2017 een aantal bijeenkomsten georganiseerd om de klant te informeren over de verandering en de gevolgen ervan. Ook in 2018 en 2019 zijn activiteiten georganiseerd waaronder boerinnenavonden waarin de vrouw vooral wordt gewezen op de belangrijkste aspecten in het huwelijksvermogensrecht, niet alleen voor het bedrijf maar ook voor de partner.

Bijlage 13 Interview DJB Notarissen - getranscribeerd

(Dhr. Mr. F.A. Bergman (Frits) en Mevr. Mr. G.H.E. Bergman-Klaasen (Bep), notarissen)

Na gevraagd te hebben of meneer en mevrouw Bergman er bezwaar tegen hebben dat het gesprek opgenomen werd, is de opname gestart.

N.B. Dit interview is in spreektaal uitgewerkt vanuit de opname, hierbij is niet gelet op stijlfouten.

Christel: Het onderwerp van mijn scriptie is het huwelijksvermogensrecht in de agrarische sector, in agrarische bedrijven. Om het onderwerp af te bakenen gaat het over de advies van de account omtrent de wetswijziging huwelijksvermogensrecht van 1 januari 2018. Voor mijn scriptie is het interessant te weten hoe jullie de huwelijksvoorwaarden opstellen. Als een klant hier binnen komt, hoe verloopt dat proces dan? Is het vaak zo dat een klant van te voren al weet wat hij wilt of moeten jullie voorleggen wat de mogelijkheden zijn?

Frits: je begint als je het over de huwelijksvoorwaarden hebt met kijken wat de situatie is en waarom ze huwelijksvoorwaarden willen maken. Dus de reden waarom ze huwelijksvoorwaarden willen, die gaan we preciseren en dat is dan ook de basis. Er zijn heel veel verschillende huwelijksvoorwaarden en dat moet je dan op maat gaan toepassen naar de wensen van de mensen. Men heeft daar zelf vaak weinig idee van, soms wel maar meestal niet. Dat bespreek je dan, je noemt allerlei alternatieven en daar komt dan een uitkomst van.

Bep: en je kunt eigenlijk twee belangrijke redenen voor het maken van huwelijksvoorwaarden onderscheiden; continuïteit van de onderneming, stel dat we gaan scheiden, stel dat we komen te overleiden, wat gebeurt er dan met de onderneming? En het voorkomen van aansprakelijkheid voor de niet-ondernemende partner. Dat zijn wel echt de hoofdpijlers, en dan komt het aan op hoe de cliënten daar mee omgaan.

Christel: Dit was eigenlijk geen vraag voor het interview, maar hoe zit het met de vergoedingsrechten? Worden deze concreet in de akte beschreven?

Bep: Dat wordt beschreven, in de agrarische sector is procentueel gezien vaak sprake van een meewerkende partner. We beginnen wel eens met boer zoekt vrouw, maar uiteindelijk draait het nog wel eens uit op boer dumpst vrouw. Dat is natuurlijk voor de niet-ondernemende partner een droevige aangelegenheid, want die krijgt over het algemeen niet veel mee. Ook niet als het bedrijf gemeenschappelijk was. Dus als we een gemeenschap van goederen hebben waar de hele onderneming in valt, dan heeft mevrouw wel recht op de helft van de onderneming, maar hoe gaat doe partner dat uitbetalen? Ik heb ook wel eens meegemaakt dat de vertrekkende partner dan wel begrip heeft voor de situatie, ook wel oog heeft voor de continuïteit van de onderneming en ook voor de voortzettingswens van de kinderen, die partner neemt dan genoeg met wat er dan vrijgemaakt kan worden. Maar iemand die er langer in zit vordert dan de helft van de onderneming, maar dat betekent dan ook het einde van de onderneming omdat dit niet liquide gemaakt kan worden. Je hebt natuurlijk twee mensen aan tafel zitten; de ondernemer en de niet-ondernemer en dan hangt het er vanaf hoe de niet-ondernemende partner erin zit. Heeft diegene een extern inkomen of werkt hij mee in het bedrijf. Dat maakt dan ook dat je er met de huwelijksvoorwaarde anders mee omgaat als notaris. Dat krijg je van partijen niet op papier, dat moet je zelf als notaris met de mensen doornemen.

Christel: Komt het vaak voor dat de niet-ondernemende partner echt de helft van het bedrijf opeist?

Bep: bij een echtscheiding is in de praktijk de notaris niet altijd bij betrokken gelukkig, dat is voer voor de advocaten. Maar in de praktijk zou ik niet weten hoe vaak dat voor komt.

Frits: Dat kan je ook niet zeggen, want hoe vaak gebeurt dat? Dat is heel sporadisch hoe vaak dat gebeurt. En dan is het natuurlijk weer zo dat natuurlijk veel boeren op huwelijksvoorwaarden trouwen. Ik kan mij nu ik er over nadenk maar één geval zo voor de geest halen die bewust kiest voor het trouwen in algehele gemeenschap van goederen. We hebben uitgelegd als je dat kiest dan gebeurt en dit en dit en dit, maar hij koos er bewust voor. Het is natuurlijk zo dat de meeste landbouwers, die gaan op huwelijksvoorwaarden trouwen en dan is het zo dat wanneer ze getrouwd zijn al in gemeenschap van goederen en ze dan nog niet het bedrijf hebben overgenomen. Op een gegeven moment stapt de zoon dan toch het bedrijf in, komt

maatschapscontract en zal het bedrijf straks overnemen. Dan kan het zijn dat pa en moe dan zegt; we willen wel met jou in zee, maatschapscontract en stap in het bedrijf. Maar voordat wij dat gaan doen gaan we eerst naar de notaris en gaan we staande huwelijkse voorwaarden maken. Men zit daar natuurlijk strak op, de boeren denken daar natuurlijk niet makkelijk over. Het gaat natuurlijk over iets dat een grote waarde vertegenwoordigt, maar er zit ook veel emotie bij. Men gaat daar heel zorgvuldig mee om. Dus hoe vaak is dat nou zo dat het bedrijf opgedeeld wordt, ik kan mij hier op kantoor niet zo herinneren dat we dat hebben gehad. Maar als dat zo is, dan is het natuurlijk zo. Als de vrouw zegt ; ja we zijn in gemeenschap van goederen getrouwd we gaan delen door twee, dan gaan we delen door twee. Dus zo is de werkelijkheid, dat kan dan heel onbillijk uitpakken. Het is dan zoals het is. Waar we wel tegenaan lopen is dat we heel veel verschillende huwelijkse voorwaarden. Hoe kunnen we de vrouw dan laten meedelen in de winst? Dat kan je doen doordat ze maat is, dat ze een bepaalde vergoeding krijgt. Maar je kan ook een periodiek verrekenbeding opnemen in de huwelijkse voorwaarden, dat je elk jaar de besparingen gaat berekenen. Dat is geen kleinigheidje, want hoe gaan we dat allemaal doen? Dat laten we dan graag aan accountants over zoals bij Flynth bijvoorbeeld. Die moeten dan dan allemaal vaststellen wat de besparingen bij de een en bij de ander is. Dat wordt dan allemaal bij helfte verdeeld. Deze huwelijkse voorwaarden maken we eigenlijk niet meer, de periodieke verrekenbedingen, want ze worden toch niet nagekomen. Wat de consequentie daarvan is in geval van echtscheiding, maar ook in geval van faillissement, heb je dat niet nageleefd dan zegt de advocaat; is de verrekenbeding nagekomen? Nee, oké mooi dan zijn ze getrouwd in gemeenschap van goederen, zo rekenen we af. Zo zal een curator er ook naar kijken; is er verrekend? Nee oké dan is het gemeenschap van goederen. Dus dat is dan het verrekenbeding, maar die passen we niet meer toe.

Bep: Komt steeds minder voor, maar dat is ook de wens van de partijen.

Frits: ja maar daar is dan sturing in, je praat erover, legt de situatie uit. Wat ik wel meemaak is dat wanneer mensen het bedrijf overnemen van hun ouders en getrouwd zijn op huwelijkse voorwaarden met periodiek beding. Dat er eerst gekeken wordt of dit is nagekomen. Zo niet, dan moet je eerst zorgen dat dat met dat periodiek beding op orde komt. Dan moet je een vaststellingsovereenkomst maken. De huwelijkse voorwaarden ga je aanpassen, wijzigen in die zin dat de clause over het periodieke verrekenbeding komt te vervallen en je moet daar ook een vaststellingsovereenkomst in opnemen van tien jaar terug. Niet zo van de vrouw heeft 10.000 te vorderen of de man heeft wat te vorderen. Je moet het heel goed onderbouwen. Je gaat 10 jaar terug, dat vragen wij dan “even” aan de accountants, die moeten dan dan “even” gaan doen. Maar dat je onderbouwt van; een besparing van 2008, een besparing van 2009. Daar rolt dan een bepaalde vordering uit van de een op de ander en dat stel je dan vast, klaar. Dat is dan de vordering en die wordt dan schuldig gebleven of die wordt dan uitgekeerd of hoe dan ook, maar dan ligt dat vast. De nieuwe huwelijkse voorwaarden komen er dan achteraan en dan heb je dat gerepareerd.

Bep: Ik heb één keer beleefd dat Flynth dat mocht doen, dat partijen hier waren die er echt op gebrand waren dat het zorgvuldig werd geregeld en dat was een hele klus. Mevrouw had inkomsten gehad, meneer had winsten uit de onderneming gehad, maar de winst blijft doorgaans in het bedrijf, daar zit de knip. Uit het inkomen van de vrouw werd de huishouding betaald en dat is natuurlijk niet fair. Zo moest dat dan worden rechtgezet. Maar ja, liever niet het periodieke verrekenbeding. Soms ontkom je er niet aan, is dat wat men wil.

Christel: Ik merk ook bij collega's die ik heb gesproken dat ze zeggen dat ze een verrekening door 10 verschillende mensen laten maken, er waarschijnlijk ook 10 verschillende antwoorden uit komen. Als een advocaat er echt wat mee wilt, zou hij de verrekening zo onderuit kunnen halen.

Bep: Ja, maar dat kan niet meer als je elk jaar met zijn tweeën zorgvuldig het bedrag wat te verrekenen viel, en dus het bedrag dat de een op de andere kan vorderen, hebt vastgesteld en daar een handtekening onder hebt gezet. Dan hebben we een deal. Dat verbaast mij, men komt niet jaarlijks bij de notaris voor het periodiek verrekenbeding, maar wél bij de accountant. Die kent als het goed is de huwelijkse voorwaarden. Als notaris verbaast het ons elke keer weer dat het niet ergens in de boeken terug te vinden is, dat men niet even aandacht schenkt aan de winst, de kosten van de huishouding en dat is overgebleven en dit is de vordering. Dit kan je zo in de stukken verwerken. Mevrouw en meneer laat je ervoor tekenen, klaas is kees. Maar het gebeurt nog steeds niet. Het wachten is op het moment dat de accountant aansprakelijk wordt gesteld voor de schade bij echtscheiding.

Frits: En over wat je net zei, 10 accountants bemoeien zich ermee en er komen 10 verschillende uitslagen en de curator die schiet dat lek. Ik heb een cursus gehad van advocaten en die zeggen je kun het eigenlijk niet zo regelen, overal waren beren en problemen om het te gaan vaststellen. De conclusie van hem was; je kunt het niet regelen, zo'n vaststellingsovereenkomst. Waarvan wij dachten, het zal allemaal wel, maar als je er zorgvuldig mee om gaat en je heb gedaan wat je doen kon, en je gaat het repareren zoals ik net gezegd heb, goed gedocumenteerd, accountantsrapport erbij, nou toe maar, maak er maar wat van.

Bep: ik kan me niet voorstellen dat er een rechter is die daarvan afwijkt.

Frits: maar de gedachte is wel van; echt zorgvuldig ermee omgaan. Niet van de gedachte is er. Meer kan je niet doen. Dit is het meest haalbare, om het zo te doen.

Christel: oké, nu hebben we al redelijk veel besproken. Als agrarische ondernemers nu komen voor de huwelijkse voorwaarden, wat zijn de aspecten waar je dan het meest op let als het agrarische ondernemers betreft?

Bep: je kijkt naar de continuïteit, je kijkt naar de balans tussen man en vrouw, de een heeft een onderneming en wat heeft die ander? Wat betreft vermogen of inkomsten. Stel er is een echtscheiding, waar heeft de één en waar heeft de ander recht op. Zijn de belangen genoeg gewaarborgd? Is dat in balans? Stel boer dumpst vrouw, dan is het niet goed als de vrouw kansloos is in de wereld, er zijn misschien ook kinderen. Daar praat je over. En natuurlijk praat je over het testament. Ik was laatst nog bij een lezing, in Gieterveen voor agrariërs. Toen stelde ik nog de vraag; stel u bent op huwelijkse voorwaarden getrouwd en of de vrouw dan erft en 50 procent van de zaak zei nee! En dat is niet zo, want huwelijkse voorwaarden zegt niets over wie er erft. Het bedrijf is één miljoen waard, man en vrouw zijn op huwelijkse voorwaarden getrouwd, en de vrouw heeft niks, ervan uitgaande van geen kinderen. En meneer komt een dag na het trouwen te overlijden, dan is mevrouw de enige erfgenaam van het bedrijf. Als mevrouw dan een dag na meneer overlijdt, zit alles bij haar familie. Dus natuurlijk maak je een testament.

Frits: Maar wat je ook kan zeggen is, we maken geen huwelijkse voorwaarden, dus gemeenschap van goederen zoals die gold tot 1 januari 2018. Man heeft één miljoen, vrouw heeft niks. Man komt te overlijden, de nalatenschap is één miljoen. Hadden ze geen huwelijkse voorwaarden gehad, de vrouw heeft niks bij aanvang van het huwelijk en de man heeft een miljoen, de man overlijdt, de erfgename is nog steeds de vrouw, maar de boedel, de nalatenschap is een half miljoen. De andere half miljoen had de vrouw krachtens huwelijksgoederenrecht. Dus de huwelijkse voorwaarden bepalen niet wie de erfgenaam is, maar die bepalen wel de omvang van de boedel. Daar doe je wel wat mee, de mensen bijvoorbeeld de boer of de vrouw die een miljoen heeft. We doen nu wel altijd alsof de man de meest vermogende is, maar in dit voorbeeld zal ik het even omdraaien. De vrouw heeft een miljoen, men gaat trouwen. Uitsluiting van elke gemeenschap van goederen. Het leven gaat verder, er komen kinderen en die kinderen worden ouder enz. enz. op een gegeven moment kan je zeggen, hoe loopt het nu, ik heb alles op naam, hoe zit het met de erfbelasting, allerlei aspecten kunnen spelen. Je kunt, vroeger niet, nu wel, huwelijkse voorwaarden maken staande zonder dat je daar een rechter voor nodig hebt om het goed te keuren, vroeger was dat wel het geval. Dus je kunt eenvoudig de huwelijkse voorwaarden aan de situatie op dat moment naar de wensen van dat moment naar ingeving van allerlei motieven waaruit ook fiscale motieven, kun je de huwelijkse voorwaarden aanpassen.

Bep: en daarmee ook de erfbelasting manipuleren.

Frits: Dus als je de huwelijkse voorwaarden maakt, mensen zeggen dan vaak als dit, als dat, in de toekomst kijken is een heel moeilijk vak. Dus je maakt huwelijkse voorwaarden voor nu, als er nu wat gebeurd, hoe wil je het dan hebben? Nou zo, oké. Als dan de tijd heen gaat en er is dan een andere situatie, dan pas die huwelijkse voorwaarden maar aan. Dat is heel simpel, je hoeft niet in de toekomst te kijken. Je past dan die dingen aan, en dat kost dan een paar honderd euro, maar dan heb je de huwelijkse voorwaarden weer aangepast. Zo kan je daar praktisch inzitten.

Bep: Zo speel je met de huwelijkse voorwaarden en speel je in op de situatie van dat moment. Het is dus ook geen star ding, dat is misschien ook wel goed om te weten. De meeste ondernemers komen een aantal keer in hun leven terug op de huwelijkse voorwaarden om ze aan te passen aan de dan geldende situatie. Het is geen statisch iets ofzo.

Christel: Ik kan begrijpen dat dat het voor de niet-ondernemende partner ook makkelijker maakt om

bijvoorbeeld de eerste 10-15 jaar op koude uitsluiting gehuwd te zijn en om daarna de huwelijkse voorwaarden aan te passen naar maar gemeenschap.

Bep: huwelijkse voorwaarden wijzig je wel met beider instemming, dus als je negatief begint, denk ik dat al lopende het huwelijk, de ander niet heel erg bereid is om degene die dat wenst meer rechten te geven op dat vermogen. Het zal echt met beide instemming gewijzigd moeten worden, maar ja fiscale motieven is vaak appeltje eitje. Daar is men er snel over eens; aanpassen notaris.

Frits: maar daar wordt het vaak wel makkelijker van, als men realiseert ik kan ze aanpassen, vrouw heeft miljoen, man heeft niks. Is dat dan redelijk? Moet dat dan direct half half zijn? Dan kan je denken ik laat eerst alles even apart. Komt er dan echtscheiding, ja man krijgt niks, maar hij had ook niks. Ten aanzien van arbeid die dan verricht wordt, daarvoor kan je parallel aan de huwelijkse voorwaarden afspraken gaan maken. Dat kan je eventueel in een maatschapscontract regelen.

Bep: dat is dan vaak ook zo gegenereerd omdat de vorige generatie een veer heeft gelaten, omdat broer en zus een veer hebben gelaten. Dan beargumenteer ik dat het maatschappelijk onverantwoord is om de man zomaar te laten meedelen. Zo kan je het ook zien.

Frits: meestal zit men daar ook zo in

Bep: en continuïteit van de onderneming, ook niet onbelangrijk. Dat is maatschappelijk gezien ook een belangrijk argument.

Frits: en het is natuurlijk ook een taak dat als je de huwelijkse voorwaarden bespreekt, dat je goed erin hamert wat de consequenties van die voorwaarden zijn. Dat men dat ook echt goed snapt. Niet te snel op papier, ook in de bespreking duidelijk maken zodat men goed weet wat er staat en mocht het dan misgaan dan hebben we dat zo toen afgesproken.

Christel: Niet iedereen heeft er ook veel verstand van. Ik kan me voorstellen dat als ondernemers nu hun huwelijkse voorwaarden inlezen dat ze misschien niet alles zo opvatten zoals het er staat.

Frits: ik heb meerder ondernemers aan tafel gehad die hebben gedacht; ik heb huwelijkse voorwaarden dus het is klaar. Als er een echtscheiding komt is het bedrijf van mij, enz. Maar dat was een huwelijkse voorwaarde met periodieke verrekenbeding dat niet uitgevoerd was of dat was een huwelijkse voorwaarden op vruchten en inkomsten en die oude huwelijkse voorwaarden die nu niet meer voorkomen, kook daar nog maar soep van enz. Dus dat men een bepaald idee heeft dat helemaal niet klopt met de werkelijkheid.

Bep: en de notaris van nu wijst cliënten er op dat bij het maken van huwelijkse voorwaarden of testamenten, om daar nog regelmatig mee terug te komen. De tijd verandert hun inzichten veranderen, wetgeving veranderen.

Frits: maar accountants zijn er ook steeds meer op voorbereid, die kijken en adviseren ook laat uw notaris er eens naar kijken, moet er ook een algehele volmacht komen als u dement mocht worden. Dat de boel dan niet op slot is, dat je buiten het bewind, buiten de kantonrechter om kunt, en dat degene die delen in de winsten, dat je daar niks mee te maken hebt maar ook om de huwelijkse voorwaarden eens langs de lat te leggen.

Bep: Maar wij vinden het ook de taak van de accountant, die heeft de mensen sowieso elk jaar aan tafel. Dan hoeft je als accountant of fiscalist niet de huwelijkse voorwaarden uit je hoofd te kennen, maar ik denk wel dat het verstandig is dat vanuit die beroepsgroep ondernemers erop gewezen worden dat als die huwelijkse voorwaarden oud zijn ze naar de notaris te verwijzen. Ga er eens heen, vaak geven notarissen vrijblijvend, lees gratis, advies, kost helemaal niks, en dan weet je weer of je up to date bent. Dat is zo belangrijk.

Frits: ik had vanochtend nog iemand aan de telefoon, hij was gestuurd door de accountant. Neem even contact op met de notaris, laat even dat testament enz. even nakijken. Die dingen zijn al zo oud, kijk er eens naar.

Bep: ik mag gelukkig regelmatig lezingen geven aan accountants geven en elke keer weer als ik zo'n lezing afsluit wijs ik ze erop; mensen adviseer uw mensen om even de benen onder de tafel van de notaris te steken. Dan weet men weer hoe het allemaal zit, de accountant kan het ook allemaal niet weten, snap ik. Daar zijn andere disciplines voor, de notariaten.

Christel: Hebben jullie met accountants ook een soort van samenwerking hierover, of is het meer van je geeft een lezing en je geeft advies.

Bep: en dan komt men bij je. Zoals wij wel eens vragen hebben aan accountants, zo vragen of verwijzen accountants graag naar accountants waarvan ze weten dat ze een goede naam hebben. Maar dus niet

contractueel een samenwerking. Maar de klant zit bij dit kantoor, dan zal Flynth hem bij voorkeur ook verwijzen naar die notaris. Soms zijn dat ook notariaten waarvan de accountant denkt dat ze te licht zijn voor de zaak en dan worden zwaardere notariaten gevraagd voor bepaalde zaken. Zo kan ik geen fusie van Philips hier voor elkaar krijgen. En zo zijn sommige notarissen van huis uit meer geïnteresseerd in de agrarische sector dan andere, dat speelt ook een rol.

Christel: zouden jullie als notaris hier wel graag meer samenwerking in willen zien? Zoals bijvoorbeeld in de vorm van een bijeenkomst.

Bep: Bijeenkomsten zijn leuk en daar spelen wij ook graag op in. Als accountants ons vragen om een lezing te houden krijg je nooit een nee. We hebben ook wel eens heel actief accountants benaderd zoals in het kader van het nieuwe erfrecht; zo van er is iets veranderd, dat is belangrijk voor de praktijk, loopt u ergens tegenaan benader de notaris. Dan krijgen ze natuurlijk een folder van ons kantoor.

Frits: Zo kan er iets georganiseerd worden, bijvoorbeeld een lezing houden, dan gaan we ernaartoe. Maar niet dat we een vaste overeenkomst hebben.

Bep: Er wordt natuurlijk wel op grote schaal samengewerkt tussen de accountant en de notaris. De bedrijfsoverdracht vind bij de notaris plaats en dan heb je vooraf overleg met elkaar. En zo komt dat regelmatig voor. En als een boer hier komt voor huwelijkse voorwaarden wordt standaard gevraagd naar wie is jouw accountant, jouw adviseur. Dan vinden wij het verstandig en prettig om te weten dat de huwelijkse voorwaarden die we maken bekend zijn en gedragen worden door de accountant. Flynth heeft ook fiscalisten, dan is het toch fijn om even te sparren over de inhoud van de huwelijkse voorwaarden van die cliënt. En dan heb je een goed product. Ik wil het niet beter weten dan de fiscalist en de fiscalist weet het niet beter dan ik, maar samen kom je tot een beter resultaat. Dat is wat ik zelf in mijn praktijk heel graag doe. Er zijn notarissen die het beter weten dan de fiscalist, tja, dan loopt dat toch ergens vaak wat stroef. Dat is naar, cliënten worden daar ook wat onzeker van. Als ik voorwaarden maak en de fiscalist vind daar uiteindelijk toch wat van, dan wordt de klant onzeker. Had het toch niet beter zuss of zo gekund? Misschien was dat zo, misschien niet. Maar ondertussen ontstaat er wrijving. Dus overleg is belangrijk. Bij ondernemers doe ik dat altijd, ik vraag altijd de klant om toestemming of ik even mag overleggen met de accountant.

Frits: Of als men met bepaalde zaken jou opdracht geeft om iets te doen, de boer wil de bv in, dat gaat vrijwel altijd via de accountant. Maar er zijn ook ondernemers bijvoorbeeld van een eenmanszaak die even willen overgaan in een bv. Dan is er altijd een terugkoppeling naar de accountant, laat die mij de opdracht geven, dan weet ik zeker dat hij ermee gepraat heeft. Ik heb helemaal geen inzicht in dat hele gebeuren met die persoon. Dat moet altijd via de boekhouder of accountant lopen.

Christel: ja anders heb je er geen goed gevoel bij

Frits: anders heb je er geen goed gevoel bij

Bep: je weet helemaal niet wat je doet, misschien was het wel helemaal niet verstandig, en misschien moest er wel veel meer gebeuren dan alleen een bv, dat weet je niet.

Christel: Wat dat betreft is er wel een samenwerking, maar niet structureel

Bep: niet vast. Ons kent ons. We komen je een keer tegen. Gaat gebeuren.

Christel: Zit er ook veel verschil tussen agrarische ondernemers en andere ondernemers?

Bep: het is er is bij agrarische ondernemers per definitie een enorme stille reserve. Zo goed als altijd. En daar houd je in voorkomend geval ook rekening mee bij huwelijkse voorwaarden. Dus als we het hebben bijvoorbeeld over iets heel dufs; kosten van de huishouding. De wet zegt; het wordt betaald uit het inkomen. Nu ga ik bijvoorbeeld melkquotum verkopen, dat is in de ogen van het publiek kapitaal en niet inkomen. Per definitie wordt betreft inkomen aangehaakt bij de inkomstenbelasting. Dus dat zal meegenomen worden bij de verdeling van de kosten van de huishouding. Daar maak je dan een apart epistel voor in de huwelijkse voorwaarden. Daar begin je al mee. Je bent je bij boeren vaak veel meer bewust, veel meer dan bij andere ondernemers, van het begrip inkomen. Sommige andere sectoren hebben dit ook, maar met name bij de agrarische sector. Daar schenk je dan extra aandacht aan, meer dan bij andere ondernemers.

Frits: je hebt ook dat bij een landbouwer de nadruk minder ligt op het risico van een faillissement. Bij het vermogen moet gescheiden blijven. Je maakt een huwelijkse voorwaarden inhoudende met koude uitsluiting, dus alles apart. Als je nou een ondernemer hebt, iemand die start het bedrijf, op zich zit daar nog geen kapitaal

in, maar denkt wat als ik failliet ga, wat zijn de aansprakelijkheden, dan wil ik niet dat mijn vrouw hierin wordt meegetrokken. Dan heb je huwelijkse voorwaarden met uitsluiting van gemeenschap van goederen. Maar zeggen de mensen dat als ik geen ondernemer was, ik werkte in loondienst en ik heb geen enkel risico, dan zou ik de huwelijkse voorwaarden niet maken. Dan vind ik dat we alles samen moeten hebben. Dan zou je zeggen een huwelijkse voorwaarden met uitsluiting van gemeenschap van goederen, maar niet met periodiek verrekenbeding maar een finaal verrekenbeding, inhoudende dat in geval van overlijden en in geval van echtscheiding rekenen wij in onderlinge verhoudingen af alsof wij in gemeenschap van goederen waren getrouwd. Zulke huwelijkse voorwaarden zal je bij een boer niet gauw gaan maken. Om het kapitaal dat dan goed blijft. Bij de ondernemer die start in het huwelijk, die bouwen samen wat op. Bij een boer is dat er vaak al. **Bep:** een notariskantoor is niet een groot kapitaal, het staat er wel, maar in verhouding tot wat boeren hebben, stelt dit niks voor. Hier heb je het vooral over verdeling inkomen. Maar bij boeren is het inkomen in verhouding van het kapitaal.

Frits: bij een boer ga je er anders mee om, met die verstandhouding zoals ik dat net zei, dan kan het best met 10 jaar zijn; we gaan ze nu aanpassen die huwelijkse voorwaarden. Dat ga je dan wel bekijken.

Bep: die kans is ook groot

Christel: Dan vergelijk je het meer met kleinere bedrijven.

Bep: Het is de verhouding kapitaal/inkomen, wat maakt dat het bij de agrarische wereld anders is.

Frits: het kan best zijn dat iemand met een groot bedrijf er ook zo in zit, ieder heeft zijn eigen verhaal.

Bep: een varkenshouderij bijvoorbeeld, die heeft schuren. Maar in kapitaal gerekend zijn die vaak niet een zo heel kostbaar, dat is dan weer heel wat anders. Die heeft bijvoorbeeld geen grond.

Frits: maar er is iemand die bijvoorbeeld met een metsel of timmerbedrijf begint, daar ligt dat dus echt anders. Daar is het veel sneller van bij huwelijk in algehele gemeenschap van goederen.

Bep: en zo zie je maar dat kapitaal, inkomsten dat die verhoudingen heel belangrijk zijn in waar het accent komt te liggen in de huwelijkse voorwaarden. Dus het heeft niks te maken met, wat het grotere publiek denkt, notaris druk even op die knop; huh moet dat zo veel geld kosten? Nee, de huwelijkse voorwaarden kosten niet, maar de gesprekken, de advisering eromheen.

Frits: de tijd die erin zit. Je kunt een testament hebben van een kantje waar je tijden mee bent bezig geweest, en met de huwelijkse voorwaarden is dat net zo. Je houdt de tijd bij, en de tijd bepaalt wat het gaat kosten, dat kan je ook uitleggen in de bespreking; dat moeten we doen, we hebben overleg gehad met de accountant, noem maar op. Uiteindelijk komt er uit waar ben jij gebaat is. Jij zegt ook wel eens, een notaris kost geen geld, maar een notaris levert geld op. In dit soort gesprekken kan dat inderdaad.

Bep: wij kunnen met vrij eenvoudige testaments heel veel geld voor iemand besparen, erfbelasting enz.. Je gaf net al een voorbeeld; meneer heeft een miljoen, de vrouw niks. Meneer wil dat het naar mevrouw gaat. Getrouwd op huwelijkse voorwaarde. Dus vrouw erft een miljoen. 6 ton afgerond is vrij van belasting, 4 ton dus met erfbelasting 10-20%, 50.000 euro incl. successierecht. Maken we huwelijkse voorwaarden, we doen alsof het half – half is, dan heeft mevrouw al een half miljoen, en ze erft van haar man een half miljoen, fiscaal allemaal verantwoord, vrijstelling 6 ton, niks verschuldigd, 50.000 bespaard. En dat kostte dan enkel een kleine aanpassing in het huwelijksvermogensrecht.

Mensen beginnen al met een vooringenomenheid; de notaris is duur. Maar zonder de notaris is het leven duur, en daar kan ik wel een dag over praten. Stel je hebt een verkeerd opgesteld testament, jij gaat het bedrijf overnemen, komt in de maatschap bij je ouders, stel de ouders vallen beide om en jij moet het bedrijf overnemen, bij een verkeerd testament ga je afrekenen tegen 20% over het hele bedrijf. Met een goed testament zo goed als geen heffing, dat maakt uit. Dan maakt het niet zo veel uit wat het testament kost denk ik.

Frits: met een bepaalde clause in het testamant kan je de nalatenschap gaan afhandelen op basis van de waarde dat voortvloeit uit het maatschapscontract. Dat is het voordeel daarvan.

Bep: erger nog, dan gaat het eerst nog na de vrouw, en daarna naar de zoon en betaal je twee keer de heffing. Nu gaat dit niet over de huwelijkse voorwaarden, maar in het gesprek over de huwelijkse voorwaarden is de bespreking over de testaments onontbeerlijk. Als ik voor een boer sta die huwelijkse voorwaarden wil bespreken, ben ik een notaris van niks als ik niet ook de testaments ga bespreken.

Frits: eigenlijk is het wel zo dat boeren heel vaak bij de notaris komen, in verhouding komen boeren hier veel, één boer maar ook de boeren. Ook over transacties, maar het gaat wel over iets dat gewoon goed geregeld moet worden. Een boer zonder testament is echt is echt een uitzondering.

Bep: om in de agrarische spreektaal te blijven; die gaat de bietenbrug op, fiscaal. Als je geen testament hebt of die zaken niet goed geregeld hebt.

Christel: jullie vinden dat het onder boeren wel goed bekend is..

Bep: dat denk ik wel

Frits: landbouworganisaties enz., je hebt lezingen..

Bep: ik heb in een maand al twee keer een lezing gegeven voor de LTO, jongens vinden het ook wel fijn om even een lezing bij te wonen, en een dag later zitten ze weer op hun eigen kantoor om hun eigen situatie even tegen het licht te houden. Ik zat zelf nog even te kijken op internet, maar ook de boerderij, boerenbusiness, noem maar op, schenken er ook wel aandacht aan, dus ik denk dat een boer zich er ook wel van bewust is. Zij het dat als het in een tijdschrift staat, oja, en we gaan weer verder op de orde van de dag. Dan wordt het even gelezen en we gaan weer verder. Maar als de accountant zegt; u moet een afspraak maken met de notaris, dan komt hij veel harder binnen.

Christel: komt het dan vaker van de kant van de boer of de kant van de partner?

Bep: Dat wisselt, ik denk niet dat je zo algemeen kan stellen. Het is maar net wie het meeste belang heeft. De vrouw zit hier ook wel graag aan tafel, want die voelt zich vaak ook wel een beetje onzeker. Als het dan zo is, boer dumpst vrouw, wat heb ik dan nog? Die angst maakt wel dat de partner ook graag de zaken geregeld heeft.

Frits: Daarom is het ook goed om met man en vrouw daar samen over te praten.

Bep: daar moet je als notaris dan ook weer balans in zien te krijgen, wat er ook gebeurt is dat een voorgenomen huwelijk niet door gaat.

Christel: ik kan me voorstellen dat als je net een paar jaar bij je partner bent en er is niet zo'n goede band met de schoonouders, dat hun er erg op gehamerd zijn van koude uitsluiting, maar die partner dan denkt van nou ik durf niet voor mezelf opkomen. Dan zullen jullie dat voor de partner ook moeten doen.

Bep: uiteraard, wij moeten de consequenties van de huwelijkse voorwaarden voor beide partijen inzichtelijk maken. Dan gaan we niet alleen op de stoel van de ondernemer zitten, nee mevrouw, als u de huwelijkse voorwaarden tekent dan betekent dat dat dat en dat. Dat maken we inzichtelijk en schrijven we op. Anders loopt de notaris risico.

Frits: waarom moet je dat willen

Bep: Dat moet je wel in balans houden. Daarom is de notaris er. We noemen het ook wel eens compenserende partijdigheid. Je moet soms wel eens wat meer opkomende voor de onwetende partner van de boer, daar moet je zelf als notaris, dat moet vooral voor de tuchtrecht met name, misschien zelfs meer aandacht aan schenken, niet dat die gelijk krijgt, maar voor uitleg. De kennis moet wel gelijk zijn en dat maakt dat het wel eens gecompenseerd moet worden. Het is fingerspitzengefühl. Je loopt op eieren.

Christel: Komen jullie wel eens problemen tegen met mensen die eerst huwelijkse voorwaarden hebben opgesteld en daarna denken van nee dit is niet wat wij willen? Dan past men dat gewoon aan.

Frits: als men er samen uit komt, want als je aanpast zonder beide medewerking, dan is het gedane zaken nemen geen keer. Dat komt voor natuurlijk, dat men het wil aanpassen.

Bep: maar als de een wilt wijzigen en de ander niet, dan leggen wij het dossier echtscheiding ook wel eens aan haha. Dan is er natuurlijk iets aan de hand.

Christel: hebben jullie in de praktijk aan de praktische kant nog veranderingen gezien naar aanleiding van de wijziging in het huwelijksvermogensrecht?

Bep: eigenlijk voor deze tak van sport nog niet eens zo zeer, wijzigingen in de huwelijksvermogensrecht zit voor de onderneming in de marge, alles wat je had blijft privé, dus de boer die de onderneming had blijft privé. Alles wat tijdens het huwelijk erbij komt aan baten en schulden blijft gescheiden, dat is wat men in 90% van de gevallen toch al wil. Dus je zit toch al met de mensen aan tafel. Het inkomstenbegrip van de wet, wat is dat, dat moet ook nader gespecificeerd worden. De erfproblematiek wil je ook geregeld hebben, ook als je gescheiden vermogens hebt. Dus ja voor de inhoud van de huwelijkse voorwaarden is er niet eens zo veel gewijzigd. We hebben er wel eens naar gekeken van zelf in de programma's en bestandjes. Dus dat valt mee. Maar wat wel

bloedlink is is hoe de media ermee omgaat. Die roept nu in kranten; niet meer naar de notaris, het is allemaal bij de wet geregeld. En dat rust op een ernstig misverstand en zie daar maar eens als notaris doorheen te komen.

Frits: er worden ook 30% minder huwelijkse voorwaarden gepasseerd, waar komt dat door? Dat komt misschien wel door dat mensen denken het is allemaal klaar, al geregeld.

Bep: en dat zag je op een moment ook bij het nieuwe erfrecht, toen werd ook gezegd dat we voor de testamenten voor de langstlevende niet meer naar de notaris hoeven. Dat heeft ook maar even geduurd voordat men wist dat je toch naar de notaris moest. Dus sinds het nieuwe erfrecht zijn er nog nooit zo veel testamenten gepasseerd als daarvoor. En zo zal het waarschijnlijk ook gaan bij het nieuwe huwelijksgoederenrecht, alleen moet dat nog landen. Het is jammer dat journalisten zonder enige kennis van zaken dit soort dingen publiceren.

Frits: het is er met de nieuwe huwelijkse voorwaarden niet duidelijker op geworden en misschien voor een doorsnee gezin wel een voordeel oplevert. Maar dus niet duidelijker geworden, en als hier dan een paar komt proberen we toch die duidelijkheid weer te geven. Geen open einden en niet dat je tegen onvoorziene gevolgen aanloopt.

Bep: maar hoe erg is dat, wetgever verandert wat, publiek denkt oh ik heb het geregeld, en op het moment suprême blijkt dat het heel anders is dan je dacht. Wat wij al wel niet horen van oh ik dacht dat het zus of zo was. Nooit is een keer de notaris gebeld, ik kom dat nog regelmatig tegen.

Frits: of een keer op een verjaardag ofzo, ik dacht sus of zo, maar het is altijd anders. Je kunt er heel weinig mee.

Bep: Ik heb altijd wel het gevoel dat het hier in de regio serieus wordt genomen, maar niet altijd serieus genoeg. Mensen zijn altijd toch wel blij dat ze even langs zijn gekomen. Dan weet men weer hoe het zit. Dan wordt hun eigen situatie uitgelegd, van piet is de situatie net weer anders dan die van jan. Bij het eerste gesprek begin je dan direct al met een hele lijst vragen op die boer af te vuren en daarna kom je pas ter zake. Dan heb je als notaris al voorgesorteerd.

Christel: Ik denk dat we dan alle dingen die in eerste instantie belangrijk zijn voor mij hebben besproken.

Frits: die hele woordenbrij moet je dan gaan samenvoegen en gaan ordenen.

Bep: ik heb op het internet gekeken, even googelen en je hebt al best veel informatie. Dit is dan toch wel hoe het nationaal eraan toe gaat. En de uiteindelijke uitwerking kan je dan toch niet op het internet kwijt. Maar zo heb je de highlights wel te pakken.

Christel: het is alleen zo dat de openbare artikels vaak het zelfde verhaal heeft. Artikels als uit het agrarisch recht hebben dan bijvoorbeeld meer diepgang.

Bep: ja tuurlijk, dan zie je de excessen ook, de uitspraak die uiteindelijk soms ook wel in afwijking van de huwelijkse voorwaarde en met beroep op de redelijkheid en billijkheid worden gedaan. Dan weet je ook waar de balans is. Het is ook niet altijd duidelijk wat beide partijen willen. We hebben 20 jaar geleden huwelijkse voorwaarden gemaakt, in afwijking daarvan geleefd, kan je dan net doen alsof je 20 jaar geleden een afspraak was? Kan je op basis daarvan een uitspraak doen? Ik ben gelukkig geen rechter, maar dat is voor jouw beroepsgroep heel belangrijk, dat je mensen daar wel bewust van maakt. En dat maakt die wetenschappelijke tijdschriften voor het maken van een scriptie ook van belang.

Christel: het komt er dus op neer dat het voor accountants in het advies van belang is om niet alleen bij aangaan van het huwelijk, maar ook tijdens van belang is om er naar te kijken.

Bep: van allergrootste belang, wij zien de klanten niet zo regelmatig. En als we het hebben over grondtransactie, dan komt verkoper a met koper b en als verkoper toevallig 10 jaar geleden huwelijkse voorwaarden heeft gemaakt op dit kantoor, dan ben je daar dan niet mee bezig.

Christel: en er zit iemand anders aan tafel die er niks mee te maken heeft.

Bep: precies en de financiële wereld ziet deze mensen in het kader van een jaarrekening elk jaar.

Christel: Dat is duidelijk verder, hebben jullie verder nog punten die belangrijk kunnen zijn?

Frits: ik heb alles wat ik wilde zeggen wel uitgesproken.

Bep: en als je ons nog een keer nodig hebt dan sta je vrij om nog eens beroep op ons te doen.

Bijlage 14 Interview Accountant Mazars

(Dhr. M. Kluijtmans (Marcel), Accountant bij Mazars)

NB: Dit interview is opgenomen. Het gesprek is in spreektaal uitgewerkt.

Christel: Zou u eerst kunnen omschrijven wat volgens jou de aspecten zijn in het huwelijksvermogensrecht wat nou echt belangrijk is voor agrariërs, waarin agrariërs zich onderscheiden.

Marcel: Zich onderscheiden ten opzichte van MKB dan?

Christel: Eigenlijk een beetje allebei, van particulier en van andere ondernemers.

Marcel: Kijk het grootste onderscheid ligt het hem voornamelijk in het vermogensbeslag ten opzicht van de particulier. Particulier die alleen maar een huis heeft, een spaarrekeningetje van een keer €10.000-€20.000 dat is wat minder spannend om zo te zeggen de consequenties van wat mensen bijvoorbeeld met elkaar aangaan, ze zijn of in gemeenschap van goederen getrouwd of juist op huwelijkse voorwaarden, maar ze hebben zich er nooit naar geleefd, dan kunnen de consequenties vele malen groter zijn dan bij een particulier. Dat een partner zo met de helft van het bedrijfsvermogen er vandoor kan gaan en dat daardoor op een gegeven moment de boerderij niet levensvatbaar is voor hun zoon of dochter die verder wil gaan. Kijk wij gaan bij ons op kantoor er op een zodanige manier mee om, we hebben natuurlijk heel veel klanten die in feite op huwelijkse voorwaarden getrouwd zijn, we zeggen ook heel vaak tegen klanten van: niet trouwen is het beste, om juist het vermogen, laten we even traditioneel bedenken, dus de zoon, de man neemt het bedrijf over en als hij met zijn vriendin gewoon verder blijft samenwonen en voor de rest niks geregeld heeft dan en ze gaan uit mekaar dan blijft in feite de boedel van de man veilig en het bedrijfsvermogen blijft ook bij hem, dus trouwen is eigenlijk het meeste gevaarlijke juridisch gezien wat je kunt gaan doen, klinkt heel gek, uit liefde ga je bij mekaar en juridisch gezien is dat het meest gevaarlijke wat je kunt doen. Kijk en want ik heb ook een paar klanten die zijn om die reden ook niet met elkaar getrouwd. Kijk en je zult op een gegeven moment dan wel weer ook weer, want het is natuurlijk ook niet alleen maar huwelijksvermogensrecht, en een andere stap is dan ook weer hoe ga je het testament inkleuren. Als je niks geregeld hebt op dat vlak en je zou te komen overlijden dan kan de partner op een gegeven moment achter blijven ook al zijn er kinderen dan gaat alles naar de kinderen heen en de partner heeft geen poot om op te staan. Dus eigenlijk moet je ook niet alleen, hoe je getrouwd bent en de testamenten die moeten eigenlijk op elkaar worden afgestemd. In de agrarische sector heb je natuurlijk te maken met heel veel vermogen. In de jaren '80/'90 zeg maar tot 2005 beetje nat vingerwerk dan had je heel huwelijkse voorwaarden met een jaarlijks verrekbeding, dat heb je waarschijnlijk zelf ook wel is gelezen. Periodieke verrekeningen...? Wat gebeurde er meestal, mensen gaan trouwen, gaan naar de notaris heen, huwelijkse voorwaarden, denken alles geregeld te hebben. En ooit gaan mensen een keer scheiden, nooit verrekend, op een gegeven moment wordt door de rechter uitgemaakt als je je periodieke verrekening in feite nooit hebt uitgevoerd, ja dan heb je gewoon gedaan alsof je in gemeenschap van goederen getrouwd bent, dus in feit gewoon 50/50. Kijk en dan heb je dat je met alle huwelijkse voorwaarden uit de jaren '80/'90, laat ik het zo zeggen, bij al die mensen die op huwelijkse voorwaarden trouwen, worden ze maar bij 1 stel daadwerkelijk uitgewerkt. Die worden nooit uitgewerkt, maar dan zit je wel met name als accountant althans boekhouder wel met je verantwoordelijkheid richting de klant, van hé je moet de klant er op gaan wijzen, als jij jaarlijks niet gaat verrekenen dat dan op een gegeven moment de consequentie kan zijn, ga je scheiden, dat de partner op een gegeven moment als je niet tot een overeenstemming komt en de partner op een gegeven moment recht heeft op de helft van de boedel. En dat is bij klanten, dat doen we niet bij alle klanten moet ik ook heel eerlijk in zijn, maar bij heel wat klanten leggen we dat ook vast in een brief, dan sturen we de klant: van oké, u bent op huwelijkse voorwaarden getrouwd, u heeft een periodiek verrekenbeding in uw huwelijkse voorwaarden, moeten wij het gaan verrekenen, want dat kost de klant ook weer geld hè. Deze brief wordt elk jaar bij het maken van de jaarrekening opnieuw verzonden.

Christel: Dus ja of nee

Marcel: Ja hoe moeten we dat gaan doen. We hebben daar een aparte opdrachtbevestiging voor en dan moet de klant €400/€500/€600 ... voor betalen, is niks, want de eerste keer.... De ene huwelijkse voorwaarden zijn anders dan van weer een andere boer. Dus hoe hebben ze bepaalde begrippen in hun huwelijkse voorwaarden

gedefinieerd en dat houdt eigenlijk in dat je de eerste keer daar heel veel tijd in moet stoppen en jaarlijks de getallen op een rij moet zetten. Dat je, ben even mijn verhaallijn kwijt, dat wij klanten in feite een brief sturen: moeten wij u verrekenen, zo ja dan gaan we het verrekenen, maar de meeste klanten die geven aan: hoeveel kost mij dat? → €500/€600, laat dan maar zitten. Kun ze een vakje op de brief aankruisen: wij zien af van verrekenen en wij weten wat de consequenties daarvan zijn. Kijk en op zo'n manier hebben wij dat in feite geregeld, want uiteindelijk bepaalt de klant of er verrekent gaat worden, niet wij. Kijk en op het moment dat de klant zegt het hoeft niet verrekent te worden, dan willen wij wel graag een handtekening van de klant hebben, want stel dat ze alsnog over 3/4 jaar uit mekaar gaan, ja dan kunnen wij op een gegeven moment zeggen wij hebben wel onze zorgplicht als beroepsgroep aangesproken op onze zorgplicht zijn wij in feite minder of niet aansprakelijk en op zo'n manier worden gaan wij daar in feite met de oude? huwelijkse voorwaarden om. Bij sommige klanten hebben ook wel eens een keertje gezegd: weet je wat het is wij willen onze huwelijkse voorwaarden actualiseren → afgelopen 20 jaar zijn niet verrekend, als we nu alsnog uit elkaar gaan, want je kunt ook nog na die tijd uit elkaar gaan, voor de eerste 20 jaar pakken we gewoon €10.000 per jaar, dus als we uit elkaar gaan dan krijgt de vrouw gewoon €200.000 euro mee voor die eerste 20 jaar en vanaf nu gaan we wel elk jaar verrekenen, dat kan ook. Dus ga je je huwelijkse voorwaarden actualiseren en de geschiedenis laat je zitten en doen we eventjes natte vingerwerk → €10.000 per jaar.

Christel: Je herstelt het dan een klein beetje

Marcel: Ja je het herstelt dan een beetje. Omdat de rechter een keer in het verleden heeft uitgemaakt bij niet verrekenen van een periodieke verrekening doe je alsof je in gemeenschap van goederen bent getrouwd met andere woorden, je moet 50/50 delen, is eigenlijk gevoelsmatig dat sinds 2005 eigenlijk geen periodieke verrekening in staat. Dus als mensen nadien zijn gaan trouwen staat er wel gewoon een bepaalde overeenkomst, maar er wordt niet verrekend en mochten we bij scheiden uit elkaar gaan door middel van een X bedrag, maar niet middels die periodieke verrekening zodat het boerderijvermogen, wat in sommige gevallen wel van 1 tot 3/4 miljoen euro waard kan zijn, dat dat in feite volledige bij de man blijft. En zo steek ik er vaak ook in, het liefste niet trouwen juridisch gezien, gaan ze wel trouwen dat ze dan in feite naar de notaris heen gaan → periodieke verrekening per definitie niet wel een finaal verrekening en finaal verrekening voor scheiden en een finaal verrekening voor overlijden, zodat je in feite weer gebruikt kunt maken van finaal verrekening bij overlijden, we doen toch alsof we in gemeenschap van goederen getrouwd zijn als 50/50 voor de successie dus dat zijn dan ook weer de fiscale trucjes die toegepast worden. Dus het periodieke verrekening adviseren wij ook niet meer zo als dat in de jaren '80/'90 eigenlijk standaard was, maarja je bent ingehaald door de jurisprudentie dus op zo'n manier gaan wij daar tegenwoordig mee om. Dat we gewoon zeggen finaal verrekening goed, periodiek verrekening niet, we hoeven dan niet met de klant in discussie, het kost de klant geen geld en het bedrijfsvermogen heb je dan toch bij de zoon of man zitten, mocht je uit elkaar gaan, de partner mag dan wel wat geld meekrijgen, want je hebt wel je verantwoordelijkheid richting je ex-partner om dat zo te zeggen, maar niet dat heel het bedrijfsvermogen er aangaat.

Christel: Dan zit je wel vrij/heel erg op de stoel van de ondernemer, die schakelt dan ook eigenlijk de accountant in, in principe, maar kijk dan zou je, stel je verrekent niet/je hebt geen periodieke verrekening dan is de medewerkingsvergoeding wel heel belangrijk, want die moet je dan wel doen, want je moet toch wel iets doen om die partner of die nou wel of niet direct in het bedrijf heeft meegewerkt of dat die juist voor de kinderen zorgt, dan moet je alsnog wel wat verrekenen.

Marcel: We gaan het niet jaarlijks verrekenen, wel een X bedrag, want inderdaad traditioneel gezien de vrouw doet nog steeds het meeste in het huishouden en als de kinderen komen dan gaat de vrouw wel parttime werken, de vrouw gaat uiteindelijk wel wat minder werken dan de man en daar moet je wel wat voor disconteren en daar moet je in die huwelijkse voorwaarden over gaan nadenken en dat je dan alsnog zegt bij het finaal verrekening dan er dan alsnog een berekening gemaakt gaat worden, je kunt het natuurlijk zo vrij mogelijk als dat je zelf wilt, dat je alsnog zegt we gaan de inkomens vanaf zoveel jaar op papier zetten en de vrouw krijgt alsnog €10.000 per jaar als vergoeding voor toch het meewerken hetzij in de huishouding of omdat zij in feite minder is gaan werken vanwege de kinderen en de man in feite via zijn bedrijf wel heeft gewerkt en juist vermogen heeft opgebouwd, want indirect, daar geef ik je gelijk aan, wordt er voor de vrouw, die doet het gezin en de man gaat daardoor meer inkomen/vermogen genereren en bij scheiden heeft zij daar dan geen

recht op. Daarvoor moet je inderdaad wat voor regelen in de huwelijkse voorwaarden, dus net zei ik geen periodiek verrekening met name om het ondernemingsvermogen er buiten te laten bij zo'n scheiding, maar ik geef je er wel gelijk in je moet ook naar de partner kijken dat die in feite niet berooid achter blijft wanneer ze toch uit elkaar gaan. We wel paar keer een scheidingsgeval gehad bij een ondernemer ook al was het niet periodiek verrekend dus de vrouw had in feite de helft van de boerderij mee kunnen nemen, toch zie je dat niet altijd gebeuren, omdat ze dan vaak ook haar eigen zoon gaat dwarszitten

Christel: Je hoort dan ook vaak wel dat, kijk een scheiding moet natuurlijk zo snel mogelijk rond zijn als het ware als het echt zo ver is, via mediation wordt dan meestal, dan is het doel eigenlijk wel zorgen dat de niet-ondernemende partner een huis krijgt, dat die verder kan en klaar. Eigenlijk wel ja.

Marcel: Je zit in de agrarische.... Mijn collega Rob heeft een keer een scheiding gehad en daar zijn op een gegeven moment, is alsnog een opstelling gemaakt van iets van 10 of 15 jaar. Ja als je uit elkaar gaat kun je zeggen doe mij de helft van de boerderij maar, maar je kunt ook alsnog zeggen nou we doen alsnog, oké we hebben niet jaarlijks periodieke verrekend, maar we pakken alsnog die hele historie van de afgelopen 15 jaar dat we getrouwd zijn, oké de hele historie ga je na, je gaat van die 15 jaar ga je alles verrekenen en tegenwoordig is dat wat makkelijker met de digitale wereld, maar dat was vroeger wel wat minder. En dan ga je op bepaalde aannames, de vrouw heeft dan inkomen, de man heeft dan inkomen en dan ga je op een gegeven moment kijken hoe je dan uit kunt.

Christel: Merken jullie dan eigenlijk niet dat, zeker zo, dat het heel moeilijk is om vast te stellen hoeveel de ene van de andere vergoed krijgt, want het is wel echt, dat zeggen ze bij Flynth ook wel je kan als er 10 mensen een verrekening gaan maken, dan komen er 10 verschillende antwoorden uit.

Marcel: Ja dat klopt.

Christel: Ja ben je dan zeker, ja hoe ga je daar dan mee om?

Marcel: Ik moet ook wel zeggen, de meeste klanten tekenen af en de jongere generatie heeft geen periodieke verrekening meer. ... Ten Cate Huizing had een brief wil je wel of wil je niet verrekenen, niet verrekenen deze brief ondertekenen en terugsturen zodat wij kunnen aantonen dat je daar op gewezen bent, de brief naar de klant wordt iets anders geformuleerd, want ja elke huwelijkse voorwaarden is weer anders en hoe interpreteer je dat daar zit ook soms een bepaalde subjectief in → wat is inkomen? Zorgtoeslag is dat inkomen? Belastingteruggave is dat inkomen? Dat ligt er helemaal aan hoe je dat hebt gedefinieerd in jouw akte en als je alle klanten bij één notaris hebt zal die notaris al die definities bij al die huwelijkse voorwaarden wel hetzelfde hebben. De ene notaris heeft weer een andere definitie dan een andere notaris. Wat hebben ze daar mee bedoeld. Je hebt dus altijd een subjectieve interpretatie daarin en dat is af en toe het lastige. Er zijn in Nederland wel eens procedures geweest, dat ook al is er elk jaar periodieke verrekening geweest en hebben de man en de vrouw allebei de handtekening er onder gezet, uiteindelijk is er één van die twee niet mee eens, dat ze degene die de periodieke verrekening heeft opgesteld, de boekhouder, die aansprakelijk gaan stellen dat hij verkeerd verrekend heeft, ja want dat en dat moet je zo interpreteren. En dan was het bij die ene scheiding handje klap en kwam er uiteindelijk uit dat vrouw inkomen had verzwegen, en in een keer een rekening in Duitsland had staan en toen was het op een gegeven moment heel makkelijk af dealen, hup €50.000 vrouw of moeten we de hele beerput los gaan trekken van wat heb je nog meer. Die vrouw heeft toen uiteindelijk voor haar geld gekozen. We hebben ook weleens een situatie gehad dat op een gegeven moment de moeder zegt ook al heb ik, we zijn getrouwd op huwelijkse voorwaarden, op het moment van trouwen staan mensen er bij stil, elk jaar kosten maken voor dat onding, ik weet nog niet eens waar ik voor teken, dat wil men ook niet, en dat ding komt pas weer uit de kast op het moment dat ze gaan scheiden en dat partner de helft van het bedrijf, en ja mijn zoon zit ook in Dronten, ja dan kan ik wel de helft van de boerderij wegdoen, maar dan kan hij niet verder met de boerderij en dan wordt het inderdaad huppakee wordt er toch gedeald misschien een keer 1,5/2 ton, een woonhuis en dan een jaarlijks bedrag, want als je uit elkaar gaat, hoeveel recht op vermogen heb je en daarnaast heb je ook nog je alimentatie verplichting en dat is uiteindelijk is dat gewoon mediation traject via dat uit te komen.

Christel: Ja hebben jullie die hier intern? Hebben jullie een vaste mediator?

Marcel: Nee, ho ik zeg wel nee Hebben we die niet...

Christel: wel?

Marcel: Ik zou het zo niet eens weten. Ik zou het niet weten op dit moment.

Christel: En juristen dan?

Marcel: Ja, juristen wel. We hebben gewoon een speciale afdeling, we werken ook samen met een advocatenkantoor geloof ik, en we hebben ook met name in Rotterdam zit ook een bureau vaktechnisch BTW specialisten, dat was ook een nadeel van Ten Cate, want die had geen echte BTW specialist of een specialist overdrachtsbelasting en nu hebben we die wel. Juristen hebben wij ook.

Christel: Maar als je nu een nieuwe klant krijgt of een klant van jou gaat trouwen, dan laat je wel de jurist ernaar kijken? Of alleen op verzoek van de klant?

Marcel: Als de klant op een gegeven moment denkt, hé Marcel hoe denk je erover, ik ben zelf ook getrouwd dus ik weet hoe het voelt, maar juridisch maak ik er dan een grapje van je kunt het beter niet doen, maar als je het doet, ik vind wel dat partner goed moet achterblijven op het moment dat je eventueel uit elkaar gaat, maar vanwege het beschermen van het ondernemingsvermogen, geen periodieke verrekenbeding, omdat je anders weer met die 50/50 verdeling zit, omdat je niet verrekend hebt en de rest laat ik aan de notaris over, want de notaris, wij hebben wel juristen in dienst, maar ook het juridisch burgerlijk wetboek is ook heel erg breed, ook de notaris heeft een heel erg breed vakgebied en met name bij de wat grote notariskantoren, we hebben bij ons in Denekamp VWZ zitten die valt onder Netwerknotarissen, hier in Enschede zit Kienhuis-Hoving en daar heb je notarissen die doet alleen maar onroerend goed transacties andere alleen maar schenking/familierecht, weer een ander alleen maar burgerlijk wetboek handelsondernemingen of handelsovereenkomsten. En die zijn vaak meer specialistischer dan een algemene jurist die hier bij ons op kantoor werkt. Dus wij hebben het er wel met de klant over, alleen ik doe zelf de beoordeling niet en die laat ik ook niet intern doen. Dus dat laat ik echt puur aan de notaris over. De notaris is daar meer gespecialiseerd in dan wij. Wij zeggen wel uit ervaring, mocht je na 20 jaar uit elkaar gaan, heel formeel heeft de vrouw dan wel recht op de helft, maarja dan zit ze wel haar eigen kinderen dwars en dat zal ook niet vaak gebeuren. Vaak wordt de soep heter opgediend dan hij gegeten wordt. Maarja, ik kan dat ook niet garanderen, dus zorg in overleg met de notaris ervoor dat het ondernemingsvermogen 100% beschermd blijft. Op die manier moet je de huwelijksvoorwaarden insteken en dan ook zo praktisch mogelijk. Je kunt dan ook nog zeggen de arbeidsinkomen dat een vrouw anders misloopt omdat er kinderen zijn gekomen, doe dan 10-15 duizend euro per jaar. Als vergoeding voor het meewerken in de onderneming.

Christel: Dat is eigenlijk best al wel aan de hoge kant. Ik hoor ook accountants die uit gaan van 5.000 euro. De meeste mensen gaan ook wel op vakantie en leven ook van het geld, als je dan een kantoorbaan hebt is het al erg knap om elk jaar 5.000 euro te sparen. In dat opzicht lijkt dat ook al prima.

Marcel: dat klopt, maar je zei net tegen mij dat je dan op de stoel van de ondernemer gaat zitten, maar dan vind ik een bedrag van 5.000 euro gevoelsmatig te weinig. Dan zit ik meer op 10-15 duizend euro. Een partner woont op de boerderij, maar als je uit elkaar gaat moet je er per definitie uit. Wil zo'n vrouw dan een huisje kopen en je bent 10 jaar bij elkaar geweest dan vind ik een bedrag van 5.000 euro aan de lage kant. Op een gegeven moment wonen de kinderen bij de partner en op de boerderij. Op de boerderij heb je vaak nog ouders die ook kunnen oppassen. Als je als vrouw in het dorp woont wilt dat niet. Dat is dezelfde discussie als bij bedrijfsoverdrachten, de niet-bedrijfsopvolger zou ook iets moeten krijgen in de toekomst. Dat was in het verleden bedragen van 10-15 duizend gulden. Je kan nooit de werkelijke waarde van het bedrijf betalen, maar 10-15 duizend euro, is dat dan redelijk? Vroeger had je dan ook grotere gezinnen, de oudste kreeg het bedrijfsvermogen en de rest kreeg alleen gratis kost en inwoning. Je ziet tegenwoordig dat in een particuliere situatie een kind een verkrijging heeft van 50.000 tot 75.000 euro. Dan zou een niet-bedrijfsopvolger zou dan slechts 15.000 euro krijgen, terwijl het bedrijf wel miljoenen waard is. Dat staat niet in verhouding. Tegen klanten zeg ik dan ook dat 20.000 euro te weinig is. En er zijn mensen die zeggen dat het veel geld is, maar als de ouders particulier in een dorp woonden dan had het kind ook al snel 50.000 euro gehad. De bedrijfsopvolger moet dat dan wel financieren, maar heeft ook 30 jaar de tijd om dit terug te betalen. Als dat niet lukt, dan moet je jezelf de vraag stellen of je het bedrijf wel over wilt nemen. Als er dermate weinig winst in zit dat je je broers/zussen niet uit kan betalen..

Maar je zult ze ook niet tekort moeten doen, als ze zich tekort geschoten voelen dan kan het zijn dat de legitieme wordt ingeroepen en ben je nog verder van huis. Een groot deel van het bedrijf wordt geschonken

aan de bedrijfsopvolger en als andere kinderen de legitieme portie gaan opeisen dan kunnen ze tonnen opeisen. Dus dan liever iets aan de hoge kant zitten, dan kan de rest er niet veel van zeggen. Dat heb ik dan met dit ook, de partner moet wel goed bedeeft worden ook met oog op de kinderen. Maar dat is dan net zoals je zei, vraag 10 verschillende mensen om hun mening, dan krijg je ook 10 verschillende antwoorden.

Maar ik vind wel dat als je uit gaat van 5.000 euro die een partner zou hebben kunnen sparen, dat je daar ook een stukje meerwaardevergoeding moet plaatsen. Als je particulier was en je zou samen een huis hebben dan stijgt die ook in waarde wat je ook zou delen samen. Maar dat hangt ook van de tijd waarin je leeft. Als je puur naar arbeidsvergoeding kijkt dan kan ik er wel inkomen, maar het is ook een gevoelskwestie.

Christel: Wat doen jullie rond het aangaan van het huwelijk? Naast de adviezen waar je het net over had. Neem je dan ook zelf het initiatief?

Marcel: De klant moet het dan echt bij ons ter sprake brengen. We zitten één keer per jaar bij de klant aan tafel voor het bespreken van de jaarrekening. En je ziet de klant ook wel eens bij het ophalen van de btw, dan moet het even ter sprake komen. Maar als een klant begint over dan en dan gaan we trouwen, dan begin ik er wel over denk aan je huwelijkse voorwaarden, ga even naar de notaris heen. Maar het is niet zo dat ik zeg he is het eens tijd dat je gaat trouwen. Als we het weten beginnen we erover maar als we het niet weten moet het van de klant komen.

Christel: Maar het is dus niet een vaste vraag bij de bespreking?

Marcel: Nee, je hebt wel de bespreekpunten vooraf op papier met dingen die bij de klant spelen en zullen spelen. Vaak is het ook wel zo dat de klant er wel mee komt als het gaat spelen. We hebben ook een klant die bewust niet is gaan trouwen. De vrouw heeft hierbij een bedrijf die gefinancierd is uit het bedrijf van de man en die haar eigen vermogen is. Dat heeft ook weer te maken met faillissement. Het zijn wel vriend en vriendin met kinderen en testament is geregeld, maar puur voor de ondernemingen en faillissement zijn de ondernemers niet getrouwd. Dan zeg ik echt bewust ga niet trouwen, bij de rest gaan ze gewoon trouwen en zeg ik geen periodiek verrekenbeding.

Christel: En tijdens het huwelijk, kijk je dan nog eens naar de huwelijkse voorwaarden?

Marcel: Bij de mensen die de afgelopen 10 jaar getrouwd zijn eigenlijk niet omdat daar geen periodiek verrekenbeding in staat. Bij de generatie ervoor wel, dan kijk je he jullie zijn getrouwd, periodiek verrekenbeding, niet verrekend, als je dan uit elkaar gaat is het in gemeenschap van goederen, dus 50/50 als de vrouw daar op staat. Maarja dan krijg je als adviseur de boemerang weer terug; waarom kom je er nu pas mee? De notaris heeft het natuurlijk wel gezegd, maar de boekhouders voor mij hebben daar dan ook nooit wat van gezegd bij wijze van spreken. Kijk dus als er in de tussentijd iets is voorgevallen dan had je als boekhouder de aansprakelijkheid kunnen hebben, zoals in 2002 toen wij die brief nog niet naar de klanten stuurden, dat iemand is gescheiden en de vrouw gaat er met de helft van het geld ervandoor, boekhouder je hebt me er niet op gewezen, je bent je zorgplicht niet goed nagekomen. Dus tijdens het huwelijk vooral met oudere huwelijkse voorwaarden werd afgelopen jaren werd wel besproken of we nog wat moeten doen. Je gaat alleen op dat moment wel een gevoelige vraag stellen van hoe goed is jouw huwelijk? Dat vraag je indirect, want laat je het rusten, ik heb er wel vertrouwen in, laat maar zitten. Of dat de ondernemer zegt van ja.. ja... en de vrouw zit er ook naast, dan kan dat gevoelig zijn. Wij weten niet hoe goed hun huwelijk is. Ik heb wel eens gesprekken gehad waarbij de mensen gaan denken; bedrijf is op één en de vrouw is op de tweede plaats en de vrouw heeft een te groot gat in de hand. Dan kan het zijn dat de ondernemer eerst had gezegd laat maar zitten, maar later toch vraagt hoe het zit en dat ik dan alles uitleg. Ze zijn nog steeds bij elkaar maarja haha.

Maar als we ermee komen dan krijgen we ook wel eens de boemerang terug waarom we het de afgelopen jaren niet hebben verteld, de afgelopen jaren heeft hij dan een risico gelopen. Maar inmiddels door de brief is het duidelijk, je bent zo en zo getrouwd, dit zijn de consequenties. Je bent je zorgplicht dan nagekomen.

Christel: Heb je van alle klanten de huwelijkse voorwaarden inzichtelijk?

Marcel: Wel hetgeen dat ze bij ons ooit hebben aangeleverd. Ik weet van een x aantal dat ze de huwelijkse voorwaarden hebben geactualiseerd, we hebben niet verrekend, daar nemen we dit bedrag voor en vanaf nu houden we dit aan. Dus praktischer inkleden. Maar dat verrekenen, of je ondernemer bent of particulier, je gaat niet verrekenen. Het verrekenbeding moet eruit.

Christel: Dus je hebt wel van alle klanten de akte?

Marcel: Ik wil niet zeggen dat we van alle klanten de akte hebben, maar van de meesten wel.

Christel: Je hebt dus niet een werkprogramma waarin je elke 5 jaar even terug kijkt naar de huwelijkse voorwaarden?

Marcel: Ik moet eerlijk zeggen dat we er niet een keer in de vijf jaar op terug kijken. Testamenten wel omdat met name met de leeftijdscategorie 15+ wel een bedrijfsopvolger in beeld komt, ze gaan naar de has of komen vroeg thuis werken, in de maatschap, dan moet je de testamenten er wel goed op inkleden. Dan vind ik de testamenten belangrijker dan de huwelijkse voorwaarden. Vooral omdat het periodieke verrekenbeding er vaak niet meer in staat. Kijk en dan is het eigenlijk wel prijzig om ze aan te passen via de notaris en dan zegt men doe dat maar een keer, we zien wel.

Christel: Ik heb bij de notaris wel de feedback gekregen dat accountant een keer in de 5 tot 10 jaar wel naar de huwelijkse voorwaarden mag kijken of het nog een beetje bij de gedachten aansluit. Stel je hebt een gezin met een bedrijf en de zoon neemt het bedrijf over. Hij heeft een vrouw en in het begin bij het trouwen voelt het bedrijf nog meer eigendom van zijn familie, maar als er later kinderen komen en de vrouw werkt ook mee in het bedrijf, dan voelt het bedrijf meer als eigendom van hem en zijn vrouw. Dan zou je de huwelijkse voorwaarden, indien je eerst met periodiek verrekenbeding of op koude uitsluiting getrouwd bent kunnen aanpassen. Ook met oog op de erfbelasting later.

Marcel: Dat zou wel moeten ja, we zouden wel eens wat vaker naar de huwelijkse voorwaarden moeten kijken. Er zou meer tijd voor vrij gemaakt moeten worden, maar het is natuurlijk ook het minst leuke onderwerp om met een klant over te praten. Wat betreft de erfbelasting zit het dan zo, en zo denkt de notaris vast ook, hoe komt mijn vermogen uiteindelijk bij de volgende generatie terecht? Het testament bepaalt waar het terecht komt. Maar de maatschapsovereenkomst en de huwelijksovereenkomst bepaalt het vermogen. Maar sinds 2002 kennen we de bedrijfsopvolgingsfaciliteit die in de loop der jaren alleen maar ruimer is geworden. Dan hebben we eigenlijk een paar problemen, stel de man wil met zijn zoon een vader-zoon-maatschap aan gaan. In feite is al het vermogen van hem, op basis van huwelijkse voorwaarden, hij komt te overleiden, dan valt alles voor 100% onder de bedrijfsopvolgingsfaciliteit. Wat hebben wij de afgelopen 10 jaar een paar keer gehad, dat op gegeven moment de man en vrouw. Als je op gemeenschap van goederen getrouwd bent en de man komt te overleiden en de vrouw zit niet in het bedrijf, dan heb je voor de helft de bedrijfsopvolgingsfaciliteit. Dan kunnen we daar wel de BOF op toepassen op de zoon, maar stel dat het totale vermogen een miljoen is, de helft zit dan bij de moeder, dan heeft de zoon een schuld bij de moeder, moeder krijgt een vordering op de zoon van 500.000 euro. Maar als dan later de moeder komt te overlijden dan is die 5 ton misschien 4 ton geworden en daar zit dan geen bedrijfsopvolgingsfaciliteit op. Dan moet daar wel successie of erfbelasting over betaald worden. Dus aan de ene kant ben ik het ermee eens dat je eens in de 5 of 10 jaar de huwelijkse voorwaarden uit de kast moet halen en ik denk dat we dat ook vaker moeten doen. Althans bij een x aantal klanten, maar bij het gros niet. Maar dan moet je eigenlijk alles bij elkaar pakken want hoe je je huwelijkse voorwaarden hebt ingekleed kan ook weer zijn werking hebben op de successie. Als je dan de huwelijkse voorwaarden wilt aanpassen omdat de vrouw dan wat meer beloond wordt en de man komt te overleiden dan moet ze per definitie in de maatschap opgenomen worden. Vader en zoon hebben een maatschap, vader komt te overlijden, moeder heeft vordering op zoon. Binnen een aantal jaar is de vordering niet terug betaald, dus dan moeder maar in de maatschap, die wilt dat eigenlijk niet. Die is dan misschien 70 en moet nog in de maatschap opgenomen worden. Als moeder 1 jaar ondernemster is geweest en dat is allemaal bij kamer van koophandel geregeld, dan heb je weer de bedrijfsopvolgingsfaciliteit. Dus als moeder na 1 jaar komt te overlijden dan heb je het gered, anders niet. Dus aan de ene kant ben ik het met je eens, af en toe wat vaker naar de huwelijkse voorwaarden kijken. Maar eigenlijk moet je in oogschouw nemen wat de planning van het gezin mbt overname is. Dat is leuk maar ook lastig werk. Dan ben je niet met 200/300 euro klaar. Als boekhouder loop je er dan tegenaan dat je met dit traject snel op 4/5duizend euro zit. Dan denkt de klant snel; dat doen we volgend jaar wel, laat maar zitten. Dan vind ik testamenten belangrijker dan de huwelijkse voorwaarden, maar ik ben het met je eens dat er af en toe naar gekeken moet worden. Wat we wel geregeld doen, althans geregeld. Is ken je klant en weet hoe alles geregeld is. We hadden bijvoorbeeld een klant en we wisten dat hij ziek was, dan kan je daarvoor een aantal zaken regelen om minder successie te betalen.

Christel: Dus als ik het kort samenvat doe in principe alles als de klant dat aangeeft of als een klant dingen vertelt waar bij jou een belletje gaat rinkelen en dat je daar dan op in speelt. Het zit dan niet vast in het programma of werkprogramma.

Marcel: Nee het zit niet in het vaste werkprogramma, bij mijzelf niet en bij de organisatie ook niet.

Christel: En wordt er vanuit Mazars ook wel eens een avond georganiseerd voor clientadviseurs of dat je op een of andere manier wel informatie krijgt op dit onderwerp.

Marcel: Die krijgen wij wel, maar dat heeft ermee te maken dat we allemaal belastingadviseur zijn en ik ben MB-registeradviseur en daar krijg je allemaal lezingen over dit soort onderwerpen. Je moet ook elk jaar zoveel studiepunten bij elkaar sprokkelen en dan komen deze onderwerpen aan bod. Ook met de uitsluitings- en insluitingsclausule. En nu juist wél huwelijkse voorwaarden maken om je vermogen te delen.

Christel: Dus de informatie wordt je aangereikt en je moet zelf de link leggen wat doe ik ermee.

Marcel: ja maar uiteindelijk ben je relatiebeheerder en klantadviseur. Jij hebt de meeste kennis van de klant. Ik ben dan ook belastingadviseur, maar de adviseur weet het meest van de klant en heeft de beste relatie met de klant.

Christel: een klant bespreekt dat ook niet met iemand die hij niet kent

Marcel: ja alleen met de relatiebeheerder, vaak is het dan ook zo dat de ouders zeggen he mijn zoon gaat trouwen, moet er nog wat geregeld worden? Dan is het vaak notariswerk, wij zijn wel erg van schoenmaker blijf bij zijn leest. Dus wij zijn van het signaleren en herkennen en ik weet dat Flynth bijvoorbeeld die gaat huwelijkse aktes veel verder dirigeren bij de aktes. Bij bedrijfsovername doen wij ons werk, wij maken de sommen etc. etc. Maar alleen de akte van de notaris gaan wij niet helemaal nauwkeurig controleren, wij kijken naar de getalsmatige dingen die we hebben aangereikt. Zijn afspraken zoals wij ze ook in het hoofd hebben. Flynth gaat de notaris meer aanwijzen welke artikels daar en daar moeten.

Christel: Dat verschilt ook wel per situatie.

Marcel: Dat klopt, zo heeft Flynth ook wel eens ene bedrijfsovername van een ondernemer gedaan die verder gewoon klant is bij ons. Dan vind ik het ook wel leuk om te zien hoe Flynth het allemaal deed, die gaat dan ook een beetje op de stoel van de notaris zitten. Wij praten en denken mee, maar leggen de verantwoordelijkheid dan meer bij de klant en de notaris. Zo staan we er ook in bij huwelijkse voorwaarden.

Christel: zou je wel meer sturen hierin willen krijgen via protocollen?

Marcel: wij doen vaak de jaaraangiftes en de btw aangiftes en daarnaast de gecombineerde opgaven. Dit zijn jaarlijkse terugkerende dingen. Bij huwelijkse voorwaarden niet, het brandt niet he en zolang er niks aan de hand is heb je de huwelijkse voorwaarden niet nodig. Dan heb je snel het idee het is niet nodig en we schuiven het een jaartje door. Bij klanten snijd je het onderwerp wel eens aan maar dan proef je al terughoudendheid en ik heb ook wel eens gehad dat ik het vertelde en ik werd later door de klant teruggebeld dat hij het er even bij wilde laten. Dan weet je al genoeg, elk huwelijk heeft wel eens een dipje en dan heb je net op het verkeerde moment het onderwerp aangesneden, dat weetje niet. Dat is als adviseur lastig. Je stelt eigenlijk de vraag hoe goed je huwelijk is. De partners willen dan ook niet altijd de discussie met elkaar aan en dan is het snel ook van laat maar.

Een bepaald protocol zal ons daar wel bij kunnen helpen om dan alsnog zulke onderwerpen te bespreken. Dan kan je zeggen; hebben we ze, wel/geen periodiek verrekenbeding, zo ja wordt dit vastgelegd, dat we de klant erop hebben gewezen. Een stroomschemaatje. Dat wordt nu niet gedaan. En zeker kantoorbreed, we hebben het nu over agrarisch, maar ja.

Christel: Geven jullie er ook vrijblijvend informatie over? Via mail of folders

Marcel: nee, we hebben wel een nieuwsbrief waarin wat fiscale zaken aan de orde komen. Met name de mestwetgeving of mdv stal, dat soort dingen. Maar niks met huwelijksvermogensrecht. Wij zijn zelfs afgestapt van he houden van een avond, eerder kwamen er veel mensen op af, maar inmiddels heb je internet met een goede informatievoorziening. Dan heb je de avonden minder nodig, dan is het meer voor het sociale aspect.

Christel: Vind je dat je assistenten veel over dit onderwerp weten en moeten weten?

Marcel: nee, ze hebben er weinig mee te maken. Ze verwerken de administratie en maken de jaarrekening, maar degene die er wat van zouden moeten weten zijn dan de fiscale medewerkers. Assistent-accountants hoeven er niet veel van te weten.

Christel: heb je ook nog veranderingen gemerkt door het nieuwe huwelijksvermogensrecht?

Marcel: Nee, nu nog niet. We zijn nog bezig met aangiftes 2017, 2018 begin je net mee. Met de aangiftes beginnen pas dingen te leven, dus eigenlijk zou ik nu moeten adviseren richting de klant voor 2019 die in 2020 alweer worden afgeschaft. Dan kom je er achteraf soms achter dat je een adviesje had moeten geven in het afgelopen jaar. Je moet dan iets meer vooruitkijken. En het burgerlijk wetboek, daar krijg je ook weinig vragen over, ik heb dit jaar ook nog geen klant gehad die is gaan trouwen. Dat leeft dan nog niet.

Christel: Op welke manier werkt u samen met een notaris?

Marcel: Ja we werken samen met een agrarische notaris, een stadsnotaris is wel heel anders. Agrarische sector is anders, andere vermogens. Ik vind het een prettige samenwerking. De notaris maakt de akte, is gespecialiseerd, wij weten alleen de globale lijn. Ik adviseer de klanten geen periodiek verrekenbeding, een vast bedrag per jaar en de rest moet de notaris maar invullen.

Christel: Heb je zelf nog een aantal aspecten waarvan je denkt dat zal wel fijn zijn als me dat aangereikt werd? Of dit vind ik dat anders kan of wel goed zijn?

Marcel: Wij sturen wel goed die brieven dan, maar we weten eerlijk gezegd ook niet altijd of die brieven ook terug komen. Of de klant het heeft afgetekend. Dan praat je over een stukje dossiervorming. Als iets is besproken in 2017 staat het in dat jaar, maar als ze in 2025 scheiden, waar vinden we alles terug? Alles komt dan in het jaarrekeningdossier, zoals besprekingsverslag, dan moet je alle verslagen terugzoeken. Dat kan dan beter denk ik. We hebben de aktes in het permanent dossier, en de rest komt vaak bij de jaarrekening of inkomende en uitgaande mail. Dat zou dan wel wat beter georganiseerd kunnen worden. Dan heb ik er ook weer wat van geleerd nu haha.

Christel: Het is natuurlijk ook iets dat je niet vaak mee maakt, een scheiding.

Marcel: nee, ik heb nog geen een klant gehad die gescheiden is. De voorbeelden die ik heb zijn van mijn collega, die heeft in twee jaar twee scheidingen gehad. De agrarische sector heeft ook minder scheidingen dan het landelijk gemiddelde.

Christel: Waar heb je dat gevonden? Ik heb het zelf niet kunnen vinden.

Marcel: ja dat is meer een aanname, als je naar de achtergronden kijkt.

Christel: er wordt wel naar geslacht en leeftijd gekeken, maar niet naar sector. Al denk ik wel hetzelfde, 1 op de 3 agrariërs lijkt me wel erg veel.

Marcel: ja dan zou ik er nu ook meer gehad moeten hebben, statistisch gezien.

Christel: heb je nog punten die we niet besproken hebben?

Marcel: Nee ik kan niet 1,2,3 zeggen dat we iets gemist hebben, schiet me niets te binnen.

Christel: Dan bedank ik u voor dit gesprek.

Bijlage 15 Excelblad selectief coderen deelvraag 2

Bron	Tekst (geknipt uit interviews)	Open coderen	Axiaal coderen	Selectief coderen
Interview DJB Notarissen	Als hij dan wél in het bedrijf komt kan het zijn dat de ouders dan zeggen dat ze wel met hem in zee willen, maar dat er eerst huwelijkse voorwaarden gemaakt moeten worden	Huwelijkse voorwaarden voor intreding in bedrijf	Maatschapsakte	Overlapping Huwelijkse voorwaarden, testament en maatschapsakte
Interview DJB Notarissen	Het bedrijf heeft een grote waarde, zowel in geld uitgedrukt als emotioneel.	Grote waarde bedrijf (geld/emotioneel)	Emotionele waarde	Waarde familiebedrijf
Interview DJB Notarissen	Het is daarbij ook vaak niet verantwoord om de niet-vermogende partner direct bij helfte mee te laten delen als de vorige generatie en/of broers en zussen hebben ook hun deel uit het bedrijf genomen.	Niet verantwoord partner mee te laten delen	Continuïteit bedrijf	Continuïteit bedrijf
Interview DJB Notarissen	Een ander aspect waar we naar kijken is hoe de vrouw mee kan delen in de winst.	Partner mee laten delen in winst	Vermogen partner	bescherming niet-ondernemende partner
Interview DJB Notarissen	De continuïteit van het bedrijf is belangrijk, maar ook de balans tussen man en vrouw.	Continuïteit in bedrijf en balans tussen partners	Continuïteit bedrijf	Continuïteit bedrijf
Interview DJB Notarissen	Natuurlijk praat je ook over het testament. De huwelijkse voorwaarden zeggen wat over WAT iemand erft, het testament zegt wat over WIE er erft	Testament (verschil & verband testament-huwelijkse voorwaarden)	Testament	Overlapping Huwelijkse voorwaarden, testament en maatschapsakte
Interview DJB Notarissen	In de agrarische sector is procentueel gezien vaak sprake van een meewerkende partner. Als een paar uit elkaar gaat is dat voor de niet-ondernemende partner vaak een droevige aangelegenheid omdat die over het algemeen niet veel mee krijgt.	Meewerkende partner krijgt niet veel bij scheiding	Meewerkende partner	bescherming niet-ondernemende partner
Interview DJB Notarissen	Het begrip inkomen is hierbij erg belangrijk. Welk inkomen dient verdeelt te worden?	Begrip inkomen is belangrijk	Begrip inkomen	begrip inkomen _____

Interview DJB Notarissen	Agrarische ondernemers beschikken per definitie over een enorme stille reserve, daar houd je bij de huwelijkse voorwaarden al rekening mee.	Stille reserves	Stille reserves	Stille reserves
Interview DJB Notarissen	Bij landbouwers ligt daarnaast de nadruk minder op het risico faillissement.	Minder nadruk op risico op faillissement	Faillissement	
Interview DJB Notarissen	Ook is het verloop van kapitaal vaak anders. Bij agrariërs is het kapitaal er vaak al, in andere sectoren is het vaker zo dat je samen of tijdens het huwelijk alles op bouwt.	Verloop kapitaal	Vermogensverloop	Agrarische vermogens
Interview DJB Notarissen	De verhouding tussen inkomen en kapitaal is daarnaast ook anders. Als boer heb je relatief veel kapitaal nodig om een relatief laag inkomen te verschaffen.	Verhouding kapitaal en inkomen (relatief meer kapitaal)	Vermogensverloop	Agrarische vermogens
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Wat bij agrariërs een belangrijke reden is, is om het familievermogen te beschermen tegen externen.	Familievermogen	Familievermogen	Waarde familiebedrijf
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Door huwelijkse voorwaarden op te stellen kan het bedrijf beschermd worden voor de partner.	Bedrijf beschermen voor partner	Continuïteit bedrijf	Continuïteit bedrijf
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Andersom worden huwelijkse voorwaarden ook opgesteld voor de bescherming van de niet-ondernemende partner. Als er schulden in de onderneming zitten kan doordat de onderneming tot het privévermogen van de ondernemer behoort de schuldeiser geen aanspraak maken op de privégoederen van de echtgenoot.	Partner beschermen voor schulden bedrijf	Beschermen partner	bescherming niet-ondernemende partner
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Ook het voorkomen van zeggenschap van de niet-ondernemende partner wordt regelmatig als reden gebruikt om op huwelijkse voorwaarden te trouwen. Zo vinden de ouders van de ondernemer het vaak ook niet prettig om de partner mee te laten beslissen in het bedrijf.	Familie wil niet-ondernemende partner niet mee laten beslissen	Familiewensen	Waarde familiebedrijf
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Tot slot is het bedrijf vaak verkregen met fiscale voordelen die privé dienen te blijven.	Fiscale voordelen privé houden	Fiscale voordelen	

Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Agrarische ondernemingen zijn vrijwel altijd familiebedrijven die al generaties lang bestaan. Hierdoor zit er veel emotionele waarde aan het bedrijf.	Emotionele waarde familiebedrijven	Emotionele waarde	Waarde familiebedrijf
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Tevens is het vaak zo dat de niet-ondernemende partner vrijwel geen vermogen op kan bouwen	Niet-ondernemende partner bouwt geen vermogen op	Vermogen partner	bescherming niet-ondernemende partner
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Bij de agrariër let je vooral op de begrippen inkomens. Dit begrip kan op verschillende manieren geïnterpreteerd worden en dient dus in de akte op precieze wijze omschreven te worden	Interpretatie begrip inkomen	Begrip inkomen	begrip inkomen
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Tevens is er bij de agrarische huwelijkse voorwaarden vaak sprake van een meewerkende partner die een redelijke vergoeding dient te krijgen voor de inbreng van kennis, vaardigheden en arbeid.	Meewerkende partner dient vergoeding te krijgen	Meewerkende partner	bescherming niet-ondernemende partner
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Om toch een vermogen toe te kennen aan de weduw(e) kan er gekozen worden om een levensverzekering aan te gaan waarbij in de huwelijkse voorwaarden bepaald wordt dat de partner de uitkering krijgt bij het overlijden van de verzekerde.	levensverzekering voor weduwe	Levensverzekering	
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Daarnaast kan de partner beschermd worden voor de schulden door de schulden tot het privévermogen van de andere partner te laten behoren en de vermogens goed gescheiden te houden.	bescherming door schulden privé te laten	bescherming partners	bescherming niet-ondernemende partner
Interview Van Engelen notarissen	Bij agrarische ondernemers spelen aspecten als inkomsten en vermogens een heel andere rol dan bij andere ondernemers. Zo is het vermogen wat op de balans staat niet altijd het vermogen dat daadwerkelijk in het bedrijf zit.	Stille vermogens in het bedrijf	Stille reserves	Stille reserves
Interview Van Engelen notarissen	Daarnaast zijn vermogens als fosfaat en het oude melkquotum zaken die in andere ondernemingen niet voor komen, maar waar hier dus wel rekening mee gehouden dient te worden.	Stille vermogens die alleen in agrarische sector voorkomen	Stille reserves	Stille reserves

Interview jurist Flynth	Bij het maken van agrarische huwelijksvermogensrecht let ik altijd op drie rechtsgebieden: Erfrecht, vennootschapsrecht en huwelijksvermogensrecht.	Drie rechtsgebieden samenvoegen (erfrecht, vennootschapsrecht en huwelijksvermogensrecht)	3 rechtsgebieden	Overlapping Huwelijkse voorwaarden, testament en maatschapsakte
Interview jurist Flynth	Als een ondernemer gaat trouwen wordt er eerst gekeken naar de maatschapsakte en als een ondernemer in de maatschap treedt wordt er gekeken naar de huwelijkse voorwaarden.	Maatschapsakte en huwelijkse voorwaarden linken	Maatschapsakte	Overlapping Huwelijkse voorwaarden, testament en maatschapsakte
Interview jurist Flynth	De onderneming kan te maken krijgen met stille vermogens zoals de fosfaatrechten of de vroegere melkquota, hier moet extra over nagedacht worden wie het ten goede komt.	Wie komt de stille vermogens ten goede	Stille reserves	Stille reserves
Interview Accountant Flynth	Bij agrarische ondernemers staat de continuïteit van het bedrijf voorop	Continuïteit van het bedrijf	Continuïteit bedrijf	Continuïteit bedrijf
Interview Accountant Flynth	Voor de partner is het van belang om ergens een nieuw bestaan op te kunnen bouwen en hier ook de middelen voor te hebben.	Niet-ondernemende partner moet bestaan op kunnen bouwen	Beschermen partner	bescherming niet-ondernemende partner
Interview Accountant Flynth	Als een paar gaat scheiden is het belangrijk om via mediation snel tot een oplossing te komen.	Bij scheiding mediation inschakelen	Mediaton	
Interview Accountant Mazars	Het grootste onderscheid ligt hem voornamelijk in het vermogensbeslag. Voor een particulier die enkel een huis en een spaarrekening van 10.000-20.000 euro heeft, is het wat minder spannend om in gemeenschap van goederen te trouwen met de consequenties daarvan dan voor een landbouwer.	Agrarische sector heeft grotere vermogens	Vermogensverloop	Agrarische vermogens
Interview Accountant Mazars	Als de partner van de landbouwer er met de helft van het bedrijf vandoor gaat kan het zijn dat het bedrijf niet meer levensvatbaar is en de zoon of dochter het bedrijf niet meer over wil of kan nemen.	Overnamewens kinderen mogen geen risico lopen	Overname	Waarde familiebedrijf
Interview Accountant Mazars	Waar altijd naar gekeken wordt bij de huwelijkse voorwaarden zijn de testamenten, deze moeten op de huwelijkse voorwaarden worden afgestemd.	Huwelijke voorwaarden en testamenten op elkaar afstemmen	Testament	Overlapping Huwelijkse voorwaarden, testament en maatschapsakte

Bijlage 16 Excelblad selectief coderen deelvraag 4

Bron	Tekst(geknipt uit interviews)	Open coderen	Axiaal coderen	Selectief coderen
Interview DJB Notarissen	De accountant heeft allereerst de taak om, in dien er sprake van is, de jaarlijkse verrekening te maken. Het verbaast ons iedere keer weer dat de verrekening nergens in de boeken terug te vinden is	Accountant moeten verrekeningen maken, dit doen ze niet.	Accountant moet verrekenen	Accountant moet verrekenen
Interview DJB Notarissen	Het kan zijn dat een accountant denkt dat hun verrekening in de rechtszaal niet overeind blijft, maar als er elk jaar zorgvuldig een bedrag is samengesteld en hier beide partners hun handtekening onder hebben gezet heb je een deal. Hier zal een rechter niet zomaar van afwijken.	Een ondertekende verrekening zal een rechter niet zomaar omgooien	Verrekening moet ondertekend worden	Accountant moet verrekenen
Interview DJB Notarissen	Accountants zijn er daarnaast ook steeds meer op voorbereid om cliënten te helpen door te adviseren en door te verwijzen naar de notaris voor het opstellen van huwelijkse voorwaarden. De accountant heeft de cliënt elk jaar aan tafel	Accountant is voorbereid om te adviseren en door te verwijzen	Accountant moet adviseren en doorverwijzen	Accountant moet begeleiden
Interview DJB Notarissen	Accountants zijn er daarnaast ook steeds meer op voorbereid om cliënten te helpen door te adviseren en door te verwijzen naar de notaris voor het opstellen van huwelijkse voorwaarden. De accountant heeft de cliënt elk jaar aan tafel	Accountant is voorbereid om te adviseren en door te verwijzen	Accountant moet doorverwijzen	Accountant moet doorverwijzen
Interview DJB Notarissen	Als accountant of fiscalist hoef je de huwelijkse voorwaarden uit je hoofd te kennen, maar we denken dat het wel verstandig is dat vanuit deze beroepsgroep ondernemers erop gewezen om naar de notaris te gaan als de huwelijkse voorwaarden verouderd zijn.	Accountant hoeft niet alles te weten, maar moet ondernemers attenderen	Accountant moet attenderen	Accountant moet signaleren
Interview DJB Notarissen	Als accountant of fiscalist hoef je de huwelijkse voorwaarden uit je hoofd te kennen, maar we denken dat het wel verstandig is dat vanuit deze beroepsgroep ondernemers erop gewezen om naar de notaris te gaan als de huwelijkse voorwaarden verouderd zijn.	Accountant hoeft niet alles te weten, maar moet ondernemers attenderen	Accountant hoeft niet volledige kennis te hebben	Accountant moet signaleren
Interview DJB Notarissen	Ik denk wel dat het verstandig is dat vanuit die beroepsgroep ondernemers erop gewezen worden dat als die huwelijkse voorwaarden oud zijn ze naar de notaris te verwijzen.	Huwelijkse voorwaarden up to date houden	accountant moet akte vaker bekijken	Voorwaarden onderhouden

Interview DJB Notarissen	Accountants zouden hun cliënten vaker moeten adviseren om eens de voeten onder de tafel van de notaris te steken. De accountant hoeft zelf niet alle kennis te hebben, dat is een andere discipline, daarom doorverwijzen naar de notaris	Accountants moeten doorverwijzen naar de notaris	Accountant moet doorverwijzen	Accountant moet doorverwijzen
Interview DJB Notarissen	Als een accountant fiscalisten in huis heeft, zoals bij Flynth, is het fijn om even te sparren. Bij een goede samenwerking kom je samen tot een beter resultaat. Overleg is belangrijk, we vragen daarom altijd toestemming om contact op te nemen met de accountant.	Samenwerking accountant en notaris is belangrijk	Samenwerking belangrijk	
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Accountant hebben over het algemeen een goede inzage in het bedrijf. Ze kennen hun klanten en zijn op de hoogte van actualiteiten rond de onderneming. Hierdoor kunnen ze op tijd aangeven wat er ondernomen moet worden als ze weten of ze gaan trouwen of bijvoorbeeld een bedrijf overnemen of in de maatschap treden	Accountant kan optijd aangeven dat klant actie moet ondernemen	Accountant moet snel signaleren	Accountant moet signaleren
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Ze spreken hun klanten regelmatig voor het jaarrapport en kunnen deze punten oppikken. Het is hierbij belangrijk dat ze de signalen zien en hierop inspelen door specialisten in te schakelen zoals een jurist of een notaris	Account moet signaleren en specialisten inschakelen	Accountant moet signaleren	Accountant moet signaleren
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Ze moeten hiervoor wel een beetje basiskennis hebben van het huwelijksvermogensrecht, maar hoeven in principe enkel de signalen op te pikken en hier wat mee doen door de klant en specialist te attenderen.	Accountant moet signaleren en attenderen	accountant moet signaleren	Accountant moet signaleren
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Ze moeten hiervoor wel een beetje basiskennis hebben van het huwelijksvermogensrecht, maar hoeven in principe enkel de signalen op te pikken en hier wat mee doen door de klant en specialist te attenderen.	Accountant moet over basiskennis beschikken om te signaleren	basiskennis signaleren	Accountant moet signaleren
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Het is belangrijk om tijdig aan te geven dat de klant naar de notaris moet om huwelijksvoorwaarden op te stellen. Ik merk dat mensen vaak vrij laat een afspraak maken. Als de accountant hier sneller werk van zou maken zou dit een verbetering zijn.	Accountant moet tijdig verwijzen naar notaris	Accountant moet doorverwijzen	Accountant moet doorverwijzen
Interview Notariskantoor Oosterhesselen	Bij het opstellen van de huwelijksvoorwaarden hebben we contact met de accountant. Er is niet een structurele samenwerking, wanneer accountants klanten hebben die ook al klant bij ons zijn is het vanzelfsprekend dat ze die cliënten voor de huwelijksvoorwaarden ook naar ons sturen.	Er is samenwerking, maar niet structureel	Samenwerking niet structureel	

Interview Van Engelen Notarissen	Ik vind het de taak van de notaris om hierop in te spelen. Zelf heb ik wel eens artikels geschreven over het nieuwe huwelijksvermogensrecht met de boodschap 'let op!'	Notaris moet inspelen op wetswijziging	taak notaris	
Interview Van Engelen Notarissen	De rol van de accountant is het begeleiden en informeren van de klanten. Zelf heb ik een aantal jaar bij Countus, een accountantskantoor, gewerkt. Misschien kijk ik met die achtergrond hier anders tegenaan	Accountant moet klant begeleiden en informeren	Accountant moet informeren en begeleiden	Accountant moet begeleiden informeren
Interview Van Engelen Notarissen	hoe accountants ermee omgaan, dit hangt ook af van de situatie. Zo kan een accountant alleen een sein geven als er wat dient te gebeuren op het gebied van het huwelijksvermogensrecht, maar kan een accountant ook het proces begeleiden of erover informeren	Wat accountant doet hangt af van de situatie	houding accountant	
Interview Van Engelen Notarissen	Ik vind wel dat een accountant de basiskennis dient te hebben om te kunnen zien wanneer er actie ondernomen moet worden	Accountant moet basiskennis hebben	Accountant moet basiskennis hebben	Accountant moet signaleren
Interview Van Engelen Notarissen	Jij bent degene die de klant kent en die het meeste contact en dus inzicht heeft in de dingen die de klant onderneemt als een huwelijk, aankoop van grond of aangaan van een maatschap ets. Dit dient de accountant op te pikken en de klant erop te wijzen dat hij of zij actie moet ondernemen.	Accountant moet kunnen signaleren	Accountant moet signaleren	Accountant moet signaleren
Interview Van Engelen Notarissen	Het adviseren op het gebied van huwelijksvoorwaarden dient daarnaast niet alleen bij het aangaan van het huwelijk te gebeuren, maar ook tijdens het huwelijk. Ik ben van mening dat elke accountant inzicht moet hebben in de huwelijksvoorwaarden van de klant	Accountant moet ook tijdens huwelijk adviseren	accountant ook tijdens huwelijk actief	Accountant moet adviseren
Interview Van Engelen Notarissen	Als er hierbij verrekend dient te worden moet dit ook daadwerkelijk gedaan worden, die dienst verleen je en dat zal je dan ook professioneel moeten uitvoeren.	Accountant moet daadwerkelijk verrekenen	Accountant moet verrekenen	Voorwaarden onderhouden
Interview Van Engelen Notarissen	Daarbij vind ik het belangrijk dat de akte die opgesteld wordt ook goed leesbaar is voor de accountant. Die moet ermee overweg kunnen indien er dingen verrekend moeten worden. Dit neem ik dan ook mee als ik zelf een akte opstel.	Huwelijkse akte moet leesbaar zijn voor accountant	huwelijksakte moet leesbaar zijn	

Interview Van Engelen Notarissen	De accountants kunnen meer de verantwoordelijkheid nemen voor het goed opstellen van de verrekening. Dit kan niet op een simpel A4-tje. Hiervoor moet duidelijk bij vermeld worden wat de consequenties zijn en hoe de berekening tot stand gekomen is. De berekening dient ook redelijk en billijk te zijn.	Accountant moet meer verantwoordelijkheid nemen voor het verrekenen	Accountant moet verrekenen	Voorwaarden onderhouden
Interview Van Engelen Notarissen	Ook vind ik dat de huwelijkse voorwaarden tijdens het huwelijk meer aandacht mogen krijgen, met name om te kijken of ze nog up-to-date zijn. Als er een nieuwe klant aangenomen wordt dienen de huwelijkse voorwaarden vast besproken te worden.	Tijdens het huwelijk moet accountant de akte checken op actualiteit	accountant moet akte vaker bekijken	Voorwaarden onderhouden
Interview Van Engelen Notarissen	Daarnaast is het regelmatig zo dat de cliënt door de accountant gestuurd wordt, soms wordt er dan nog verder contact gehouden en overlegd en soms wordt het geheel aan mij over gelaten.	Soms wel en soms geen samenwerking tussen accountant en notaris	soms samenwerking	

Bijlage 17 Excelblad selectief coderen deelvraag 5

Bron	Tekst(geknipt uit interviews)	Open coderen	Axiaal coderen	Selectief coderen
Interview accountant Flynth (1)	Van elke klant heb ik de huwelijkse akte in het permanent dossier.	Aktes in permanent dossier	akte in dossier	Akte (Tijdens)
Interview accountant Flynth (1)	Voordat ik naar een klant ga beoordeel ik of het nodig is om de huwelijkse voorwaarden te bespreken.	Zelf beoordelen huvo bespreken of niet	accountant schat zelf in	Initiatief accountant (tijdens)
Interview accountant Flynth (1)	Bij de meeste klanten weet ik op welke voorwaarden ze getrouwd zijn, daarnaast denk ik ook in te kunnen schatten bij welke klant de huwelijkse voorwaarden een grotere rol spelen.	accountant schat zelf in	accountant schat zelf in	Initiatief accountant (tijdens)
Interview accountant Flynth (1)	Tijdens het gesprek komen soms ook dingen naar voren waaruit op te maken is dat de huwelijkse voorwaarden aangepast dienen te worden	inschatten aan de hand van gesprek	accountant schat zelf in	Initiatief accountant (tijdens)
Interview accountant Flynth (1)	Meestal verwijst ik de klant voor advies door naar een jurist, de assistent accountants hoeven in principe niets uit te voeren omtrent het huwelijksvermogensrecht.	verwijzen naar jurist	verwijzen naar jurist	
Interview accountant Flynth (1)	De verrekening die sommige klanten laten maken worden pas gemaakt als daar 'even de tijd voor is'. Dit wordt veelal vooruitgeschoven.	alleen verrekenen als er even tijd voor is	verrekenen als er tijd is	Verrekenen (Tijdens)
Interview accountant Flynth (1)	Ik informeer een klant niet als ik weet dat het onderwerp niet bij de klant speelt. Als ik tijdens de bespreking van het jaarrapport dingen hoor waar het huwelijksvermogensrecht van belang is begin ik er wel over.	huwelijkse voorwaarden worden niet op eigen initiatief besproken	accountant neemt geen initiatief huvo bespreken	Initiatief accountant (tijdens)
Interview accountant Flynth (1)	Ik werk met een protocol vanuit Flynth om de verrekeningen te maken. Bij het maken van de verrekening dient de akte de eerste keer door een jurist beoordeeld te worden.	verrekening volgens protocol	verrekening volgens protocol	Verrekenen (Tijdens)
Interview accountant Flynth (1)	Veel accountants houden er hun eigen manier van verrekenen op na en het is aan hun of de verrekening dan ook echt goed is. Ik doe het zo op deze manier en weet dat dit een goed product op levert.	veel accountants verrekenen op eigen manier	accountant verrekenen op eigen manier	Verrekenen (Tijdens)

Interview accountant Flynth (1)	Bij de klanten die ik al een aantal jaren ken weet ik op welke manier ze getrouwd zijn, daar kijk ik niet elk jaar voor in het dossier. Bij andere klanten zal ik dit voor de rapportbespreking even inzien.	van oude klanten ken ik de huwelijkse voorwaarden	accountant kent sommige aktes	Akte (Tijdens)
Interview accountant Flynth (1)	We zouden de klanten actiever kunnen informeren. Ik denk dat het hierbij wel belangrijk is om het persoonlijk te houden.	accountant moet actiever informeren	accountant moet actiever informeren	
Interview accountant Flynth (2)	Toch is het vaker zo dat wij erover beginnen als we horen dat een paar gaat trouwen.	Huvo bespreken als klant begint	accountant neemt geen initiatief huvo bespreken	Initiatief accountant (tijdens)
Interview accountant Flynth (2)	Dan probeer je ze toch te adviseren om geen jaarlijkse verrekening op te nemen in de huwelijkse voorwaarden gezien deze vrijwel niet uitgevoerd worden. In het geheel genomen wordt er weinig geadviseerd over dit onderwerp.	adviseren welke huwelijkse voorwaarden	accountant adviseert over hvr	Adviseren HVR (Vòòr)
Interview accountant Flynth (2)	Bij het aangaan van het huwelijk adviseren we om naar de notaris te gaan en huwelijkse voorwaarden op te stellen	accountant verwijst naar notaris	accountant verwijst naar notaris	Verwijzen naar notaris (Vòòr)
Interview accountant Flynth (2)	Het komt voor dat een klant met de conceptakte komt en hier onze mening over vraagt, dan laten we de akte aan een jurist zien.	akte laten controleren door jurist	accountant laat akte controleren door jurist	
Interview accountant Flynth (2)	Zelf geef ik het advies mee om geen verrekening te maken en een concreet bedrag af te spreken die de niet-ondernemende partner uitgekeerd krijgt bij scheiding, bijvoorbeeld 5.000 euro per huwelijksjaar.	adviseren welke huwelijkse voorwaarden	accountant adviseert over hvr	Adviseren HVR (Vòòr)
Interview accountant Flynth (2)	Tijdens het huwelijk maken wij indien een klant dit wenst de verrekening	als klant het wil maakt accountant verrekening	klant moet aangeven wel/niet verrekenen	Verrekenen (Tijdens)
Interview accountant Flynth (2)	Alle klanten die een verrekening in hun akte hebben staan krijgen een brief met de vraag of ze de verrekening willen laten maken of niet	klant met verrekening krijgt brief	klant krijgt brief wel/niet verrekenen	Verrekenen (Tijdens)
Interview accountant Flynth (2)	Echter, ik maak voor elke klant een berekening om het risico te mijden dat als het huwelijk toch strandt, de klanten aan kunnen tonen dat de berekening is gemaakt.	extra berekening voor de zekerheid	accountant maakt tóch berekening voor zekerheid	Verrekenen (Tijdens)

Interview accountant Flynth (2)	Als een paar gaat scheiden adviseren we om direct mediation in te schakelen, hierbij is het doel om snel tot de juiste oplossing te komen voordat derden zich ermee bemoeien	direct mediation inschakelen	direct mediation inschakelen	
Interview accountant Flynth (2)	Klanten krijgen geen informatiefolders of brochures.	geen informatiefolders/brochures	geen informatiefolders	Informeren
Interview accountant Flynth (2)	Een aantal jaar geleden heeft een jurist alle aktes van onze klanten doorgenomen. Hij heeft hierbij verschillende brieven opgesteld voor de klanten waarin in het kort werd uitgelegd op welke voorwaarden ze getrouwd zijn en wat de gevolgen hiervan zijn (ook in het geval van wel of niet verrekenen). De klanten konden naar aanleiding van deze brief kiezen om alsnog wel/niet te verrekenen of om de huwelijkse voorwaarden aan te passen.	klanten moeten brief ondertekenen wel/niet verrekenen	klant krijgt brief wel/niet verrekenen	Verrekenen (Tijdens)
Interview accountant Flynth (2)	Algemene informatie over dit onderwerp geven we niet.	er wordt geen info gegeven	geen informatie	Informeren
Interview accountant Flynth (2)	we houden überhaupt weinig informatiebijeenkomsten omdat er steeds minder mensen op af komen.	er worden weinig informatieavonden gegeven	geen informatieavonden	Informeren
Interview accountant Flynth (2)	Ik zou niet direct zeggen dat het onze taak is, wel denk ik dat je als accountant de basis moet weten en moet kunnen inschatten wanneer je klanten hierover moet informeren.	accountant moet basis weten en kunnen informeren	accountant moet kunnen informeren	
Interview accountant Flynth (2)	Bij ons merken we dat de jaarlijkse verrekening altijd iets is dat vooruit geschoven wordt en enkel gedaan wordt als er 'even de tijd voor is'. Ik denk dat we hierin kunnen verbeteren in de zin van dat we er strakker op zitten.	verrekenen wordt vooruitgeschoven	verrekenen als er tijd is	Verrekenen (Tijdens)
Interview accountant Mazars	Bij een aantal klanten sturen we daarom een brief met daarin uitgelegd hoe ze getrouwd zijn en de vraag of we wel of niet moeten verrekenen. Deze brief wordt elk jaar bij het maken van de jaarrekening verzonden.	brief sturen wel/niet te verrekenen	brief sturen wel/niet verrekenen	Verrekenen (Tijdens)
Interview accountant Mazars	Voor het daadwerkelijke verrekenen hebben we een andere opdracht bevestiging met de prijs voor het verrekenen, dit verschilt namelijk ook weer per klant door andere voorwaarden, grootte et cetera.	bij verrekenen opdrachtbevestiging sturen	brief sturen wel/niet verrekenen	Verrekenen (Tijdens)

Interview accountant Mazars	Je hebt ook klanten die lang niet hebben verrekend en dit willen herstellen, voor die klanten maken we een berekening om het te actualiseren.	klanten die verrekening herstellen	alsnog verrekenen	Verrekenen (Tijdens)
Interview accountant Mazars	Als een paar gaat trouwen verwijzen we ze altijd naar de notaris.	verwijzen naar notaris	accountant verwijst naar notaris	Verwijzen naar notaris (Vòòr)
Interview accountant Mazars	Daarbij adviseren we om geen periodieke verrekenbeding op te nemen, eventueel wel een finaal verrekenbeding.	adviseren welke huwelijkse voorwaarden	accountant adviseert over hvr	Adviseren HVR (Vòòr)
Interview accountant Mazars	Zelf beoordeel ik dit niet, ik laat het puur aan de notaris over omdat het ook zijn vakgebied is.	accountant beoordeeld conceptakte niet	accountant beoordeeld akte niet	
Interview accountant Mazars	De klant moet het hierbij wel zelf aangeven, dat hij gaat trouwen. Dan kan ik adviseren om aan de huwelijkse voorwaarden te denken, eventueel in een apart gesprek.	klant moet over het onderwerp beginnen	accountant neemt geen initiatief huvo bespreken	Initiatief accountant (tijdens)
Interview accountant Mazars	Tijdens het huwelijk kijken we eigenlijk niet meer terug naar de huwelijkse voorwaarden, zeker niet bij degenen die in de afgelopen 10 jaar zijn getrouwd omdat die vaak al niet meer een periodiek verrekenbeding hebben.	er wordt bij recente huwelijken niet teruggekeken naar huwelijkse voorwaarden	Huvo wordt niet meer bekeken	Akte (Tijdens)
Interview accountant Mazars	. Het kan een erg gevoelig onderwerp zijn, vooral als één van de partners er wel naar wil kijken en de ander niet.	huwelijkse voorwaarden zijn gevoelig onderwerp	goevoelig onderwerp	Initiatief accountant (tijdens)
Interview accountant Mazars	De testamenten worden bij ons vaker bekeken dan de huwelijkse voorwaarden, dit gebeurt vaak als er een bedrijfsopvolger in beeld komt of als er iemand bij in de maatschap komt. De huwelijkse voorwaarden blijven dan liggen,	testamenten belangrijker dan huwelijkse voorwaarden	testament belangrijker	
Interview accountant Mazars	We geven de klanten op dit moment geen folders of informatie over het huwelijksvermogensrecht, toen het net ingevoerd was had er vast wel een stukje over in de nieuwsbrief gestaan, maar we hebben geen vast informatiemateriaal.	geen informatiefolders/brochures	geen informatie	Informeren

Interview accountant Mazars	We hadden vroeger wel vaste informatieavonden met verschillende thema's maar daar zijn we vanaf gestapt omdat de informatievoorziening op internet steeds beter wordt en er daardoor minder animo is voor de informatieavonden die wij organiseren.	vroeger wel informatieavonden nu niet meer	geen informatieavonden	Informeren
Interview accountant Accon AVM	Bij Accon verschilt de manier waarop de cliëntadviseur met het huwelijksvermogensrecht om gaat in de advisering per adviseur en per regio. Er is vanuit Accon geen vast protocol of werkwijze die gebruikt kan worden.	geen vaste protocol huwelijkse voorwaarden, elke adviseur doet het anders	elke accountant doet het anders	Akte (Tijdens)
Interview accountant Accon AVM	Cliëntadviseurs halen het onderwerp aan bij de jaarlijkse bespreking van het jaarrapport. Als de klant op huwelijkse voorwaarden is getrouwd wordt gevraagd of dit nog up-to-date is. Als een klant in gemeenschap van goederen getrouwd is wordt het onderwerp echter niet besproken.	huwelijkse voorwaarden onderwerp bij jaarlijkse bespreking	huvo wordt bij rapportbespreking besproken	Initiatief accountant (tijdens)
Interview accountant Accon AVM	Tevens wordt er bij het wijzigen van de testamenten of bij bedrijfsovername gekeken naar de huwelijksakte.	bij testamenten of bedrijfsovername wordt er naar huvo gekeken	huvo wordt bekeken bij testament/mts	Akte (Tijdens)
Interview accountant Accon AVM	Het testament wordt regelmatig door Accon gecontroleerd of het nog bij de huidige situatie past.	testamenten worden regelmatig bekeken	testament belangrijker	
Interview accountant Accon AVM	De huwelijkse akten van de klanten worden altijd opgevraagd en in een permanent dossier gezet.	huwelijkse akten staan in dossier	akte in dossier	Akte (Tijdens)
Interview accountant Accon AVM	Als klanten een verrekenbeding in hun akte hebben opgenomen wordt tijdens de rapportbespreking gevraagd of dit berekend dient te worden. Zo ja, maakt een jurist binnen Accon de berekening. Zo niet, wordt in het gespreksverslag opgenomen dat de klant geen verrekening wilt laten maken.	Wel/ niet verrekenen wordt gevraagd in gesprek	wel/niet verrekenen gevraagd in gesprek	Verrekenen (Tijdens)
Interview accountant Accon AVM	Uit ervaring van een collega is binnen Accon de laatste jaren meer aandacht geschonken aan het documenteren van het wel of niet verrekenen.	wel/niet verrekenen wordt niet meer gedocumenteerd	niet meer documenteren verrekenen	Verrekenen (Tijdens)

Interview accountant Accon AVM	Omtrent het nieuwe huwelijksvermogensrecht is in 2017 een aantal bijeenkomsten georganiseerd om de klant te informeren over de verandering en de gevolgen ervan. Ook in 2018 en 2019 zijn activiteiten georganiseerd waaronder boerinnenavonden waarin de vrouw vooral wordt gewezen op de belangrijkste aspecten in het huwelijksvermogensrecht, niet alleen voor het bedrijf maar ook voor de partner.	er worden informatieavonden georganiseerd met informatie over hvr	wel informatieavonden	Informeren
--------------------------------------	--	--	-----------------------	------------

Geciteerde werken

- Agrimatie. (2017, december 18). *Sectorresultaat*. Opgehaald van Agrimatie:
<https://www.agrimatie.nl/SectorResultaat.aspx?subpubID=2232§orID=2243&themaID=2265>
- Agrimatie. (2018, december 18). *Economisch resultaat*. Opgehaald van Agrimatie:
<https://www.agrimatie.nl/ThemaResultaat.aspx?subpubID=2232&themaID=2272&indicatorID=2046>
- BoerenBusiness. (2014, oktober 8). *Artikels*. Opgehaald van Boerenbusiness:
<https://www.boerenbusiness.nl/top5/artikel/10859913/welke-rechtsvorm-hebben-agrarische-bedrijven>
- Brinkman, M. D. (2016). Het nieuwe huwelijksvermogensrecht in de (agrarische) praktijk. *Land- en tuinbouwbuletin*(37).
- CBS. (2015, november 27). *Zelfstandige verdient gemiddeld 38 duizend euro*. Opgehaald van CBS:
<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2015/44/zelfstandige-verdient-gemiddeld-38-duizend-euro>
- CBS. (2016, september 22). *Nieuws*. Opgehaald van CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/38/ruim-270-duizend-familiebedrijven>
- CBS. (2017, november 6). *Huwelijksontbindingen*. Opgehaald van CBS:
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/37425ned/table?ts=1541168956735>
- CBS. (2018, februari 7). Opgehaald van CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/06/vermogen-huishoudens-bijna-10-procent-hoger-in-2016>
- CBS. (2018, mei 18). *Echtscheidingen*. Opgehaald van CBS:
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/60060ned/table?ts=1541156158007>
- CBS. (2018, mei 2). *Nieuws*. Opgehaald van CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/18/twintigers-en-dertigers-trouwen-minder>
- CBS. (2019, januari 11). *Nieuws*. Opgehaald van CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/02/in-2018-laagste-aantal-faillissementen-sinds-2001>
- CBS.nl. (2018, november 20). *Landbouw: arbeidskrachten naar regio*. Opgehaald van CBS.nl:
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80784ned/table?ts=1546960502121>
- Comission on European Family Law. (2013). *Principles of European Family Law Regarding Property Relations between Spouces*. Intersentia.
- Daniëlle van Riessen advocaat. (sd). *Explanatory dictionary*. Opgehaald van Familie-erfrechtadvocaat:
<http://www.familie-erfrechtadvocaat.nl/explandict/quasi-legaat/>

- De Groene Serie. (2019, januari). *Burgerlijk Wetboek Boek 1*. Opgehaald van navigator:
<https://www.navigators.nl/document/id5826ac0140844fa097c824771d0b6f9c?ctx=0fd7a334f9851d1ed6e7a87179aa342a&navigationDate=01-01-2018>
- De Groene Serie. (2019). *Faillissementswet*. Opgehaald van
https://www.navigators.nl/document/inod44c3030e556dbb05bb8812a529daa44b?ctx=WKNL_CSL_410
- De Overheid. (2019, januari). *Burgelijk Wetboek Boek 1*. Opgehaald van Overheid wettenbank:
https://wetten.overheid.nl/BWBR0002656/2018-09-19#Boek1_Titeldeel6
- Driestedenbusiness. (2018, mei 8). *Verleden heden en toekomst van de accountancy*. Opgehaald van Driestedenbusiness: <https://driestedenbusiness.nl/artikelen/verleden-heden-en-toekomst-van-de-accountancy/>
- Eerste kamer der Staten-Generaal. (2018). *wetsvoorstel*. Opgehaald van Eerstekamer:
https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/33987_initiatiefvoorstel_swinkels
- Erffwijzer. (2018). *Erffbelasting 2018*. Opgehaald van Erffwijzer: <https://www.erffwijzer.nl/erffbelasting-2018.html>
- Erffwijzer. (sd). *Partner - wettelijke verdeling*. Opgehaald van Erffwijzer:
<https://www.erffwijzer.nl/partner-wettelijke-verdeling.html>
- Evelien Geerings. (2012, april 11). *TRC-advocaten*. Opgehaald van TRC-advocaten: <https://www.trc-advocaten.nl/nieuws/169/verknoctheid-bij-verdeling-huwelijksgoederengemeenschap>
- Fullfinance consultants. (2018). Opgehaald van Fullfinance:
<https://www.fullfinance.nl/huwelijksvermogensrecht-2018-redelijke-vergoeding>
- Gesprek Jan Trip. (2018, november 12). *Gesprek Jan trip, bedrijfsadviseur Agro Flynth*. Emmen, Drenthe, Nederland.
- Graydon. (2017, september 8). *Digitalisering duwt de accountant in een nieuwe rol*. Opgehaald van Graydon: <https://www.graydon.nl/blog/digitalisering-duwt-de-accountant-een-nieuwe-rol>
- Guichelaar, M. J. (2017). Beperkte wettelijke gemeenschap: een alternatief voor het maken van huwelijkse voorwaarden? *Land- en tuinbouwbulletin*, 2017(41).
- Het huwelijksvermogensrecht: art. 1:85 en 1:87 BW*. (2012, maart 22). Opgehaald van Financieel.nl:
<https://financieel.infonu.nl/diversen/94660-het-huwelijksvermogensrecht-art-185-en-187-bw.html>
- Kamer van Koophandel. (2019). *Aansprakelijkheid echtgenoot of partner voorkomen*. Opgehaald van Ondernemersplein: <https://ondernemersplein.kvk.nl/aansprakelijkheid-echtgenoot-of-partner-voorkomen/>
- KNB. (2018, mei 29). *nieuwsberichten*. Opgehaald van knb:
<https://www.knb.nl/nieuwsberichten/notarissen-passeren-minder-huwelijkse-voorwaarden>

- Kolkman, M. J. (2014). *Personen- en Familierecht & erfrecht*. Zutphen: WalburgPers.
- Kolkman, M. J. (2014). *Personen- en Familierecht & Erfrecht*. Zutphen: WalburgPers.
- Mellama-Kranenburg, P. m. (2016). Wat biedt de beperkte gemeenschap van goederen de agrariër? *Agrarisch recht*, 394-397.
- NotarisHulleman. (sd). *Agrarisch*. Opgehaald van notarishulleman:
<https://www.notarishulleman.nl/243/agrarisch/boer-en-vrouw-uit-elkaar/>
- Nuytinck, P. m. (2018). *Personen- en familierecht, huwelijksvermogensrecht en erfrecht*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Prof. mr. dr. W. Burgerhart, P. m. (2017). *Nieuw Huwelijksvermogensrecht*. Den Haag: Sdu.
- R.C. Van der Wel. (2017, januari 30). *familiezaken*. Opgehaald van belastingzaken:
https://belastingzaken.sdu.nl/main/genarticle/54907/30/01/familiezaken/nieuw-huwelijksvermogensrecht/SDU_BZ012017_55150/
- Radar. (2017, augustus 25). *Nieuws*. Opgehaald van Radar:
<https://radar.avrotros.nl/nieuws/item/geregistreerd-partnerschap-stijgt-in-populariteit-aantal-huwelijken-daalt/>
- Rianne Oosterom. (2016, februari 17). Is trouwen in gemeenschap van goederen achterhaald? *Trouw*.
- Rtl Nieuws. (2017, MAART 28). *Nederland*. Opgehaald van rtlNieuws:
<https://www.rtlNieuws.nl/nederland/politiek/artikel/145366/de-kogel-door-de-kerk-regels-rond-trouwen-gemoderniseerd>
- Staatscourant 2018 Nr. 18050. (2018, maart 30). *Wijziging van het besluit van 5 juli 2019, nr DGB2010/872M, Stcrt. 2010, nr 10783*. Nederland: Staatscourant.
- Tolsma, M. M. (2015, mei 7). Tussenstand wetsvoorstel wijziging gemeenschap van goederen. *Land- en tuinbouwbulletin*.
- Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2014/2015). Kamerstukken ii, 33987, nr. 6. *Kamerstukken ii, 33987, nr. 6*. 's Gravenhage.
- Uitgevers, V. D. (2018). *Nederlands*. Opgeroepen op november 2, 2018, van
https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/huwelijk#.W9wmpu_iaUk
- VASN. (2012). *thema informatie*. Opgehaald van vasn:
<https://www.vasn.nl/documents/themainformatie/huwelijkse-voorwaarden-voor-huwelijk.xml>
- VCB Notarissen. (2016, februari 7). *Nieuws*. Opgehaald van VCBNotarissen:
<https://vbcnotarissen.nl/news/wat-je-afspreekt-moet-je-ook-doen-periodiek-verrekenen/>

Wolters Kluwer. (2019). *De Asser Serie*. Opgehaald van Navigator:

https://www.navigator.nl/document/idpassaa528c83e5994b948416d435b0ba277f?ctx=WK_NL_CSL_2275

WVTAdvocaten. (sd). *Blog Familierecht*. Opgehaald van WVTadvocaten:

<http://www.wvtadvocaten.nl/toestemmingsvereiste-artikel-1-88-bw/>